

71. Конгрес психолога Србије
Палић, 24–27. мај 2023.

КЊИГА РЕЗИМЕА

НОВИ ХОРИЗОНТИ (САЈБЕР)ПСИХОЛОГИЈЕ

71st Congress of Psychologists of Serbia • Palić, May 24-27, 2023
Book of Abstract • New Horizons of (Cyber)Psychology

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ
Serbian Psychological Society

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер) психологије

Књига резимеа

Палић, 24–27. мај 2023.

71. Конгрес психолога Србије
Палић, 24–27. мај 2023.

КЊИГА РЕЗИМЕА
НОВИ ХОРИЗОНТИ (САЈБЕР) ПСИХОЛОГИЈЕ

Уредници:

Гордана Ћигић
Милош Стојадиновић

Програмски одбор:

Гордана Ћигић, председница
Милош Стојадиновић, секретар
Драган Попадић
Јелена Опсеница Костић
Ивана Петровић
Ксенија Колунџија
Анита Поповић
Александра Пајевић
Мирсен Фехратовић

Организациони одбор:

Бранка Тишма, председница
Душко Кљајић
Милица Лазић
Јелена Митровић
Весна Чорто
Дијана Копуновић

Издавач публикације и организатор скупа:

Друштво психолога Србије, Ђушина 7/3, 11000 Београд
тел: 011/3035-131
dpscpp@orion.rs
www.dps.org.rs

Штампа:

Центар за примењену психологију

Техничко уређење:

Стефан Игњатовић

Тираж:

20 примерака

Београд, 2023.

Ова Књига резимеа је реализована уз подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација РС.

Садржај

ПЛЕНАРНА ПРЕДАВАЊА5

ОКРУГЛИ СТОЛОВИ16

ТРИБИНЕ27

СИМПОЗИЈУМИ32

САОПШТЕЊА44

ПОСТЕРИ110

ПЛЕНАРНА
ПРЕДАВАЊА

ДИГИТАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ – ОД „ПАНАЦЕЈЕ” ДО „АПОКАЛИПСЕ”

Добринка Кузмановић

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

dobrinka.kuzmanovic@fil.bg.ac.rs

Дигитално образовање једна је од најинтригантнијих области изучавања савремене образовне психологије и сродних научних дисциплина, а последњих година, и један од најважнијих стратешких циљева креатора образовне политике на глобалном нивоу.

Још осамдесетих година прошлог века, угледни когнитивни теоретичари и пионири у примени рачунара у учењу популаризовали су схватање о дигиталној технологији као инструменту велике револуције у образовању. По мишљењу С. Паперта (1980), табла – симбол традиционалног школовања, полако бива замењена савременим технолошким достигнућима, а иста судбина ускоро чека учионице и наставнике, јер ће „рачунари дићи у ваздух школе”. Упоредо са оваквим схватањима, засићеним технолошким детерминизмом, постоје и схватања према којима дигитална технологија, не само да нема потенцијал да трансформише образовање или да га учини продуктивнијим, већ може бити и контрапродуктивна, јер њена примена дехуманизује процес учења.

У одсуству ваљаног теоријског оквира и систематских емпиријских истраживања, однос између образовања и дигиталне технологије, до данашњих дана, неоправдано се поједностављује и своди на општу дебату о томе да ли дигитална технологија, сама по себи, унапређује или не процес и ефекте учења. Мишљења су поларизована – од некритичког ентузијазма и „техно-утопије”, до „техно-песимизма” и моралне панике.

Једна од највећих образовних криза у историји формалног образовања, проузрокована пандемијом вируса корона, „подгрејала” је дебату о утицају дигиталне технологије на учење/образовање. У марту 2020. године, када су школе затвориле врата за готово две милијарде ученика широм света (да, предвиђања се нису остварила, школе и даље постоје), настава посредством дигиталне технологије преко ноћи је постала „панацеја” или универзални лек за кризу, али је њена реализација била праћена озбиљним изазовима, са несагледивим последицама, које се, по мишљењу неких аутора, поистовећују са „образовном апокалипсом”. Живимо на таласу Четврте индустријске револуције, а најновија технолошка достигнућа, попут ових дана актуелног, интелигентног четбота компаније OpenAI (који је способан да решава математичке задатке и смишља литерарне саставе?!), прожимају све аспекте живота, укључујући и образовање. Све шира примена „високоризичних система вештачке интелигенције” у образовању отвара бројна етичка питања везана за људско деловање и надзор, транспарентност, личну и друштвену добробит, дискриминацију, праведност, приватност, управљање подацима итд.

Сложени, „постхумани” контекст у коме живимо изискује озбиљна критичка промишљања о питањима везаним за дигитално образовање, поткрепљена ваљаним емпиријским налазима, лишена популарне реторике и искључивости. Шта је смислена, конструктивна и етичка употреба дигиталне технологије у образовању? Под којим условима дигитална технологија може да унапреди процес

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

учења/образовања? Да ли је дигитално образовање образовање по мери дигиталних генерација? Како се мења природа учења услед примене технологије а како учење мења технологију? Како постићи синергију људског и машинског учења? Да ли се настава може „преселити” из учионице у дигитално окружење и који су изазови дигиталне трансформације образовања? Да ли се „образовање на даљину у ванредним околностима”, може сматрати „правим дигиталним образовањем”? Како одговорити на изазове „постпандемијског” или „постдигиталног образовања”? Циљ овог излагања јесте да пружи одговор на бар нека од наведених питања, али и да подстакне на заједничко промишљање.

* * *

Digital Education – from „panacea” to „apocalypse”

Dobrinka Kuzmanović

Faculty of Philology, University of Belgrade

Digital education is one of the most intriguing areas of research in modern psychology and related scientific disciplines; and, lately, also one of the most important strategic goals of the global educational policy creators.

Since the 1980s, notable cognitive theorists and pioneers in the use of computers in learning popularized the idea of digital technology as an instrument of great educational revolution. As S. Papert (1980) puts it, blackboard – the symbol of traditional education, is slowly being replaced with the modern technological innovations, and the same destiny soon awaits classrooms and teachers, because „the computer will blow up the school.” Along with these technologically-saturated thoughts, there are ideas which state that not just the digital technology does not have the potential to transform education or make it more productive, it also can be counterproductive, because its use dehumanizes the learning process.

In the lack of valid theoretical framework and systematic empirical research, the relationship between education and digital technology is unjustifiably simplified and reduced to general debate about its influence on process and effects of learning. Ideas are polarized – from non-critical enthusiasm and „techno-utopia” to „techno-pessimism” and moral panic.

One of the biggest educational crises in the history of formal education, brought about with the coronavirus pandemic, „warmed up” the debate on the influence of digital technology on learning/education. In March 2020, when schools closed doors for almost two billion students worldwide (yes, the predictions did not work out, schools continue to exist), digital education overnight became the „panacea” or universal remedy for the crises, but its realization was accompanied with great challenges with unforeseen consequences, which, some authors think, are identified with „educational apocalypse.” We live on the wave of the Fourth Industrial Revolution, and the latest technological accomplishments, like the actual intelligent chatbot made by the OpenAI company (that can solve mathematical problems and create literary essays?!), pervade all aspects of life, including education. Wider use of „high-risk AI systems” in education opens many ethical dilemmas about human action and control, transparency, personal and social well-being, discrimination, justice, privacy, data management etc.

Complex „post-human” context we live in entails serious critical observations on questions regarding digital education, which are reinforced with valid empirical findings, and deprived of popular rhetoric and bias. What is logical, constructive and ethical use of digital technology in education? In which cases digital technology can improve learning/educational process? Is digital education tailored to digital generations? How is the nature of learning changed due to use of technology, and how learning affects technology? How to achieve synergy of human and machine learning? Can instruction „migrate” from classrooms into the digital realm and what are the challenges of the digital transformation of education? Can „distance learning during crises” be considered „real digital education”? How to answer „post pandemic” and „postdigital” education challenges? The goal of this lecture is to bring forward answers to at least some of the aforementioned questions, and also to inspire co-reflection.

ШТА ЗНАМО О АДИКТИВНИМ И ПРОБЛЕМАТИЧНИМ ПОНАШАЊИМА У САЈБЕР ПРОСТОРУ?

Владан Старчевић

Универзитет у Сиднеју

vladan.starcevic@sydney.edu.au

Већ више од две деценије говори се и пише о „зависности од интернета”, а током последњих десетак година је у свакодневном говору и стручној литератури све више присутна и „зависност” од паметних телефона. Популарност ових термина је вероватно у подједнакој мери произашла из опчињености модерним технологијама и фасцинираности зависношћу као феномена који се испољава у односу на одређена понашања. Међутим, концепти зависности од интернета и паметних телефона замагљују много више него што осветљавају проблем, јер су у питању веома хетерогене појаве. Осим тога, ако зависност уопште постоји, она не може да се односи на *медијум* или *средство* (интернет или паметни телефон) помоћу којег се обављају поједине активности у сајберпростору, већ је пре свега реч о могућој адиктивној природи тих активности.

У овом излагању ће бити критички представљени концепти зависност од интернета и паметних телефона. У том контексту, биће изнета хипотеза о „спектру” адиктивних понашања у сајберпростору, која претпоставља да се ова понашања битно разликују, без обзира што интернет посредује у њиховом испољавању. Биће приказана истраживања која су подвргла провери ову хипотезу и ти резултати послужиће за представљање неколико адиктивних понашања у сајберпростору, уз критеријуме за одређење таквих понашања као адиктивних.

Адиктивна, односно потенцијално адиктивна понашања у сајберпростору, о којима ће бити речи укључују гејминг, коцкање, коришћење друштвених мрежа, посматрање порнографије и друге сексуалне активности које се обављају преко интернета, куповање и тражење здравствених информација на интернету. Биће приказане основне карактеристике ових активности, покушаји да се постави граница између њихових нормалних и адиктивних облика, везе са психопатологијом у случајевима када се развије зависност и начини за помоћ особама које испољавају зависност. Такође ће бити представљена заједничка својства и механизми адиктивних понашања у сајберпростору, на пример онлајн анонимност, дезинхибиција, дисоцијација и дистракција и потреба за ескапизмом и брзом гратификацијом. На крају ће бити размотрене импликације за превенцију и будућа истраживања.

* * *

What do we know about addictive and problematic cyberspace behaviors?

Vladan Starčević

University of Sydney

More than two decades there have been discussions and texts on „internet addiction”, and the smartphone „addiction” is more present in everyday discussions and literature. Popularization of these terms is probably equally rooted in obsession with modern technology and fascination with addiction as a phenomenon that manifests through certain behaviors. However,

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

internet and smartphone addiction concepts are fogging more than enlightening the problem, because those are very heterogeneous phenomena. Besides, if addictions exist in the first place, it cannot be the medium or *tool* (internet of smartphones) with which certain activities in cyberspace are realized; it is mostly the potential addictive nature of those activities.

In this lecture we will make a critical presentation of internet and smartphone addiction concepts. In that context, the addictive cyberspace behavioral „spectrum” hypothesis will be presented, which assumes these are importantly different concepts, although the internet moderates in their manifestation. Research that tested this hypothesis and accompanying results will be presented for few addictive cyberspace behaviors, with criteria for classifying those behaviors as addictive.

Addictive and potentially addictive cyberspace behaviors, including gaming, gambling, social media use, pornography and other sexual activities on the internet, buying and searching for medical information on the internet. Basic characteristics of these activities will be presented, attempts to differentiate between normal and addictive variants, connections with psychopathology in cases where addiction arises and ways for treating people that manifest addiction. Also, the underlying characteristics and mechanisms of addictive behaviors in cyberspace will be presented, for example online anonymity, disinhibition, dissociation and distraction, and the need for escapism and fast gratification. In the end, implications for prevention and future research will be discussed.

ПРОБЛЕМ КРИТЕРИЈУМА: ПОНОВНИ СУСРЕТ СА ИЗАЗОВОМ И ПРОНАЈАЖЕЊЕ РЕШЕЊА

Стефан Мол

Универзитет у Амстердаму

s.t.mol@uva.nl

Претпоставка дела психолога да су „критеријуми или дати од Бога, или само нешто што ћемо пронаћи да већ лежи унаоколо” данас је вероватно подједнако распрострањена као што је била када је Џон Џенкинс први пут указао на то 1946. године. Биће разматран појам проблем критеријума (види Austin & Villanova, 1992), који се појавио у области селекције кадрова, али има шире импликације за област психологије (рада и организације) и данас је вредан пажње као што је одувек био.

На основу примера из сопствених истраживања предавача у различитим областима психологије рада и организације, биће изнета тврдња да смо као психолози склони да будемо пристрасни приликом избора и операционализације наших независних варијабли, модератора и медијатора, не обраћајући дужну пажњу, пре свега, на оно што покушавамо да предвидимо (или још боље да унапредимо). Ово је проблематично, утолико што наше зависне варијабле нису без недостатака, контаминирани су и/или чак ирелевантне, наше теорије вероватно имају ограничен утицај на стварност, а самим тим и ограничену практичну релевантност.

После истицања неких од кључних питања у вези са проблемом критеријума, као и неких потенцијалних начина њиховог решавања, у закључку ће бити предложена могућа решења и начини суочавања са проблемима који, између осталог, проистичу из 1) укључивања већег броја заинтересованих страна (стејкхолдера) у дефинисање простора критеријума; 2) мултидисциплинарног приступа операционализацији; и 3) обнављања интересовања за овај нетривијални феномен.

* * *

The Criterion Problem: Re-engaging with the Challenge and Finding Solutions

Stefan Mol

Amsterdam Business School of University of Amsterdam

The assumption on the part of psychologists that „Criteria are either given of god, or just to be found lying about” is arguably as prevalent today as it was when John Jenkins’ first signaled it back in 1946. In this talk, Stefan Mol will make the case that the notion of the criterion problem (see Austin & Villanova (1992), which emerged in the field of personnel selection, has broader implications for the field of (work and organizational) psychology, and is as worthy of attention today as it ever was.

Drawing on examples from his own research in different areas of work and organizational psychology, the lecturer will argue that as psychologists we tend to be biased towards the selection and operationalization of our independent variables, moderators, and mediators, without paying due attention to what it is that we are trying to predict (or better yet improve) in the first place. This is problematic, in that insofar as our dependent variables are deficient, contaminated and/or even irrelevant, our theories are likely to have limited bearing on reality and therewith limited practical relevance.

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

After highlighting a number of the main issues at hand and some potential remedies, the lecturer will conclude his keynote by suggesting possible solutions and work arounds that derive among others from i) multiple stakeholder involvement in defining the criterion space; ii) multidisciplinary approaches in operationalization, and iii) calling for renewed interest in this nontrivial phenomenon.

ШТА ОСТАЈЕ НЕИЗРЕЧЕНО ИЗА ТРАУМЕ СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА: ДУБЉЕ САГЛЕДАВАЊЕ НАШЕ (НЕ)СПРЕМНОСТИ ДА СЕ ПОЗАБАВИМО ОВИМ ПИТАЊЕМ

Јелисавета Роловић

Клинички психолог и породични психотерапеут са приватном праксом у Њујорку

jsrolovic@gmail.com

Разоткривање сексуалног злостављања има тенденцију да произведе поларизоване одговоре и снажне емоционалне реакције, како код деце која су преживела насиље, тако и код чланова породице, код терапеута и различитих друштвених чинилаца. Тајност, неверица, порицање, стид, кривица, конфликт лојалности и издаја поверења, који су повезани са природом самог злостављања, отежавају процес разоткривања. Већина злостављане деце је превише уплашена, постиђена и збуњена да би открила своју ситуацију. Ми психолози, који се сусрећемо са сексуалним насиљем над децом, често се суочавамо са истом дилемом: видимо знаке сексуалног насиља, посумњамо да је дете злостављано, међутим имамо задршку да поставимо питање или да започнемо разговор на ту тему?

Статистика у Србији је алармантна. Резултати Балканске епидемиолошке студије ([BECAN - Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect](#)) из 2010. године, у оквиру које је испитано 4027 деце из Србије, старости 11, 13 и 16 година, показали су да одређени облик сексуалног насиља сваке године доживи око 1% деце, да је до 18. године живота 12–25 % девојчица и 8–10% дечака доживело неку врсту сексуалног злостављања. Приближно 60% породица са дететом које је било жртва сексуалног злостављања није добило никакву помоћ или подршку.

Са циљем да сазнамо више о томе шта би оснажило психологе да успешније препознају и адекватно реагују на случајеве сексуалног злостављања деце, уз подршку Друштва психолога Србије и Центра за примењену психологију, спровели смо истраживање о ставовима према овом феномену, учесталости и разлозима (не)пријављивања, као и питања о заинтересованости за учешће у будућим едукацијама из ове области. Ово је прва студија која испитује перцепцију, знање и веровања психолога Србије о сексуалном злостављању. Циљ овог предавања је да прикаже резултате ове студије (одговорило је 273 колега из различитих служби које се баве менталним здрављем) и да подстакне заједничко размишљање о томе како би се могла превазићи постојећа задршка, поларизација, отпор, страх и неверица, која отежава ефикасан психотерапијски рад. Наиме, ова студија отвара питање о томе која врста едукативне и психосоцијалне подршке је потребна да бисмо подржали превазилажење друштвених, институционалних и професионалних предрасуда, као и културолошких стигми око сексуалног злостављања.

* * *

**What Remains Unsaid behind the Trauma of Sexual Abuse:
A Deeper Look at Our (Un)willingness to Address this Issue**

Jelisaveta Rolovic

clinical psychologist and family & couples therapist in private practice in New York City

Disclosure of sexual abuse tends to produce polarized responses and strong emotional reactions, both among child survivors, family members, therapists, and various social actors. Secrecy, disbelief, denial, shame, guilt, conflict of loyalties, and betrayal of trust, all associated with the nature of the abuse itself, make the disclosure process difficult. Most abused children are too scared, ashamed and confused to reveal their situation. We psychologists, who encounter sexual violence against children, often face the same dilemma: we see signs of sexual violence, we suspect that a child has been abused, but we hesitate to ask a question or start a conversation on the subject?

Statistics in Serbia are alarming. The results of the Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect (BECAN) from 2010, in which 4,027 children from Serbia, aged 11, 13 and 16 years, were examined, showed that, every year, a certain form of sexual violence is experienced by about 1% of children, as well as that by the age of 18, 12-25% of girls and 8-10% of boys have experienced some kind of sexual abuse. Approximately 60% of families with a child who was a victim of sexual abuse did not receive any help or support.

With the aim of finding out more about what would empower psychologists to more successfully recognize and adequately respond to cases of sexual abuse of children, with the support of the Association of Psychologists of Serbia and the Center for Applied Psychology, we conducted research on attitudes towards this phenomenon, frequency and reasons for (non)reporting, as well as questions about interest in participating in future educations in this area. This is the first study that examines the perception, knowledge and beliefs of Serbian psychologists about sexual abuse. The aim of this lecture is to present the results of this study (answered by 273 colleagues from different services dealing with mental health) and to encourage a common thinking about how to overcome the existing retention, polarization, resistance, fear and disbelief, which hinders effective psychotherapy. Namely, this study raises the question of what kind of educational and psychosocial support is needed, in order to overcome social, institutional and professional prejudices, as well as cultural stigmas surrounding sexual abuse.

НОВИ ПОГЛЕД НА АНАЛИЗУ КВАЛИТЕТА РАДНИХ ОДНОСА И ЊИХОВ ЗНАЧАЈ ЗА ПРОДУКТИВНОСТ И БЛАГОСТАЊЕ

Небојша Мајсторовић

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
majstorovicn@ff.uns.ac.rs

Циљ излагања је указати на ефекте токсичних радних односа на радну способност и благостање упосленика као и на значај увођења етичког програма у организацијама за успостављања здравих и продуктивних односа на раду. Биће изнета разматрања и емпиријски налази у вези са следећим темама: (1) коруптивност мишљења и понашања и њихови предиктори (индивидуални, групни и организацијски); (2) фаустовски синдром као нови поглед на поремећај радних односа, као и емпиријски налази, валидација и систем за скенирање присуства овог синдрома у нашим организацијама; и (3) увођење етичког програма у организацији и улога психолога у том процесу.

Дужа изложеност токсичној радној средини може довести до стања хроничног стреса који нарушава благостање упосленика (McCulloch, 2016, p. 10), доводи до појаве анксиозних поремећаја (Appelbaum & Roy-Girard, 2007), депресије (Flynn, 1999; Kimura, 2003; Reed, 2004), пада самопоуздања (Pelletier, 2010) и до нарушавања физичког здравља (Brown, 2004). Поред тога, токсични радни односи умањују радну способност упосленика што се манифестује високим апсентизмом, флукуацијом и падом продуктивности у раду (Appelbaum & Roy-Girard, 2007; Ghosh et al., 2011). Истраживања узрока оваквих нефункционалних радних односа усмеравају се на токсичне лидере, нерегулисане дуготрајне конфликте са сарадницима, на лошу организацију радног процеса као и на егоистичну етичку културу организације (Majstorović i Vidaković, 2021). На основу претходних покушаја мерења токсичне радне средине (Schmidt, 2008; Pelletier, 2012), интервјуа са узбуњивачима и са упосленицима жртвама токсичних односа предложен је нови систем индикатора токсичне радне средине – фаустовски синдром (Majstorović, 2021). Иницијалне провере латентне структуре предложених мера овог синдрома показују да се његове видљиве манифестације заснивају на пет главних генератора: 1. лојалност патрону, 2. субверзивно организацијско понашање, 3. манипулација системом одлучивања 4. застрашивање и искључивање и 5. негативни ставови према сарадницима (Majstorović, 2022). На основу ових као и на основу резултата најновијих истраживања, предложен је нови систем индикатора намењен сондажи квалитета радних односа у циљу обликовања етичког програма као организацијске интервенције која би допринела отклањању токсичних радних односа и њихових негативних ефеката на радно понашање, здравље и на укупни квалитет радног живота упосленика (Majstorović i Šolak, 2023).

* * *

**New perspective on work relationships quality analysis
 and its significance for productivity and well-being**

Nebojša Majstorović

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

The goal of the lecture is to point out the effects of toxic work relationships on working capacity and well-being of employees, as well as the significance of incorporation of an ethical programme for establishing healthy and productive work relationships in organizations. Speculations and empirical findings regarding the following themes will be presented: (1) corruptness of thinking and behavior and its predictors (individual, group and organizational); (2) the Faust Syndrome as a new perspective on disturbed work relationships, as well as empirical validation and screening system for detecting the presence of this syndrome in our organizations; and (3) implementation of an ethical programme in the organization, and the role of psychologist in that process.

Based on previous attempts in assessing toxic work environments (Schmidt, 2008; Pelletier, 2012), interviews with whistleblowers and employees that were victims of toxic relationships a new system of toxic working environment indicators is proposed – the Faust Syndrome (Majstorović, 2021). Initial analysis of latent structure of proposed measures of this syndrome point to a conclusion that its visual manifestations are based upon five main generators: 1. loyalty to a patron, 2. subversive organizational behavior, 3. manipulation of the decision system, 5. intimidation and exclusion, and 5. negative attitudes toward colleagues (Majstorović, 2022). Based on this and the newest research results, a new system of indicators for measurement the quality of work relationships in order to envisage an ethical programme as an organizational intervention that would denounce toxic work relationships and its negative effects on work behavior, health and total quality of employees' work-life (Majstorović i Šolak, 2023). Long exposure to toxic work environment can lead to chronic stress which undermines the employees' well-being (McCulloch, 2016, p. 10), anxiety (Appelbaum & Roy-Girard, 2007), depression (Flynn, 1999; Kimura, 2003; Reed, 2004), loss of self-esteem (Pelletier, 2010), and loss of physical health (Brown, 2004). Besides, toxic work relationships lower employees' working capacity, which is manifested in high absenteeism, fluctuation and lower work productivity (Appelbaum & Roy-Girard, 2007; Ghosh et al., 2011). Research on these non-functional work relationships are focused on toxic leaders, unregulated long-term conflicts with associates, bad organization of working processes, and egoistic ethical organizational culture (Majstorović i Vidaković, 2021).

ОКРУГЛИ СТОЛОВИ

ПОКРЕТАЊЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ЦИЉУ УНАПРЕЂЕЊА МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА - ПРИМЕРИ ИЗ НОВОГ САДА И СУБОТИЦЕ

Водитељ:

Драгица Јовишевић, Институт за јавно здравље Војводине,
dragica.jovisevic@izjzv.org.rs

Учесници:

Славица Ранисављевић Ковачев, Омладински центар ОПЕНС,
slavica@opens.rs

Мирјана Беара, Заједнички студијски програм за психологију,
Универзитет у Крагујевцу / Институт за позитивну психологију, Нови Сад,
mirjana.beara@gmail.com

Марија Зотовић Костић, Одсек за психологију, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду,
zotovic@ff.uns.ac.rs

Весна Гавриловић Јерковић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
vesnagavrilov@ff.uns.ac.rs

Лука Тодоровић, Удружење грађана „Патрија”, Нови Сад,
tluka95@gmail.com

Младен Илић, Удружење Психоартис, Суботица,
mladen.psihoartis@gmail.com

Светска здравствена организација (СЗО) дефинисала је ментално здравље као ‘стање добробити у којем појединац остварује своје потенцијале, може да се носи са нормалним животним стресом, може да ради продуктивно и плодно и способан је да придоноси заједници’ (Брлас С и Гулин М, 2010). СЗО глобално истиче да ‘нема здравља без менталног здравља’. Интервенције промоције менталног здравља унапређују опште благостање и одвијају се у окружењима у којима људи живе, раде, уче и напредују. То укључује програме менталног здравља у школи и на радном месту, на јавним местима, интервенције у раном детињству, друштвену подршку и ангажовање заједнице, оснаживање жена, програме против дискриминације и друге интервенције које се баве социјалним детерминантама менталног здравља. Да би се максимизирао утицај, активности промоције менталног здравља морају бити блиско повезане са службама за подршку менталном здрављу и укључити различите здравствене и нездравствене секторе (нпр. образовање, рад, социјалну заштиту, цивилни сектор, установе културе, животну средину, правни сектор...). Принципи промоције (менталног) здравља подразумевају конкретно и ефикасно укључивање свих становника заједнице, а не само особа под ризиком за менталне поремећаје; већу усмереност на детерминанте менталног здравља а не болести, као и богату међусекторску и интердисциплинарску сарадњу. Овакав приступ доприноси и повећаној доступности психолошке подршке и здравствене заштите у кризној ситуацији. Током претходних година у Новом Саду и Суботици развиле су се различите иницијативе које су се водиле претходно наведеним принципима, а имају за циљ да унапреде ментално здравље заједнице односно да повећају доступност здравствене заштите у овој области, укључе становништво и осетљиве групе као актере и креаторе

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

садржаја, те да повежу стручњаке и да генерално ојачају ресурсе заједнице. Током округлог стола учесници ће се осврнути на различите методе покретања заједнице у циљу унапређења менталног здравља попут организације међусекторских мрежа стручњака, организовања партиципативних јавних манифестација, покретања бесплатних психолошких саветовалишта и клубова за ментално здравље, те залагања код доносиоца одлука за развијање услуга у заједници. Наводећи примере иницијатива, које су покренули у својим срединама, учесници ће представити публици могућности и изазове које прате такве иницијативе, те отворити дискусију са публиком.

НЕУРОПСИХОЛОГИЈА У СУСРЕТУ КЛИНИЧКЕ ПРАКСЕ, НЕУРОНАУКА И САЈБЕР ТЕХНОЛОГИЈЕ

Водитељ:

Александра Паројчић, Институт за ментално здравље, Београд,
parojcicsaska@yahoo.com

Учесници:

Надежда Крстић, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду,
ndzdkrstic@gmail.com

Војислава Бугарски Игњатовић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
vojislava.bugarski-ignjatovic@mef.uns.ac.rs

Јована Бјекић, Институт за медицинска истраживања, Универзитет у Београду,
jovana.bjekic@imi.bg.ac.rs

Гордана Симић, Завод за психфизиолошке поремећаје и говорну патологију
„Др Цветко Брајовић”, Београд,
goga.simic.ps@gmail.com

Милош Рокић, Институт за молекуларну генетику и генетичко инжењерство,
Универзитет у Београду,
milosrokić@hotmail.com

Сташа Лалатовић, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду,
stasalalatovic@fasper.bg.ac.rs

Виктор Павловић, Факултет за медије и комуникацију, Универзитет Сингидунум, Београд,
victorpavlovic@yahoo.com

Иако претпоставка о мозгу, као бази свеукупног човековог понашања, потиче још од античких времена, неуропсихологија (НПС) се као самостална дисциплина, која проучава овај однос, развија и данас у свету модерних технологија. Да ли конвенционална процена „папир-оловка тестовима”, у светлу пребрзог напредовања технологија визуализације и функционалне дијагностике ендокранијума, има своје место? Иако је циљ НПС процене био базиран на локализацији лезија које стоје у основи когнитивног дефицита, данас су циљеви проширени на разумевања неурокогнитивног дефицита и праћење функционалности током времена. Колико НПС тестови доприносе клиничкој пракси и да ли пратимо промене? Од савременог неуропсихолога се све ређе захтева да закључује о локализацији лезија, све више о карактеризацији последица можданих лезија на понашање и адаптацију. Будући да структурне промене нису увек видљиве, а да структура није једнака функцији, да симптоми претходе видљивим променама, да је когницију потребно пратити и стимулирати – конвенционално тестирање пружа објективне мере актуелног стања когниције, прогресивног погоршања или опоравка. НПС процена обезбеђује мерења неурокогнитивног функционисања која су објективна, валидна и поуздана као и неуроимагинг. Функционалне импликације мождане патологије могу се идентификовати само НПС тестирањем, а тестирање спроводе психолози обучени у НПС-у. У Србији, неуропсихолози примењују батерију тестова у сврху евалуације специфичних когнитивних домена који су релевантни за функционисање испитаника. Приступ се одликује квантитативном анализом постигнућа на тестовима, уз квалитативну анализу процеса решавања задатака. Основна

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

знања из неуропсихологије психолози добијају у оквиру основних студија, а даље клиничко усавршавање у склопу специјалистичких студија и путем акредитованих едукација. Ко може да спроводи тестирање когниције, а ко НПС тестирање, није дефинисано постојећим Законом о психолошкој делатности. Повезивање неуропсихолошких знања са научним достигнућима у различитим сродним дисциплинама допринеће прецизности дијагностичког поступка, као и рехабилитационим стратегијама. Развој технологије отвара могућност богаћења инструментаријума компјутеризованим тестовима који могу допринети поузданијој и ефикаснијој процени и третману у светлу сајбер света и психологије.

КОРИШЋЕЊЕ ЕЛЕКТРОНСКИХ МЕДИЈА, КОНЦЕНТРАЦИЈА И ШКОЛСКИ УСПЕХ

Водитељ:

Бранка Тишма, школски психолог у пензији, Београд,
b.tisma34@gmail.com

Учесници:

Марина Павловић, ОШ „Танаско Рајић” Чачак,
marinapavlovic66@gmail.com

Весна Тафра Роквић, Музичка школа „Станковић”, Београд,
tafrarokvic@gmail.com

Смиљана Вујадиновић, ОШ „Мајке Југовића”, Земун,
smiljanavuj@gmail.com

Нада Станков, ОШ „Јован Стерија Поповић”, Нови Београд,
nadastankov@yahoo.com

Милена Кнежевић, ОШ „Јован Дучић”, Нови Београд и „Иван Гундулић”, Нови Београд,
milena.knezevic11@gmail.com

У школској пракси, све више се сусрећемо са проблемима учења, који су последица коришћења електронских медија, измењене социјализације у којој је све мање директне вршњачке размене, игре и заједничког времена у различитим активностима. Истовремено и одрасли добијају другачију улогу, све више обезбеђују услове за живот, а све мање учествује у формирању односа према себи и свету који окружује дете. Коришћење електронских медија утиче на све аспекте живота и одрастања ученика почев од развијања социјалних контаката, који су све мањи и ређи посебно у међу вршњацима. Њихове мисли и реченице су све краће. Теже налазе речи за своја осећања, мисли и доживљаје. Пажња за све садржаје им је све краћа. Мотивација за учење је измењена, више се своди на школски успех и добијање жељене оцене. Учење се своди на читање и запамћивање школског градива. Сами ученици исказују да имају проблема да фокусирају пажњу, свака ситница им одвлачи пажњу. Одлазе на спавање дубоко у ноћ, тешко ујутро устају. Имају велики број непријатних доживљаја на друштвеним мрежама. Све теже контролишу време проведено на друштвеним мрежама и често проводе и непланирано време на њима. Нотификације углавном одмах проверавају. Са вршњацима најчешће комуницирају телефоном. Већина ученика проводи више од четири сата дневно на друштвеним мрежама. Скоро сви ученици изјављују да не могу да замисле дан без телефона. Све ове промене свакодневно примећујемо у пракси и раду са ученицима, а мало чинимо да се нешто измени. Углавном се овим проблемима бавимо када се суочавамо са последицама њихових конфликта и непоразума који су настали коришћењем друштвених мрежа. Време пандемије је показало да деца, када их усмеримо другачије и када их подучимо за другачије коришћење алата и садржаја у електронским медијима, могу и хоће да их користе на веома конструктиван начин. Уместо закључка, важно је да научимо да користимо медије и алате којим се служе наши ученици и то применимо у раду са њима, као и у посредовању школских садржаја. То за одрасле јесте напор и додатно учење, али је напор и остати у паралелним световима и добијати одраз у којем се наша активност не препознаје у довољној мери.

УЛОГА ПСИХОЛОГА У ФОРМИРАЊУ КЛИМЕ У ШКОЛИ УЗ (НЕ)КОРИШЋЕЊЕ ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

Водитељ:

Бранка Тишма, школски психолог у пензији, Београд,
b.tisma34@gmail.com

Учесници:

Марина Павловић, ОШ „Танаско Рајић” Чачак,
marinapavlovic66@gmail.com

Весна Тафра Роквић, Музичка школа „Станковић”, Београд,
tafrarokvic@gmail.com

Смиљана Вујадиновић, ОШ „Мајке Југовића”, Земун,
smiljanavuj@gmail.com

Ивана Алексић, ОШ „Лазар Саватић”, Земун,
ivanasavic333@gmail.com

Милена Кнежевић, ОШ „Јован Дучић”, Нови Београд и „Иван Гундулић”, Нови Београд,
milena.knezevic11@gmail.com

Социјални оквир у којем се одвија живот веома је важан. Психолог има много различитих могућности да утиче на његове промене. Посебно када му електронски медији омогућавају брзо прављење упитника, анкета и обраду резултата. Осмишљавање и посредовање добијених резултата добија нове облике и форме, који се брзо и лако могу делити са учесницима школског живота. Школску климу је тешко дефинисати јер то јесте специфичан начин живљења и социјални оквир у којем постоје различити писани и неписани токови живљења. Школску климу граде, пре свега, ученици наставници и родитељи. Поред тога, укључени су и сви који узимају учешћа у школском животу: министарство просвете, локална заједница, институције са којима школа сарађује. Неодвојив је и општи социјални контекст у којем се одвија школски живот и живот свих његових учесника. Основна специфичност школе је начин организације живота и рада и остваривања постављених циљева, пре свега образовно-васпитних. Оквир свим активностима у школи дају школски простор, физичка организација, организација рада унутар школе и школски програми, укључујући и наставне и ваннаставне активности. Истраживања која су почела да се изводе педесетих година прошлог века углавном се баве: учесницима школског живота, пре свега ученицима, запосленима и родитељима; организацијом и лидерством у школи, односно структуром и организацијом свих активности и доступношћу ресурса; академским карактеристикама, односно процесима учења и подучавања, професионалним напредовањем запослених. Врло често је истраживањима обухваћен и фактор сигурности, који је одређен физичком и емоционалном климом. Свака школа, без обзира на општи концепт организације који је исти за све школе, има своје специфичности, по којима се разликује од свих осталих. На то утичу пре свега програми који се реализују у школи: обавезни, изборни, факултативни. Детерминишу је стандарди, норме, правила, идеје око којих се гради социјални оквир живота у школи. У све ово су укључена очекивања, вредности, веровања, претпоставке, ставови свих актера образовно-васпитног процеса. Психолог је укључен у све аспекте рада школе, са свим категоријама учесника. Захваљујући томе, има могућност да користећи своја знања, технике

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

прикупљања информација и увиде, обради и интегрисање све податке са којима располаже и да их у оквиру информисања пласира сукцесивно и редовно осталим актерима образовно-васпитног процеса у својој школи. Неки од примера су: редовно месечно прављење презентација на актуелне теме, коришћење социограма и других садржаја за радионице, тематске трибине и други облици информисања које психолози могу користити у свом раду.

СЕКСУАЛНО ЗЛОСТАВЉАНО ДЕТЕ – ШТА НАМ СТОЈИ НА ПУТУ ЕФИКАСНИЈЕГ ОТКРИВАЊА, ЗАШТИТЕ И ТРЕТМАНА – МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП

Водитељ:

Јелисавета Роловић, клинички психолог и породични психотерапеут
са приватном праксом у Њујорку,
jsrolovic@gmail.com

Учесници:

Тамара Цамоња Игњатовић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
tamara.dzamonja@gmail.com

Јелена Радовановић, Центар за заштиту одојчади, деце и опмладине,
РЈ Прихватилиште за ургентну заштиту злостављане деце, Београд,
jkalusevic@gmail.com

Татјана Даничић, Центар за социјални рад, Вршац,
tatjana.danicic@gmail.com

Драгана Шормаз Динчић, Више јавно тужилаштво, Београд,
dragana.sormazdincic@beograd.vjt.rs

Сексуално злостављање деце (СЗД) је национални здравствени проблем за који је мало психолога/терапеута обучено да се бави. Разоткривање СЗД често производи поларизоване одговоре и снажне емоционалне реакције, како код деце која су прозивела насиље, тако и код чланова породице, али и код терапеута и различитих друштвених институција. Циљ нашег округлог стола је да се обједине искуства из правне заштите деце, искуства из прихватилишта и јединица за подршку деци жртвама и сведоцима у кривичном поступку, укључујући и последице које се јављају услед дужине трајања процеса и одсуства третмана, тако и искуства стручњака који раде у центрима за социјални рад. Ослањајући се на резултате истраживања, које смо недавно спровели испитујући знања и уверења психолога Србије о СЗД, настојаћемо да заједно размишљамо о томе како да превазиђемо пандемију политичких и институционалних предрасуда којима се скреће поглед са ове појаве и прећутно толерише насиље, чиме се одржава пандемија ћутања и на тај начин настављају да занемарују добробити деце и њихових родитеља.

СА ГЛАВОМ У ОБЛАЦИМА – ЉУДСКА СТРАНА НОВЕ ИНДУСТРИЈСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Водитељ:

Ивана Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
iivanabpetrovic@gmail.com

Учесници:

Жељка Стојановић, Лондон,
zeljka.stojanovic@yahoo.co.uk

Ивана Ковачевић, Факултет организационих наука Универзитета у Београду,
kovacevic.ivana@fon.bg.ac.rs

Јелена Достанић, Катедра за психологију, Факултет за правне и пословне студије
„Др Лазар Вркатић”, Универзитет УНИОН, Нови Сад,
jelena.dostanic.sm@gmail.com

Маја Ђурић Дражић, Факултет за медије и комуникације, Универзитет Сингидунум, Београд,
maja.curic@fmk.edu.rs

Марија Богићевић, Филозофски факултет Универзитета у Београду и sTech d.o.o., Београд,
m_bogicevic@yahoo.com

Вељко Голубовић, New Moment New Ideas Company, Београд
veljko.golubovic@newmoment.com

Психолози рада и организације већ више од једног века развијају концептуална, методолошка и аналитичка знања у циљу разумевања и предвиђања понашања људи у радном окружењу. Како су почеци области везани за индустријску револуцију, тако се и данас питамо како сагледавамо људску страну Четврте и Пете индустријске револуције? Како сагледавамо размену са људима који раде, а како са корисницима? Како данас можемо да следимо, ускладимо са тренутком и повучемо испред времена Минстербергова размишљања о најбољем могућем човеку, најбољем могућем раду и најбољем могућем резултату рада? Где смо у односу на националну културу, у шта води конвергенција, шта се добија дивергенцијом култура? Где смо и где видимо себе као науку и струку у односу на кориснички интерфејс, друштвене мреже, вештачку интелигенцију, интернет ствари... иновације, одрживи развој, волонтирање, друштвену одговорност, рад, игру и слободно време? Како видимо психолошку страну управљања потенцијалима вештачке интелигенције? Шта видимо као ослонце области у наредних 10, 30, 50... година? Циљ округлог стола је да илуструје где смо (како смо се нашли ту где смо) и да подстакне на размишљање о томе где желимо и треба да будемо. Шта радимо? Које компетенције поседујемо? Које компетенције су потребне наредним генерацијама психолога? Како емоционално регулирамо, чему се радујемо, чега се прибојавамо? Како себе видимо у односу на „тамни вилајет”, нашу, још увек, „црну кутију” Четврте и Пете индустријске револуције – шта узети, а да се не кајемо, шта оставити, а да нам не следи кајање? О чему размишљамо кад смо у облацима? Како замишљамо визију области?

ПСИХОЛОШКИ АСПЕКТИ (ИН)ФЕРТИЛИТЕТА¹

Водитељ:

Јелена Опсеница Костић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
jelena.opsenica.kostic@filfak.ni.ac.rs

Учесници:

Милица Митровић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
milica.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

Тијана Павловић, Клиника за гинекологију и акушерство КЦ Војводине, Нови Сад,
pavlovictijana1973@gmail.com

Александар Рангелов, Одељење за психоонкологију, психосоцијалну подршку и рехабилитацију,
Институт за онкологију и радиологију Србије, Београд,
rangelovaleksandar@yahoo.com

Неплодност као и плодност нису само медицинска стања и биолошки догађаји – то су феномени који имају јасно изражене психосоцијалне аспекте. У Републици Србији рад психолога у области фертилтета, иако неопходан, још увек није ни довољно присутан ни довољно видљив. Овај округли сто започећемо смештањем (не)могућности добијања деце у шири контекст развоја одраслих особа – без обзира на све промене модерног живота, то и даље јесте развојни задатак. Парови током периода лечења нису плодни (јер трудноће нема), али ни неплодни (јер наде има), они су ‘још увек не у другом стању’. Овај животни период је врло изазован за доживљавање себе и партнерске везе, поготово ако су особе од почетка своје везе имале јасне намере и жеље у вези са (биолошким) родитељством. Биће представљен нови научни појам ‘репродуктивни идентитет’, који обухвата разумевање, интерпретацију и вредновање сопствених репродуктивних карактеристика и искустава. Након тога, бавићемо се актуелним радом психолога са паровима који се пријављују за вантелесну оплодњу са донираним гаметима. Ово је изузетно значајна опција за многе парове, али коришћење репродуктивних донација значи и да један родитељ неће имати генетску везу са дететом, што може бити доживљено на различите начине. Биће представљени и задаци са којим се сусреће психолог у области онкофертилтета. Приликом лечења малигних болести преживљавање је, наравно, примарни задатак, а очување плодности секундарни. Пацијент често мора да донесе врло важне животне одлуке у стресним условима. На крају, кратко ћемо представити специфичности прилагођавања на дефинитивну биолошку неплодност – на животну транзицију парова невољно без деце. Округлим столом предвиђено је и време за разговор са публиком, за дискусију и/или одговарање на питања.

¹ У оквиру округлог стола представљени су резултати истраживања које се спроводи уз подршку Фонда за науку Републике Србије, број пројекта 1568, Identity Crisis in Women Facing Infertility: Mixed Methods Approach – InsideMe.

ТРИБИНЕ

ПСИХОЛОЗИ У КРИЗНОЈ СИТУАЦИЈИ НАКОН ДВА УЗАСТОПНА ВИШЕСТРУКА УБИСТВА

Водитељ:

Тамара Цамоња Игњатовић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
tamara.dzamonja@gmail.com

Учесници:

Тамара Кликовац, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
tklikova@f.bg.ac.rs

Никола Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
nikola.petrovic@f.bg.ac.rs

Зорица Панић, X Гимназија „Михајло Пупин”, Београд,
panicgoga@gmail.com

Даг Коларевић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд,
profilerbg@gmail.com

У оквиру трибине представљене су активности, које су у организацији Друштва психолога Србије, предузете у циљу пружања непосредне помоћи и подршке деци, њиховим породицама и наставницима. Активности су обухватале и припрему и дистрибуцију едукативног материјала намењеног информисању колега, као и шире јавности за успешно ношење са изазовима кризне ситуације. Представљене су специфичности интервенција у кризи, примери из праксе, као и тешкоће у непосредном раду. Наредни кораци усмерени су на рад са децом и одраслима са трауматским искуством и губитком. Коначно, истичу се и неопходне системске промене у области образовања, социјалне и здравствене заштите, које су усмерене на превенцију менталних поремећаја и подршку унапређењу менталног здравља, као и обезбеђење ресурса за пружање ових услуга кроз повећање броја запослених психолога у овим областима.

ТРАНСРОДНОСТ У ПСИХОЛОШКОЈ ПРАКСИ

Водитељ:

Ксенија Колунџија, Психијатријска ординација Барачков, Нови Сад,
kkolundzija@gmail.com

Учесници:

Ива Жегура, Универзитетска психијатријска болница „Врапче”, Загреб,
iva.zegura@gmail.com

Јелена Видић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
vidic.jelena@gmail.com

Ведрана Мирковић, Секција за сексуалну оријентацију и родну равноправност,
Друштво психолога Србије, Београд,
13minn@gmail.com

Трансродне особе, макар већина њих, представљају једну од многобројних маргинализованих група. Током живота, изложени су различитим неповољним околностима/положајима: изложени су дискриминацији и насиљу током школовања, изложени су дискриминацији током запошљавања и примања адекватне здравствене заштите, изложени су околностима које доприносе угрожавању личне безбедности. Уз наведено, учестало неприхватање околине, посебно, породице и блиских пријатеља, доприноси развијању физичких и психичких тегоба трансродних особа. Резултати истраживања показују да се већина трансродних особа сусрела са минимум једним обликом дискриминације, да се не осећају слободно да изразе свој родни идентитет, како у школи, тако и на радном месту, као и да своју околину, па чак и свој дом не доживљавају као безбедно место. Формално образовање психолога, код нас и у региону, не нуди довољно знања за афирмативни рад са трансродним особама. Све је веће интересовање психолога запослених у различитим областима, као што су школство, здравство, социјални рад, о приступу и начинима рада са трансродним особама и њиховим породицама. Поред проблема са којима се трансродне особе суочавају у свакодневном животу, биће представљена и искуства у клиничком и психотерапијском раду са трансродним особама, како адолесцентима, тако и одраслима и њиховим породицама. Посебан акценат биће стављен на недостатак системске подршке трансродним особама, тешкоћама остваривања права медицинске транзиције, као и недостацима актуелних институционалних оквира за рад са трансродним особама у региону што оставља последице на ментално здравље трансродних особа.

ЧЕКАЈУЋИ ЗАКОН

Водитељ:

Даг Коларевић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд,
profilerbg@gmail.com

Учесници:

Иван Јерковић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
ivan.jerkovic@ff.uns.ac.rs

Бранка Тишма, школски психолог у пензији, Београд,
b.tisma34@gmail.com

Весна Чорто, Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија”, Београд,
vesnacorto@gmail.com

Данко Стојановић, психотерапеут, предузетник,
dankostojanovic32@gmail.com

Марија Вукотић Одаловић, Друштво психолога Србије, Београд,
sekretar@dps.org.rs

Марина Павловић, Основна школа „Танаско Рајић”, Чачак,
marinapavlovic66@gmail.com

Слађана Папић, менаџер људских ресурса, предузетник,
matejsla@gmail.com

Сувишно је да се говори о важности доношења закона о психолошкој делатности којим би се, између осталог, формирала психолошка комора, организација која би контролисала рад психолога и издавала лиценце. Стање у психологији је из године у години све теже. Злоупотребљава се психолошка струка кроз лажно представљање, статус психолога је у константном паду, као и њихове плате. Како се наводи на сајту Друштва психолога Србије, иницијатива за оснивање психолошке коморе Србије настала је 2004. године. И данас на истом линку, може да се прочита да је то био задатак „деценије”, а у међувремену их је прошло чак две. У првој деценији, према сазнањима модератора, Друштво је тражило подршку психолога који су били истакнути државни функционери и та подршка је изостала. У другој половини друге деценије, Друштво је формирало радну групу за израду нацрта предлога Закона о обављању психолошке делатности. Неколико година је утрошено на овај нацрт, консултовани су слични закони у окружењу и шире, организоване су јавне расправе, састанци са стручњацима из праксе и направљен је Нацрт чији текст се може прочитати на сајту ДПС. Овај предлог Нацрта требало је да буде усвојен на претходној Скупштини ДПС-а, али до тога није дошло због недостатка кворума. У међувремену, Извршни одбор донео је одлуку да се због усвајања Нацрта организује ванредна скупштина, али то није реализовано. У међувремену, чују се критички гласови у вези са предложеним Нацртом уз познату флоскулу да још није време и да има простора за побољшања. Истовремено, једно друго удружење темељно ради на доношењу свог закона који се односи на психолошку делатност у складу са њиховим интересима. Неки чланови ДПС-а такође су чланови тог, супарничког удружења. Циљ ове трибине је да се размотри стање у ДПС-у у погледу доношења закона, као и да се сагледају обриси будућности развоја психолошке струке и статуса психолога у нашој држави.

ЖИВОТ ИЗМЕЂУ ФИЗИЧКОГ И ДИГИТАЛНОГ ОКРУЖЕЊА

Водитељ:

Анита Поповић, Гарда Војске Србије, Београд,
anpopsi@gmail.com

Учесници:

Андријана Влацић, Војномедицинска академија, Београд,
vlacica@gmail.com

Бранка Тишма, школски психолог у пензији, Београд,
b.tisma34@gmail.com

Гордана Ђигић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
gordana.djigic@filfak.ni.ac.rs

Александар Анђелковић, Hive group d.o.o, Ниш,
aleksandar@hivegroup.co

Циљ ове трибине јесте сагледавање различитих аспеката живота, као и професионалног ангажовања психолога у дигиталном и физичком простору кроз мултидисциплинарни приступ. Након пандемије вируса корона, током које смо се суочавали са новим изазовима условљеним тим околностима, препознали смо потребу да анализирамо утицај који су те околности имале на људе и данашње окружење. Током пандемије, нове технологије су нам понудиле многа практична решења која су олакшавала свакодневно функционисање и доприносила превазилажењу тешкоћа које су са собом носиле изолација, „затварање” и све остале мере предузимане у циљу спречавања ширења вируса. Поред ових околности, чији смо сведоци били током претходне три године, развој технологије годинама уназад доноси нове предности и тзв. уштеде у времену потребном за извршавање различитих радних и других активности. Оно што постаје све очигледније јесте да се наш живот паралелно развија и одвија у две димензије – физичкој и дигиталној. Физички простор нам је опипљив, извеснији и познатији, а колико се успешно сналазимо у сајбер (дигиталном) окружењу и да ли смо свесни свих замки, ризика и нежељених ефеката обитавања у овом простору? Умемо ли да поставимо границу? Какав утицај сајбер простор и оно што се дешава у њему може оставити на наше понашање и формирање личности код деце и младих? Који су нам били изазови приликом пружања психолошке подршке током пандемије? Које се дилеме и сумње јављају у ери дигитализације код људи који се професионално баве заштитом и унапређењем менталног здравља приликом употребе типских информационих система и платформи у обављању ове делатности. На који начин се одвијала настава на различитим нивоима образовања у том периоду? Које су импликације развоја нове технологије и вештачке интелигенције на образовање? Какав је утицај (нових) околности на промену очекивања клијената у подручју ХР консалтинга? Каква је улога савремене технике и нових технологија у развоју запослених, какве су перспективе у развоју запослених? Ово су нека од питања којима ће се у својим излагањима бавити уводничари у међусобној и у интеракцији са учесницима трибине.

СИМПОЗИЈУМИ

РАД КАО ИГРА, ИГРА КАО РАД – ПСИХОЛОГИЈА РАДА И ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ИГРИ²

Водитељ:

Ивана Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
iivanabpetrovic@gmail.com

Већ неко време, психолози се баве применом знања из области компјутерских игара у различитим областима живота, као што су образовање и промовисање робе и услуга. У основи сваке добре игре је нека добра прича. Циљ симпозијума је да отвори проблем и понуди неке смерове размишљања о томе како може да гласи шира, обухватна прича којом бисмо повезали пословни свет, пре свега ИТ свет рада са светом игре. Где су могуће тачке додира у ширем контексту приповедања о интеракцији човека и (паметне) машине у несталном, неизвесном, сложеном и неодређеном „ННСН” свету (енг. VUCA - Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity). Где можемо очекивати сусрет знања о играма, играчима и игрању улога у домену игре и у домену рада? Како можемо да размишљамо о различитим улогама, а да не упаднемо у замке поигравања? Како запосленима и потрошачима понудити тренутке који имају посебно значење? Сет одабраних истраживања открива шта су истраживачи сазнали о аватарима, за сада још увек заробљеним у видео игри, с једне, и о професијама и раду у области информационих технологија, са друге стране – о уласку у ИТ каријеру, каријерном шоку, о бренду ИТ послодавца као каријерном наговештају, али и о напуштању послодавца и мењању обећања једног послодавца обећањем другог. Истраживања подстичу на размишљање о томе како приповедање, комуникацију и сарадњу преточити у агилно учење.

Кључне речи: психологија рада и организације, психологија потрошача, ИТ компетенције, каријера, аватар

² Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-47/2023-01/200163).

ИЗА МАСКЕ АВАТАРА: ПОВЕЗАНОСТ ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ СА ИЗГРАДЊОМ ВЕШТИНА КАРАКТЕРА У ВИДЕО ИГРИ SKYRIM

Миа Николић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
mia.nikolic002@gmail.com

Страхиња Стојнић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
strahinja.stojnic22@gmail.com

Предраг Војводић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
pedjav332@gmail.com

Немања Шајиновић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
sajinovic.nemanja@gmail.com

Тренутну популарност видео игара највише илуструје чињеница да ова индустрија има већу финансијску вредност од филмске и музичке заједно. Видео игре данас проналазе пут до скоро читаве популације кроз разне медијуме, жанрове и садржаје који задовољавају све већи број потреба људи различитих афинитета и животних стилова. Зато, више није адекватно истраживати видео игре као општи феномен, већ узети у обзир све специфичности жанрова и циљне групе потрошача. Један од најпопуларнијих жанрова су RPG игре (енг. role-playing games), где играч преузима улогу лика у причи, која га води кроз различите ситуације и задатке. Играч у потпуности креира свог аватара и има слободу да га прилагоди себи, укључујући и избор вештина које ће код њега градити. У складу са тим, неки од фактора избора вештина аватара могу бити и психолошке карактеристике играча. Циљ истраживања је био да се утврди како су базичне црте личности играча повезане са преференцијом вештина аватара у RPG игри Skyrim. Истраживање је спроведено на 180 испитаника ($M_{god} = 29.3$, $SD_{god} = 8.3$), од којих је 64% мушког рода, а коришћене су скала ВНИ HEXACO са 24 ставке и скала преференције 18 вештина које играчи развијају кроз коришћење истих. Резултати корелационе анализе су показали да се као значајне особине издвајају Екстраверзија, Пријатност, Савесност и Отвореност. Екстраверзија позитивно корелира са вештинама speech ($r = .27$, $p < .01$) и lockpicking ($r = .17$, $p < .05$), а негативно са conjuration ($r = -.15$, $p < .05$). Отвореност је повезана са вештином archery ($r = .19$, $p < .05$), light armor ($r = .27$, $p < .01$), sneak ($r = .23$, $p < .01$) и speech ($r = .23$, $p < .01$). Са Савесношћу корелирају вештине smithing ($r = .15$, $p < .05$), archery ($r = .20$, $p < .01$) и speech ($r = .26$, $p < .01$), а са димензијом Пријатности restoration ($r = .22$, $p < .01$) и enchanting ($r = .18$, $p < .05$). Дакле, резултати показују да базичне црте личности једним малим делом могу дати свој допринос у начину и стилу игре који играчи развијају кроз искуство. Екстраверзија и Отвореност су претежно повезане са вештинама које омогућавају већи дијапазон приступа изазову, Пријатност гради повезаност са онима које могу повећати осећај сигурности у остваривању успеха, а Савесност са вештинама које подразумевају пажљиво планирање и стрпљење у обављању активности које претходе остваривању постављеног циља. Међутим, овако мали проценти заједничке варијансе говоре да у даљим истраживањима треба узети у обзир и антецеденте ван домена особина личности, као што су

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

когнитивне способности, вредности и интересовања, у предвиђању потенцијалних образаца стила играња, како игре Skugim, тако и других RPG игара.

Кључне речи: видео игре, RPG, Skugim, вештине аватара, црте личности, HEXACO

МОЈ RPG (SKYRIM) АВАТАР – ФИКЦИЈА ИЛИ ОГЛЕДАЛО?

Предраг Војводић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

pedjav332@gmail.com

Миа Николић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

mia.nikolic002@gmail.com

Страхиња Стојнић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

strahinja.stojnic22@gmail.com

Јелена Достанић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

jelena.dostanic.sm@gmail.com

Разни су мотиви због којих људи играју видео игре, а гејминг данас све више постаје део забаве, спорта, каријере, као и начина где људи кроз играње могу да се, у лакшој мери, прилагоде различитим захтевима учења или обављања послова. Најчешће, полази се од тога да играње игрица представља свеопшти образац, а притом се превиђа да постоји толико различитих жанрова од којих сваки има своје специфичности; у оквиру истог жанра, свака игра представља посебан свет и има своје уникатне карактеристике. Из тог разлога, ово истраживање је усмерено на једну конкретну игру – Skyrim, која спада у жанр RPG (Role-playing game), тј. игре где играч креира свог аватара. С обзиром на то да у RPG-у играч у потпуности бира какав ће његов аватар бити, претпоставља се да су особине личности играча значајани предиктори креирања аватара. Циљ истраживања је био да се утврди како су повезане особине личности играча и њихове процене особина личности аватара. Истраживање је спроведено на 180 испитаника, а као инструменти су коришћене ВНИ НЕХАСО скале на 24 ставке за самопроцену и процену аватара. Резултати Т теста на зависним узорцима, показали су да постоје статистички значајне разлике на свим особинама осим на Пријатности. Аватар је интровертнији и савеснији од играча, а мање поштен, емоционалан и отворен. Резултати корелационе анализе показали су да постоје значајне повезаности између личности играча и аватара на свим особинама, од $r=.27$ (Екстраверзија) до $.51$ (Отвореност). Поред тога, добијена је повезаност између Екстраверзије играча са Савесношћу и Отвореношћу аватара, као и Савесности играча са Отвореношћу аватара. У складу са тим, може се закључити да постоје значајне разлике, да играчи граде квантитативно значајно другачије аватаре у односу на своје особине личности, а да екстровертни и отворени појединци граде аватаре који су одговорнији, дисциплинованији, боље планирају и усмеренији су ка остваривању циљева. Дакле, резултати показују да су особине личности играча значајни фактори у креирању типичног карактера у RPG играма, а посебно када је у питању игра Skyrim, која за разлику од осталих нуди више опција при креирању аватара, те сходно томе пружа веће могућности у пројекцији сопствене личности.

Кључне речи: особине личности, НЕХАСО, видео игре, RPG, Skyrim

АВАТАР КАО ОДРАЗ, ФИКЦИЈА ИЛИ РЕАЛНОСТ – ПСИХОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КАО ПРЕДИКТОРИ

Страхиња Стојнић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
strahinja.stojnic22@gmail.com

Предраг Војводић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
pedjav332@gmail.com

Миа Николић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
mia.nikolic002@gmail.com

Јелена Достанић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
jelena.dostanic.sm@gmail.com

Немања Шајиновић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
sajinovic.nemanja@gmail.com

RPG видео-игре чини специфичним могућност обликовања аватара по мери играча, у складу са његовим потребама, преференцијама или осећањима. Играч може правити аватара идентичног или супротног себи, кроз њега може компензовати своје потенцијалне слабости, те задовољити осујећене потребе или остваривати жеље. Оно што аватар представља играчу може бити одређено и његовим цртама личности и свеопштим задовољством животом. Сходно томе, ово истраживање бавило се односом између особина личности играча и његовог доживљаја свог типичног аватара, процењеног кроз исте особине, те утврђивањем психолошких детерминанти тог односа. Циљ је био испитати како базичне особине личности играча и задовољство животом предвиђају дискрепанцу између црта личности играча и аватара. Истраживање је спроведено на 180 играча видео-игре Skyrim (Mgod = 29.3, SDgod = 8.3), од чега је 64% мушког рода. За процену особина играча и аватара коришћена је ВНИ НЕХАСО скала са 24 ајтема, а за задовољство животом скала SWLS. Дискрепанца је операционализована тако што су од скорова на НЕХАСО димензијама скале самопроцене одузети скорови на истим димензијама за процену аватара. Спроведено је шест регресионих анализа, где су критеријуми биле димензије дискрепанце, а предиктори базичне црте личности играча и задовољство животом. У објашњењу варијансе дискрепанце на свакој црти је у тој конкретној анализи као предиктор била искључена иста црта личности играча. Предиктори су значајно објаснили дискрепанцу на Поштењу ($R^2 = .07$, $p < .05$), Емоционалности ($R^2 = .15$, $p < .01$) и Екстраверзији ($R^2 = .09$, $p < .05$). Дискрепанцу на Поштењу предвиђа само Екстраверзија играча ($\beta = -.27$, $p < .01$), те играчи са вишим скоровима на интроверзији имају и више скорове на поштењу у односу на свој аватар. На Емоционалности, дискрепанцу позитивно предвиђа Поштење ($\beta = .20$, $p < .01$), а Савесност негативно ($\beta = -.28$, $p < .01$). Они чији су аватари емоционално стабилнији су склонили поштењу, али су мање одговорни и оријентисани на задатак. Дискрепанцу на Екстраверзији значајно објашњава само Поштење ($\beta = -.17$, $p < .05$) играча, и то негативно. Резултати су показали да се разлика између особина играча и процене особина њиховог аватара, може једним делом објаснити на основу

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

базичних црта личности. Поштење, Савесност и Екстраверзија су се у том смислу показале као значајније. Оне могу да стоје у основи тога да ће играчи креирати аватаре који имају другачије црте личности у односу на њих, и то у простору Поштења, Емоционалности и Екстраверзије. Задовољство животом се није показало као значајано у приписивању особина личности типичном аватару креираног кроз видео игру Skugim.

Кључне речи: видео-игре, RPG, HEXACO, задовољство животом, дискрепанца између особина личности играча и аватара

УНАПРЕЂЕЊЕ БРЕНДИРАЊА ИТ ПОСЛОДАВЦА НА ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА ЗАСНОВАНО НА АНАЛИЗИ ИНТЕРАКЦИЈА КОРИСНИКА СА ОБЈАВЉЕНИМ САДРЖАЈЕМ

Марија Божићевић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,

m_bogicevic@yahoo.com

Нико Чигоја, UNIQA осигурање,

ncigoja@sbb.rs

Брендирање послодавца представља стратегију привлачења, ангажовања и задржавања запослених, који ће делити њене вредности и обогатити културу. Током 2018. године, ИТ компанија средње величине креирала је стратегију брендирања: израђен је нови сајт; изабране су три друштвене мреже (Линкедин, Инстаграм и Фејсбук); дефинисана је динамика објављивања; дефинисан је садржај за сваку мрежу; установљен је систем праћења и анализе интеракција (платформе друштвених мрежа за анализу ангажованости). Први циљ је био да се креирани профили на мрежама попуне садржајем и на тај начин се повећа видљивост компаније. Други циљ био је да се повећа број пратилаца. И трећи циљ био је да се садржаји модификују и унапређују на основу анализе интеракција корисника са објављеним садржајима. Овде ћемо посебно представити унапређења на Линкедин мрежи, као најважније пословне друштвене мреже. У прве три године садржај је креиран и постављан према дефинисаном плану, након чега је урађена детаљна анализа за 2020. и 2021. годину. Мерена је ангажованост чланова мреже која је одређена као сума кликова, „свиђања”, коментара, дељења садржаја и броја пратилаца садржаја подељена бројем импресија (тј. бројем корисника који су видели садржај). На основу рангирања садржаја по нивоу ангажованости у процентима, следећи садржаји су дали највећу ангажованост чланова мреже, за дати период: тим-билдинг (67.7%), новогодишње даривање запослених (57.1%), представљање великих компанијских успеха (34.1%) и представљање нових колега (највише 29%). Садржаји са најмањом ангажованошћу чланова су: блог постови (најниже 1.6%, највише 3.7%) и огласи за посао (најниже 2.9%). Примећено је и да су огласи за посао постизали знатно већи проценат ангажованости корисника када су били посебно дизајнирани и садржали и фотографије запослених (14.4%). У 2022. години предузете су следеће мере: смањен је број објава; укинуте су објаве блог постова; унапређен је и уједначен дизајн и текст огласа, као и дизајн представљања нових колега. Укупан број пратилаца од средине 2018. године до априла 2023. је порастао више од 7 пута (од 327 до 2327). Анализа првог квартала ове године: најнижи проценат ангажованости 6.2%, а највиши 22.9%; објављена су три огласа за посао (од 8.6% до 13.1%). Истраживање потврђује раније налазе да су људи заинтересовани за аутентичне садржаје на друштвеним мрежама, који комуницирају вредности и културу организације и да се на овај начин може континуирано анализирати и унапређивати брендирање ИТ послодавца.

Кључне речи: брендирање послодавца, друштвене мреже, проценат ангажованости

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ПРОЦЕСА РАДА И ДИГИТАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗАПОСЛЕНИХ

Ивана Ковачевић, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду,
ivana.kovacevic@fon.bg.ac.rs

Јелена Анђелковић Лабровић, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду,
jelena.andjelkovic.labrovic@fon.bg.ac.rs

Ивона Живковић, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду,
ivona.zivkovic@fon.bg.ac.rs

Све већи број компанија улаже средства у дигитализацију пословних процеса, те је рад у виртуелном радном окружењу постао реалност за запослене без обзира на област делатности. Дате околности од запосленог захтевају поседовање адекватног нивоа дигиталних компетенција. Њихов садржај и ниво зависе од врсте посла и организационе позиције, али се могу разликовати и у зависности од степена дигитализације компаније, који се процењује с обзиром на више индикатора: буџет, стратегију, ангажовање екстерних стручњака, интегрисано управљање пословањем, дигиталне технологије у функцији побољшања производа, алати за комуникацију и колаборацију, процену нивоа дигиталних компетенција у процесу селекције кандидата. Истраживање је спроведено са циљем да се утврди постоје ли разлике у нивоу дигиталних компетенција запослених у зависности од процењеног нивоа дигитализације компаније. Независне процене вршене су за 73 компаније чија основна делатност није везана за информационе технологије (производне, трговинске, економско-рачуноводствене и маркетиншке делатности). Степен дигитализације је процењиван на основу осам критеријума-показатеља дигитализованости, а просечан ниво дигиталних компетенција запослених је процењен од стране менаџера људских ресурса, на основу четворостепене скале засноване на европском оквиру дигиталних компетенција који разликује пет области компетенција: дигиталну писменост, комуникационо-колаборативне компетенције, компетенције креирања дигиталног садржаја, сигурности и заштите података, те решавања проблема у дигиталном окружењу. Резултати указују на повезаност степена дигитализације организације и нивоа дигиталних компетенција запослених када је степен дигиталне писмености у питању, што је уједно и домен компетенција који прави разлику између високо и слабо дигитализованих неинформатичких компанија. Остале области дигиталних компетенција су вероватно више зависне од конкретне делатности компаније и врсте посла, него општег нивоа дигитализације. Свакако дигитална писменост (употреба алата за претраживање, процена поузданости и похрањивање информација) и јесте предуслов успешне дигитализације било којег пословног процеса.

Кључне речи: дигитализација, дигиталне компетенције, европски оквир дигиталних компетенција (DigComp Framework), дигитална писменост

ЦРТЕ ЛИЧНОСТИ КАО ПРЕДИКТОРИ УСПЕШНЕ ПРЕКВАЛИФИКАЦИЈЕ У ИНФОРМАТИЧКА ЗАНИМАЊА

Ивана Ковачевић, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду,
ivana.kovacevic@fon.bg.ac.rs

Матеја Манојловић, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду,
mateja.manojlovic@fon.bg.ac.rs

Ивана Кужет, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду,
ivana.kuzet@fon.bg.ac.rs

Као одговор на промене на тржишту рада, изазване технолошким развојем и дигитализацијом пословних процеса, образовне инситутције организују програме преквалификације кадрова у сектор информационах технологија. У том контексту, јавља се и проблем критеријума селекције полазника, поготово приликом конкурисања на субвенционисане програме обуке. Како претходна истраживања не дају једнозначне резултате о могућностима предвиђања успешности у каријерном преусмеравању на основу црта личности, поставља се питање да ли тестови личности могу да буду од користи приликом селекције кандидата за преквалификацију. Циљ истраживања био је да се процени у којој мери димензије личности Екстраверзија, Анксиозност, Независност, Самоконтрола и Несентименталност могу да буду предиктори успешности усвајања, за преквалификацију неопходних информатичких знања. Карактеристике личности тестиране су преведеним и за нашу популацију стандардизованим, Кателовим упитником 16 PF, који мери 16 примарних фактора, на основу којих се комбиновањем може проценити, поменутих пет општих фактора личности. Успешност у преквалификациј идефинисана је постигнућем на завршном тесту знања. Истраживање је спроведено у оквиру праћења активности 79 полазника (68.4% мушког и 31.6% женског пола) преквалификације који су похађали курс Јава програмирања. Резултати регресионе анализе говоре у прилог томе да се на основу датих димензија личности може успешно предвидети само око 26% случајева, те да је само димензија Екстраверзије релативно добар предиктор успешности на тесту. Ови налази не иду у прилог тестирања личности у сврхе предвиђања постигнућа у преквалификацији за информатичка занимања. Други показатељи успешности преквалификације, као што су налажење запослења и сналажење у новом пословном окружењу, могу да покажу другачији однос са особинама личности, али за успех у самом процесу усвајања новог знања, поменуте карактеристике су од маргиналног значаја. У том смислу, при селекцији за преквалификацију у овом домену, потребно је узети у обзир неке друге критеријуме.

Кључне речи: преквалификација, информатичка занимања, димензије личности, 16PF

ОРГАНИЗАЦИОНЕ ПРОМЕНЕ КАО КАРИЈЕРНИ ШОК ЗАПОСЛЕНИХ НА ИТ ПОСЛОВИМА³

Маја Ђурић Дражић, Факултет за медије и комуникације, Универзитет Сингидунум, Београд,
maja.curic@live.com

Ивана Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
iivanabpetrovic@gmail.com

Милица Вукелић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
mbvukeli@f.bg.ac.rs

Каријерни шокови су непланирани и неочекивани догађаји који снажно утичу на каријеру појединца. Каријерни шокови могу бити интерперсонални, породични, организациони, еколошки, геополитички и могу бити генерички или специфични за одређени контекст или популацију. Резултати доступних истраживања су показали да појединци током своје каријере доживе барем један каријерни шок, као и да препознају значај који каријерни шокови могу имати за њихов каријерни развој. Циљ овог истраживања био је да осветли на који начин запослени на ИТ пословима доживљавају организационе промене и да провери може ли се о организационим променама говорити као о каријерном шоку. Истраживање је реализовано у једној ИТ компанији у Србији у којој су се у претходном периоду десиле организационе промене што је омогућило да сви испитаници буду изложени и да извештавају о истом шок-догађају. Узорак је обухватио 10 запослених на ИТ пословима (седам мушкараца, три жене), највећи број, осам испитаника је било старије од 30 година, испитаници већином имају између 6 и 10 година стажа и сви осим једног су завршили академске студије. Са испитаницима су вођени структурисани интервјуи лицем у лице, а на добијеним подацима је примењена интерпретативно феноменолошка анализа са циљем да се осветли на који начин испитаници доживљавају каријерни шок који је настао као последица организационих промена. Анализа је показала да су организационе промене доживљене као каријерни шок у зависности од тога у којој мери запослени процењују да те промене утичу на њихову каријеру. Такође, позивајући се на сопствено искуство у вези са организационим променама, било да је реч о организацији у којој су тренутно запослени, или о организацијама у којима су претходно радили, испитаници наводе да начин на који организација води процес промена и ниво транспарентности током процеса утичу на то да се организационе промене (не) доживе као каријерни шок. Коначно, подршка колега које се налазе у истој ситуацији као и самопроцена сопствене запошљивости одређују да ли ће и у којој мери организационе промене бити доживљене као позитиван или негативан каријерни шок. Повратно, интензитет каријерног шока који запослени доживљавају утиче на њихову спремност да прихвате организационе промене. Добијени резултати указују на то да је приликом процеса увођења организационих промена важно узети у обзир начин на који их запослени доживљавају и могли би послужити као својеврсне смернице организацијама за планирање процеса организационих промена.

Кључне речи: каријерни шок, организационе промене, ИТ индустрија

³ Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-47/2023-01/200163).

ЗНАЧАЈ И ИМПЛИКАЦИЈЕ ИЗЛАЗНИХ АНКЕТА У ИТ ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Марија Богичевић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
m_bogicevic@yahoo.com

Флуктуација запослених је један од највећих изазова за ИТ организације. Истраживања показују да флуктуација запослених у ИТ индустрији предњачи у односу на остале области, а сваки одлазак запосленог компаније кошта између 6 и 9 месечних зарада. Излазно анкетирање са онима који добровољно напуштају организацију представља важан елемент циклуса кроз који би запослени требало да прођу. Прикупљени подаци посебно указују на најбоље и најупитније праксе у организацији и помажу да се стратегија управљања људима усклади са стварним потребама запослених, где одлазећи запослени последњи пут саопштава своја искуства и предлаже нове мере. У пракси се показује да се излазне анкете не спроводе често, а још ређе се прикупљени подаци користе у сврхе унапређења интерних процедура и процеса. Како бисмо утврдили кључне узроке напуштања једне ИТ организације и могућности унапређења, анализирали смо излазне анкете попуњене од стране 58 запослених који су напустили компанију у периоду од 2019. до 2021. године (64% мушкарци). Запослени су на петостепеној скали оцењивали задовољство следећим аспектима посла: садржај посла; могућност професионалног развоја; комуникација са тимом; комуникација са надређеним; радно окружење; управљање организацијом и зарада и бенефиције. Запослени су најслабије оценили управљање организацијом ($M = 2.9$; $SD = 0.8$), као и зараду и бенефиције које је компанија обезбеђивала ($M = 3.0$; $SD = 0.7$). Са друге стране, најбоље су оцењивани радно окружење ($M = 3.9$; $SD = 0.6$), комуникација са директно надређеним ($M = 3.9$; $SD = 0.8$), као и сарадња са тимом ($M = 3.7$; $SD = 0.6$). На основу прикупљених и анализираних података, организацији је предочен дугорочни акциони план, као део шире стратегије, који се тренутно спроводи и укључује: значајно повећање броја сати тренинга по запосленом – од мање од седам сати годишње по запосленом у 2019. години до више од 32 сата по запосленом у 2022. години; усклађивање зарада са инфлаторним кретањима; обезбеђивање онлајн кондиционих тренинга у трајању од 30 минута, два пута седмично; организовање компанијских и тимских неформалних окупљања, као што је новогодишња забава; транспарентнија комуникација од стране менаџмента и позивање на слободније изношење мишљења кроз више канала комуникације. Увођење предложених мера се прати, и по потреби коригује, а нови резултати ће бити мерљиви и кроз праћење стопе флуктуације запослених, као и наредну анализу анкета, планирану за 2024. годину.

Кључне речи: излазно анкетирање, унапређење процедура и процеса, акциони план, флуктуација запослених

САОПШТЕЊА

Клиничка психологија

ПСИХОСОЦИЈАЛНИ ЕФЕКТИ НЕПЛОДНОСТИ

Јелена Суботић Кривокапић, Висока медицинска школа струковних студија

„Милутин Миланковић”, Београд,

jelena.s.krivokapic@gmail.com

Никола Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,

nicholas.petrovic@gmail.com

Изазовима у остваривању улоге родитељства са којим се носи све већи број парова, посвећена је велика пажња, како стручне тако и опште јавности. Неplодност се дефинише као немогућност зачећа након дванаест или више месеци незаштићених сексуалних односа или као немогућност одржавања трудноће. За разлику од стерилитета, као непроменљивог физиолошког стања, неплодност подразумева да се особа налази између репродуктивне неспособности и способности, као и да постоји нада у постизање трудноће. Као узроци неплодности наводе се биолошки, бихејвиорални, психолошки и социокултурални фактори, чији је удео различит за сваки индивидуални случај. Циљ овог рада је да направи преглед навођених психосоцијалних ефеката неплодности, по пар или појединца који се са овим физиолошким стањем суочавају. Метанализом домаћих, регионалних и иностраних стручних текстова објављених у периоду од 1999. до 2019. године, употребом неплодности и психосоцијалних ефеката као кључних речи претраге, уочава се одбацивање идеје о психогеним узроцима овог феномена, али и све чешћим помињањима психолошких и социјалних ефеката оваквог физиолошког стања на психолошко стање пара и/или појединца као и ефекте повратне спреге психолошких механизма на њихово ментално здравље. Надаље, савремена истраживања показују да подједнак проценат жена и мушкараца имају физиолошке проблеме који доводе до неплодности, те да је најкорисније посматрати неплодност као психолошко искуство пара, а не појединца. Значење неплодности и прихватање изазова које неплодност носи са собом на личном, породичном и друштвеном нивоу, важни су чиниоци који доприносе менталном здрављу и резилијентности особа и парова.

Кључне речи: неплодност, психосоцијални ефекти, резилијентност, ментално здравље

РЕЛАЦИОНО ПОЉЕ КАО МЕСТО СУСРЕТА ТЕРАПЕУТА И КЛИЈЕНТА И ЊЕГОВ УТИЦАЈ НА УСПЕШНОСТ ТЕРАПИЈСКЕ СЕАНСЕ

Бојана Тодоровић, Гешталт студио Београд,
gestalt.terapija.bojana@gmail.com

Током терапијске сеансе одвија се специфична интеракција између клијента и терапеута која има своје особености и означена је као феномен релационог поља. При конструкцији инструмента за мерење субјективног доживљаја релационог поља (СДРП) најпре се пошло из угла терапеута као експерта за свесну анализу ове интеракције. Нас је интересовало да даље истражимо на који начин се клијентов доживљај релационог поља у сеанси подудара са терапеутовим доживљајем овог феномена. Да би се на ово питање одговорило, било је неопходно испитати поклапање терапеута и клијента у проценама СДРП-а током терапијске сеансе. Претпоставили смо да ће веће поклапање у проценама СДРП-а бити у позитивној корелацији са проценом успешности сеансе што би указало на практичну релевантност терапеутског рада из перспетиве релационог. У истраживању је учествовало 32 пара терапеут–клијент који су се налазили у терапијском процесу гешталт психотерапије. Терапеути и клијенти након одржане сеансе давали су своје процене на инструменту СДРП-а и процене на упитнику к успешности сеансе (SEQ). Показало се да, генерално гледано, клијенти релационо поље и успешност сеансе процењу позитивније у односу на терапеуте. Када су анализирани разлике у доживљају релационог поља терапеута и клијента, неочекивано се показало да се он разликује на свим факторима којима се може описати СДРП. Ипак, када је анализирано слагање у СДРП-а унутар сваког пара терапеут–клијент и доживљаја успешности сеансе утврђено је да уколико су терапеут и клијент усклађени у својој процени релационог поља, и то посебно димензија које настају под утицајем личности терапеута и клијента, постоји велика вероватноћа да ће за њих сеансе бити успешне. Сви резултати анализирани су са становишта гешталт психотерапије и естетике, али дају практичне импликације за све психотерапеуте који се у свом раду ослањају на перспективу релационог.

Кључне речи: релационо поље, субјективни доживљај, гешталт психотерапија, успешност терапијске сеансе

МЕТОДЕ, МОДЕЛИ И ИСТРАЖИВАЊА МУЗИЧКИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА У ПСИХОТЕРАПИЈИ СА ОСВРТОМ НА КЛИНИЧКУ ПОПУЛАЦИЈУ

Миодраг Павловић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
psihologoszabalj@gmail.com

Предмет овога рада је метаанализа улоге музике у оквиру психотерапије и терапије. Разматра се научни развој терапије музиком од друштвених наука до неуронаука кроз анализу новог клиничко-истраживачког приступа под називом Неуролошка музикотерапија – NMT (Clair & Pasiali, 2004; LaGasse & Thaut, 2012; Thaut, 2005a; Thaut & McIntosh, 2010). Анализира се улога музике у оквиру психотерапије и психијатрије на физички опоравак, когнитивно побољшање, комуникацијске вештине и социоемоционални опоравак (Standley & Prickett, 1994). Поред тога, извршено је поређење ефекта психотерапије и музичких интервенција на депресију. Од 1990. године па до садашњег момента установљено је пет интернационално познатих модела музичких интервенција у оквиру психотерапије. Истраживање у музикотерапији уопште представља саставни део музикотретмана још од прве асоцијације музикотерапеута, основане 1950. године (Национална асоцијација за музичку терапију – NAMT). Ова асоцијација је подстицала прогресивну употребу музике у медицини и образовању, као и сама истраживања (Gilliland, 1953). Иако је употреба ове врсте терапије постала много разноврснија од тада, у складу са резултатима истраживања из 2014. године од стране Сертификационог одбора за музикотерапеуте (СВМТ), око 14% популације којој је била потребна услуга у оквиру менталног здравља добијена је од стране музикотерапеута. Третмани су најчешће у вези са поремећајима мишљења, расположења, личности и анксиозним поремећајима. Метаанализом доступне литературе може се закључити да је примена музикотерапије данас веома широка и прилично научно утемељена. Неопходно је даље усавршавање метода и модела музикотретмана академским истраживањима на већим узорцима, на основу нове истраживачке парадигме. Тиме се превазилази, углавном присутан, дескриптивни карактер радова. Додатни ангажман стручњака на популаризацији музикотерапије је неопходан како би се проширила институционална употреба и повећао број едукованих музикотерапеута. Такође, потребно је реализовање лонгитудиналних истраживања, у оквиру различитих старосних група, уз узимање у обзир социокултурног контекста. Оваквим истраживачким приступом се омогућава креирање програма превенције музиком, психопатологије и нежељених понашања и њихово инкорпорирање у рад надлежних установа.

Кључне речи: музичке интервенције, методе, модели, терапија, клиничка популација

ПРИМЕНА ТЕЛЕСНЕ ПСИХОТЕРАПИЈЕ У ОНЛАЈН ОКРУЖЕЊУ – ИЗАЗОВИ ИЗ УГЛА ПРАКТИЧАРА

Јелисавета Рогошић, Удружење телесних психотерапеута Републике Србије,
jelisaveta.rogosic@gmail.com

Телесна психотерапија подразумева рад на телу како би се ослободили емоционални процеси блокирани у мишићима клијената. Рад на мишићним блоковима подразумева праћење одвијања самог емоционалног процеса и интервенције током одвијања тог процеса које често подразумевају додир. Један од кључних елемената у раду јесте успостављање контакта очима са клијентом. Такође је битан рад на границама који се одвија у реалном психолошком простору клијената. Прелазак на онлајн рад је умногоме променио начин рада са клијентима и нарушио уобичајени сетинг за практиковање телесне психотерапије. Иако је повећана доступност клијената, многе интервенције које се практикују током рада на телу нису биле могуће, при чему је било потребно наћи начин како да се прати дисање клијента, његова постојања, емоционални процес итд. Због ових околности испитано је које су предности и мане примене телесне психотерапије у онлајн окружењу из угла практичара. Циљ овог рада је да прикаже проблеме и изазове са којима су се сусрели телесни психотерапеути у онлајн окружењу. Постало је неопходно прилагодити рад и подесити интервенције да буду сврсисходне и успешне. Проблеми на које су наилазили телесни психотерапеути су се односили првенствено на то да не могу да виде клијента у потпуности на камери како би пратили дисање. Такође је било битно да пристане да користи сопствени додир у сврху ослобађања одређеног дела тела и да се навикне на ограничења контакта. Постало је битније да се клијент ослања на вербалне упуте психотерапеута, не на телесне интервенције, затим да самом себи помогне уколико долази до проблема са одвијањем емоционалног процеса на телесном нивоу док психотерапеут више треба вербално да описује и упућује него што то чини када ради уживо. Ово је помогло клијентима да се брже спреме за самопомоћ и напредују, али је остало ограничење контакта које донекле успорава цео процес опоравка. Такође, немогућност додира доводи до тога да се трансфер не интензивира као при раду уживо, тако да је потребно више сеанси за његово разрешење у онлајн окружењу. Поред свега овога, телесна психотерапија се показала као применљива и у онлајн окружењу. Поред измењених услова и начина интервенисања телесни психотерапеути нису били принуђени да пређу само на саветовање клијената. Иако телесни рад у онлајн окружењу има специфичан ток и начин одвијања, телесни психотерапеути пријављују да су интервенције успешне и да клијенти напредују у раду на себи.

Кључне речи: телесна психотерапија, контакт, границе

РАЗМАТРАЊЕ ПСИХОПАТИЈЕ СА АСПЕКТА РАЗЛИЧИТИХ МОДЕЛА И ЊЕНЕ ПОВЕЗАНОСТИ СА АНТИСОЦИЈАЛНИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ ЛИЧНОСТИ

Наташа Павловић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
natasa.pavlovic197@gmail.com

Предмет овог рада јесте разматрање конструкта психопатије са аспекта различитих модела, као и разматрање повезаности датог конструкта са антисоцијалним поремећајем личности. У раду се представља кратак историјат савремене концепције психопатије, као и однос по питању сличности и разлика између психопатије и антисоцијалног поремећаја личности у оквиру дијагностичко-статистичког приручника и мерног инструмента под називом Ревидирана чек-листа за процену психопатије. Рад се бави разматрањем психопатије из угла различитих модела, теорија и неуробиолошких истраживања којима је заједнички циљ да што ближе и прецизније дефинишу сам конструкт. Конкретније, разматрају се неуралне основе психопатије, она се сагледава са аспекта Петофакторског и НЕХАСО модела личности, психодинамског и модела дуалног дефицита, као и теорије условљавања. Додатно, износи се и социокултуролошки приступ као новији, шири оквир сагледавања психопатије. За разлику од претходних модела, социокултуролошки приступ највише скреће пажњу на чињеницу да је дефинисање и третирање психопатије социокултуролошки условљено, чиме се уједно указује на дуалну природу конструкта који се налази позициониран између нормалности и психопатологије. Сходно томе, приказује се и запажање према којем неке карактеристике психопатије могу да буду друштвено пожељне или непожељне зависно од контекста који им придаје један од два наведена квалитета пожељности. Циљ рада дотиче се расветљавања и разрешавања нозолошке конфузије која се јавља као резултат коегзистирања конструкта психопатије и антисоцијалног поремећаја личности који се због постојећих сличности међусобно преклапају и самим тим се у истраживачким оквирима најчешће неоправдано поистовећују.

Кључне речи: психопатија, антисоцијални поремећај личности, модели, нозолошка конфузија

ПОВЕЗАНОСТ ДРУШТВЕНЕ СТИГМЕ И ПСИХИЧКИХ ТЕШКОЋА АКТИВИСТА И АКТИВИСТКИЊА У СРБИЈИ⁴

Драга Шапић, Psychosocial Innovation Network,
sapic@pin.org.rs

Јана Димоски, Psychosocial Innovation Network и ЛИРА лабораторија, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду,
dimoski@pin.org.rs

Маша Вукчевић Марковић, Одељење за психологију и ЛИРА лабораторија, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду и Psychosocial Innovation Network,
masa.vukcevic@f.bg.ac.rs

Активистичко деловање у Србији са собом носи дозу друштвеног притиска. Током 2022. године забележено је преко 200 случајева кршења људских права активиста и активисткиња, што је пораст у односу на 162 случаја забележена током 2021. године. Додатно, активисти и активисткиње се у свом раду често суочавају са негативним коментарима у медијима и различитим институционалним притисцима, што све заједно доприноси креирању стигме према бављењу активизмом у Србији. Циљ истраживања био је испитати на који начин је стигма бављења активизмом повезана са психичким тешкоћама активиста и активисткиња у Србији. Мере психичких тешкоћа укључивале су мере депресије (PHQ9; $\alpha = .87$), анксиозности (GAD7; $\alpha = .89$) и изгарања (СБИ; $\alpha = .94$). За потребу овог истраживања креиран је упитник стигме бављења активизмом на ком испитаници процењују колико је сваки стигматизујући став распрострањен у Србији ($\alpha = .93$), колико је за њих емотивно побуђујући (емотивни утицај стигме; $\alpha = .95$) и у којој мери утиче на исход њиховог рада (инструментални утицај стигме; $\alpha = .96$). У истраживању је учествовало 155 активиста и активисткиња ($M_{\text{god}} = 42.32$, $SD_{\text{god}} = 12.34$). Експлораторном факторском анализом упитника стигме бављења активизмом задржано је двофакторско решење где су се на први фактор груписале скале емотивног и инструменталног утицај стигме, док је други фактор чинила процена распрострањености стигматизујућег става. Факторима стигме бављења активизмом објашњено је 11% варијансе изгарања ($F(2,152) = 9.322$; $p < .001$) и 9% варијансе анксиозности ($F(2,152) = 7.585$; $p < .001$). Регресиони модел није био значајан за меру депресије ($p > .05$). Једини значајан предиктор у регресионој анализи је распрострањеност стигматизујућег става који значајно доприноси изгарању ($\beta = .29$; $t = 3.06$, $p < .05$) и анксиозности ($\beta = .25$; $t = 2.58$, $p < .05$). Резултати доприносе разумевању психичких тешкоћа активиста и активисткиња у контексту ширих друштвених феномена у Србији што може имати бројне практичне импликације.

Кључне речи: активизам, стигма, психичке тешкоће, ментално здравље

⁴ Истраживање је спровела организација ПИН. Истраживање је настало као део кампање „Подржимо се!“ са циљем заговарања бриге о менталном здрављу у постковид периоду. Иницијатива је подржана кроз пројекат „Заједно за активно грађанско друштво – АСТ“. Овај пројекат је добио подршку Владе Швајцарске, а спроводе га Helvetas Swiss Intergooperation и Грађанске иницијативе.

Ментално здравље

ПРОФЕСИОНАЛНО САГОРЕВАЊЕ И МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ НОВИНАРА У СРБИЈИ⁵

Тамара Цамоња Игњатовић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,

tamara.dzamonja@gmail.com

Ања Симоновић, Факултет за медије и комуникације, Универзитет Сингидунум, Београд,

psi.anjasimonovic@gmail.com

Јована Глигоријевић, новинарка, Београд,

jovana.gligorijevic@gmail.com

Веран Матић, новинар, Београд,

veran.matic@fondb92.org

Бранко Чечен, новинар, Београд,

brankocecen@gmail.com

Мирослав Јанковић, новинар, Београд,

Miroslav.Jankovic@osce.org

Истраживање спроведено у оквиру пројекта Мисије ОЕБС-а у Србији имало је за циљ да утврди степен присуства и изворе стреса са којима се новинари у Србији сусрећу у свакодневном раду. Такође, циљ је био да се утврди да ли то, и у којој мери, утиче на доживљај професионалног сагоревања и на ментално здравље медијских радника у нашој земљи. Узорак су чинила 164 новинара (59.1% женског пола) из свих региона Србије (59.1% из Београда), узраста од 20 до 65 година. Новинари су путем онлајн платформе попуњавали упитник конструисан за потребе истраживања, који је поред основних социодемографских података укључивао професионална искустава, као и упитнике за процену сагоревања (Maslach Burnout Inventory) и депресивности, анксиозности и стреса (DASS-21). Дескриптивна анализа је показала да новинари стрес на послу доживљавају веома често (70.8%), док новинарство сматрају стреснијим у односу на већину других занимања (82.3%). Извори стреса су многобројни: велики број радних сати, кратки рокови, потплаћеност, узнемирујуће теме о којима извештавају, спољни притисци и претње, мобинг и сл. На основу поређења са нормативним подацима добијеним на узорцима из опште популације, сагоревање на послу је доживело 83.1% новинара. Чак 69.9% медијских радника има утисак да теме о којима извештавају остављају последице на њихово ментално здравље, међу којима њих 6.7% осећа изузетно озбиљне дугорочне последице које ометају њихово свакодневно функционисање. Просечан скор на скали депресивности испитаника одговара благо израженој депресивности ($M = 11.5$; $SD = 8.20$), док су анксиозност ($M = 12.8$; $SD = 9.35$) и стрес ($M = 20.4$; $SD = 9.05$) умереног нивоа у поређењу са нормативним подацима. Трећина медијских радника (32.3%) извештава да има дијагностикован ментални поремећај, од чега њих 19.4% манифестује симптоме ПТСП-а. Иако је 62.8% новинара

⁵ Мисија ОЕБС у Србији, Стална радна група за безбедност новинара

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

изјавило да им је помоћ психолога или психијатра потребна, мање од 50% њих се обратило за стручну помоћ или подршку. С озбиром на изражено присуство негативних професионалних фактора на ментално здравље новинара, даља истраживања специфичности и ризика новинарске професије треба усмерити на долажење до података од значаја за превенцију стреса и сагоревања.

Кључне речи: професионално сагоревање, ментално здравље, новинари у Србији

СИНДРОМ САГОРЕВАЊА КОД МЛАДИХ НОВИНАРА У СРБИЈИ⁶

Сара Калембер, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
sarakalember22@gmail.com

Тема истраживања је синдром сагоревања код младих новинара у Србији. Реч је о професионалном феномену којег узрокује хронични и неуспешно контролисани стрес на радном месту. Развија осећај некомпетентности, циничан однос према професији и манифестује се на физичком, емотивном и бихејвиоралном плану. Општи циљ истраживања је мапирање значајних аспеката пословних искустава индикативних за развој сагоревања код младих новинара које се посматра као специфичан процес чији доживљај и испољавање зависе од личности и искуства појединца. Посебна пажња посвећена је односу личних примања и пословног стреса. Практичан значај односи се на боље разумевање синдрома сагоревања код младих новинара. Налази могу подстаћи нове или поспешити постојеће студије које су испитале овај проблем у новинарству указујући на битне факторе субјективног доживљаја сагоревања. Унапређивање разумевања вулнерабилности младих новинара, даље, може помоћи стварање адекватних стратегија помоћи или самопомоћи превладавања све распрострањенијег феномена сагоревања. Интерпретативна феноменолошка анализа (ИФА) полази од феноменолошке епистемолошке позиције и одабрана је као најадекватнији метод за експлорацију самог квалитета сагоревања, дескрипцију и интерпретацију. Због тога је специфична добит ИФА за ово истраживање искористивост за даље студије и клиничку праксу. Сви испитаници су навели да су искусили одређену форму сагоревања и да је последично превладавање утицало на перцепцију професије. Дефинисани су специфични фактори и аспекти новинарства који утичу на сагоревање. У том контексту, као фактори најзначајнијег ризика препозната су веома ниска примања, која угрожавају егзистенцију и приморавају младе новинаре да раде неколико различитих послова, те висока потреба за професионалном гратификацијом и афирмацијом. Поред родних неједнакости, примећена је извесна неколегијалност међу младим новинарима супротстављених медијских кућа. Она је у складу са налазом истраживања да идентификација и интернализација циљева редакције диктирају мотивацију и осећај постигнућа. Најважнији превентивни и фактори превладавања препознати су у асертивној комуникацији и изграђеном социјалном систему подршке.

Кључне речи: синдром сагоревања, млади новинари, стрес на послу

⁶ Истраживање спроведено у оквиру израде мастер рада.

BINGE EATING AS OPPOSED TO FOOD ADDICTION

Elsa Fedrigolli, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,

el-fe@live.at

Драгана Ратковић, Клиника за психијатрију, Клинички центар Војводине, Нови Сад,

dragana.ratkovic@mf.uns.ac.rs

Binge Eating Disorder (BED) is classified in the DSM-V by its episodes of binge eating while not being hungry in the first place, eating too fast until feeling uncomfortably full, eating in solitude with feelings of shame and disgust after the event, without compensatory mechanisms being undertaken. Food Addiction (FA) – a controversial disorder – is characterized by overconsumption, cravings, failure to cut down, withdrawal, and tolerance. This study aimed to provide a subdivision and comparison between BED and FA. Searching PubMed with the keywords „binge-eating disorder” and „food addiction”, 51 papers were selected based on topic-specificity, credibility, reputation, and non-bias criteria and presented in a comprehensive way as a narrative review. According to the results of the review, BED is characterized by dietary, body shape, and weight concerns, showing depressive symptoms and brooding rumination. The authors claim that FA can be divided into Substance and Behavioral Addiction, which can be differentiated based on a list of criteria containing hunger, taste, pleasure, the function of food, loss of social connections, weight concerns, awareness about their disorder, etc. This hypothesis is largely based on the broad animal literature, where rodents proved both addiction towards substances such as sugar, as well as addiction to quantity of food like chow or pellets. Potentially the switch from the ventral (cue driven) to the dorsal striatum (outcome driven) could be held responsible in forming habits regarding seeking a specific substance. This subdivision is important as it further differentiates treatment strategies of BED and potential FA patients, as such could be addicted to a mixture of certain substances (hyperpalatable diet rich in sugar and fat) or to „the act of eating itself”. (quantity rather than quality – behavioural addiction) Further research is suggested in order to further establish the difference between BED and FA.

Keywords: Binge Eating Disorder; Food Addiction; Substance Addiction; Behavioral Addiction

РЕЛАЦИЈЕ ИНИЦИЈАТИВЕ ЗА ЛИЧНИ РАЗВОЈ И КОНСТРУКТА КОЈИ СУ ПОВЕЗАНИ СА ПСИХОЛОШКОМ ФУНКЦИОНАЛНОШЋУ КОД СТУДЕНАТА

Пеђа Миладиновић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
pedjamiladinovic46@gmail.com

Конструкт иницијативе за лични развој је препознат као потенцијално важан фактор који доприноси менталном здрављу појединца. Циљ трансферзалног анкетног истраживања био је да се испитају релације конструкта иницијативе за лични развој са конструктима стреса, депресивности и анксиозности, као и са конструктима који потенцијално могу да допринесу психолошкој функционалности, самосаосећању и захвалности. Након тога, анализом медијације тестиран је индиректни допринос иницијативе за лични развој путем вештина самосаосећања на афективне доживљаје. Истраживање је спроведено на узроку од 504 студента (женски $N_{\text{ж}} = 405$, мушки $N_{\text{м}} = 99$). Добијене су високе и задовољавајуће поузданости тестираних скала, Скале иницијативе за лични развој (Робичек и сар., 2012) ($\alpha = .91$), захвалности (МекКалоу, Емонс и Цанг, 2002) ($\alpha = .67$) и самосаосећања ($\alpha = .88$). Када је у питању поузданост субскала наведених инструмената добијене су такође задовољавајуће поузданости, Скале иницијативе за лични развој (од $\alpha = .76$ до $\alpha = .88$), Скале депресивности анксиозности и стреса (Ловибонд и Ловибонд, 1995) (од $\alpha = .86$ до $\alpha = .88$) и Нефове скале самосаосећања (Неф, 2003) (од $\alpha = .68$ до $\alpha = .80$). Постоје слабе и умерене статистички значајне повезаности иницијативе за лични развој са наведеним конструктима (самосаосећање $r = .40$, $p < .001$; захвалност $r = .38$, $p < .001$; стрес $r = -.21$, $p < .001$; депресивност $r = -.28$, $p < .001$; и анксиозност $r = -.21$, $p < .001$), као и са скоровима њихових субскала. Анализом медијације показано је да иницијатива за лични развој остварује значајан негативни индиректни допринос на депресивност и анксиозности путем варијабли бриге о себи (ефекат на депресивност, путем бриге о себи, $b = -.023$; $p < .001$, 95% CI [-.034, -.012]; ефекат на анксиозност, путем бриге о себи, $b = -.15$; $p < .01$, 95% CI [-.026, -.004]) и пуне свесности (ефекат на депресивност, путем пуне свесности $b = -.037$; $p < .001$, 95% CI [-.053, -.020]; ефекат на анксиозност путем пуне свесности $b = -.032$; $p < .001$, 95% CI [-.049, -.015]). Резултати су у складу са претпоставкама истраживања да иницијатива за лични развој може имати потенцијално значајну улогу у менталном здрављу студената.

Кључне речи: иницијатива за лични развој, психолошка функционалност, брига о себи

ЗАСТУПЉНОСТ СИМПТОМАТОЛОГИЈЕ ПОРЕМЕЋАЈА ЛИЧНОСТИ КОД СТУДЕНТКИЊА ПСИХОЛОГИЈЕ⁷

Горан Опачић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду ,
goran.opacic@f.bg.ac.rs

Александар Зорић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
azoric@gmail.com

По аналогији са синдромом студената медицине дефинисан је синдром студената психологије – феномен да студенти психологије патолошке феномене о којима уче чешће препознају код себе и у својој околини. Из саме дефиниције феномена проистиче предикција да ће студенти психологије имати више резултате на свим скалама које се односе на патологију. Циљ овог истраживања био је да утврди да ли постоји разлика између опште популације и студенткиња психологије у изражености феномена која се у ранијим медицинским класификацијама (DSM IV и ICD 10) односила на поремећаје личности. Новоконструисани инструмент који покрива феноменологију нарцистичког, антисоцијалног, граничног, опсесивно-компулсивног, схизопидног, схизотипалног, хистрионичног, зависног, параноидног, избегавајућег и пасивно-агресивног поремећаја личности, задовољавајућих метријских карактеристика примењен је на узорку 70 студенткиња и узорку 76 испитаница млађих од 30 година из опште популације Србије ($M = 21.76$, $SD = 1.527$). Резултати анализе показују да се просеци обе групе, када изузмемо индикаторе граничног поремећаја, налазе у зони здравог функционисања, док су просеци везани за показатеље граничног поремећаја благо повишени. Резултати анализе варијансе показују да се групе статистички не разликују по изражености индикатора нарцистичког, антисоцијалног, опсесивно-компулсивног и избегавајућег поремећаја личности. Студенти постижу статистички значајно више резултате на индикаторима граничног, схизотипалног, хистрионичног и зависног поремећаја личности, док општа популација има више резултате на скалама схизоидног, параноидног и пасивно-агресивног поремећаја личности. Величине ефеката су релативно мале и највећи су код хистрионичног ($\eta^2 = .093$) затим схизоидног ($\eta^2 = .082$), граничног ($\eta^2 = .075$), параноидног поремећаја личности ($\eta^2 = .069$). Остали ефекти су мањи од 5%. Каноничка корелација у КДФ-у износи $.601$. Успешност класификације на основу КДФ-а износи 77.4 %. Можемо закључити да није потврђено постојање синдрома студената психологије по ком студенти психологије због врсте обуке имају већу сензитивност за психопатолошке феномене и чешће их пријављују.

Кључне речи: поремећаји личности, синдром студената психологије, каноничка дискриминациона анализа

⁷ Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-47/2023-01/200163).

КАД СЕ У НЕСИГУРНОМ ОСЕЋАМО СИГУРНИМА

Андријана Влацић, Војномедицинска академија, Београд,
vlacica@gmail.com

Бројни су истраживачки радови који сведоче о утицају пандемије вируса корона на ментално здравље целокупног човечанства. Оболели и хоспитално лечени сврставају се у једну од најугроженијих категорија. Међутим, пандемија је значајно утицала и на ментално здравље медицинског и немедицинског особља, нарочито у ситуацијама директног контакта са зараженима и оболелима. Као и свака друга кризна ситуација, тако је и пандемија подстакла појаву и развој механизма превладавања стресора, чија је сврха била адаптација на новонастале околности. У циљу „преживљавања” у неизвесном и крајње несигурном, по живот опасном контексту рада, у „црвеној зони” прве линије фронта, а истовремено уз оптималну ефикасност пружања помоћи хоспитализованим оболелима, у борби са тада непознатом болешћу, неопходно је било наћи сопствену и колективну „зону сигурности”. Циљ овог рада је презентовање искустава и примера добре праксе у ковид болницама „Карабурма” и „Арена”, који су у протекле три године, у непознатим и веома несигурним условима, допринели стварању осећаја сигурности, а самим тим, утицали и на очување менталног здравља особља. Биће описано искуство и запажање психолога из професионалне улоге здравственог сарадника, који је свакодневно сарађивао са особљем и био сведок њиховог начина превладавања стреса, као и из личне улоге помагача, који је развијао и сопствене адаптивне механизме у директном контакту са хоспитализованим оболелима. Нагласак ће бити на специфичним ситуационим чиниоцима, најефикаснијим психолошким интервенцијама, у циљу регулације емоција особља, као и на организацији рада болница и начину руковођења. Све наведено је у великој мери утицало на мотивацију особља, кохезивност колектива и осећај сигурности. Искуство психолога, стечено у „црвеној зони” прве линије фронта ковид болница могло би да буде значајно у приступу помагачима, као и у начину организације рада у сличним ситуацијама у будућности.

Кључне речи: пандемија, помагачи, ментално здравље, осећај сигурности

Ментално здравље адолесцената

**ВАСПИТНИ СТИЛОВИ РОДИТЕЉА И АНКСИОЗНОСТ
КАО ПРЕДИКТОРИ СТРАТЕГИЈА СУОЧАВАЊА
СА СТРЕСОМ КОД АДОЛЕСЦЕНАТА⁸**

Јелисавета Тодоровић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
jelisaveta.todorovic@filfak.ni.ac.rs

Миљана Николић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
gc.miljana.nikolic@filfak.ni.ac.rs

Васпитна улога породице је веома значајна за развој и формирање личности детета. Васпитни поступци и ставови родитеља често су истражавани с циљем да се открију најповољнији поступци за постизање пожељних развојних исхода. У периоду адолесценције, бројни су изазови у досезању развојних маркера и стабилног менталног здравља. Млади често доживљавају анксиозност и преплављеност емоцијама са којима некада више, а некада мање успешно излазе на крај. Циљ овог истраживања био је испитати да ли је помоћу васпитних стилова родитеља и анксиозности могуће предвидети стратегије суочавања са стресом адолесцената. Узорак је био пригодан и сачињен од 291 испитаника (М = 27.5%; Ж = 72.5%), просечне старости 19.19 ($SD = 1.37$). У истраживању су коришћени следећи упитници: Упитник за мерење стилова родитељства (PSDQ), прилагођен за студентску популацију, који мери ауторитарни, ауторитативни и пермисивни стил родитељства. Након провере метријских карактеристика упитника, због ниске поузданости, из даљих анализа искључена је субкала васпитних стилова пермисивност. За мерење анксиозности коришћена је Зунгова скала, док је за стратегије суочавања са стресом коришћен Упитник суочавања са стресним ситуацијама (CISS), који има три субскеале: суочавање усмерено на емоције, суочавање усмерено на проблем и суочавање усмерено на избегавање. За обраду података коришћена је мултипла регресиона анализа. Предиктори су били васпитни стилови родитеља и анксиозност, док су критеријумске варијабле биле субскеале суочавања са стресом. Сва три модела су статистички значајна ($p < .01$). Статистички значајни предиктори стратегија усмерених на задатак су: ауторитативни отац ($\beta = .15, t = 2.14, p = .03$), ауторитативна мајка ($\beta = .22, t = 2.95, p < .01$) и ауторитарна мајка ($\beta = .28, t = 3.45, p < .01$). Значајан предиктор на емоције усмереног суочавања је анксиозност ($\beta = .37, t = 5.73, p < .01$), док је статистички значајни предиктор на избегавање усмереног суочавања ауторитативна мајка ($\beta = .22, t = 2.83, p < .01$). Испитаници који имају ауторитативне родитеље, као и они који имају ауторитарне мајке, чешће користе стратегије суочавања усмерене на задатак. Када је реч о стратегији избегавања, само је ауторитативно васпитање мајке значајан предиктор. Стратегија усмерена на емоције не може

⁸ Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-47/2023-01/ 200165). Припремљено у оквиру пројекта *Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике*, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 300/1-14-6-01).

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

се предвидети на основу васпитних стилова, док су виши нивои анксиозности повезани са учесталијом употребом поменуте стратегије.

Кључне речи: васпитни стилови, анксиозност, стратегије суочавања

КОЛИКО СУ ЗАИСТА ВАЖНИ ПРИЈАТЕЉИ У АДОЛЕСЦЕНЦИЈИ? ЗНАЧАЈ ПРИЈАТЕЉСКИХ ОДНОСА ЗА МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ АДОЛЕСЦЕНАТА

Јована Трбојевић Јоцић, Заједнички студијски програм Психологија, Универзитет у Крагујевцу,
jovana.trbojevic88@gmail.com

Мирјана Беара, Заједнички студијски програм Психологија, Универзитет у Крагујевцу,
mirjana.beara@filum.kg.ac.rs

Марија Зотовић Костић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
zotovic@ff.uns.ac.rs

Један од развојних задатака адолесценције јесте развој социјалних компетенција, тј. формирање пријатељских дијада. Самим тим, успешност у реализовању овог задатка доприноси бољем менталном здрављу адолесцента. Ово истраживање имало је циљ да испита разлике између адолесцената у различитим индикаторима менталног здравља у односу на број пријатеља које имају. Узорак се састојао од 1576 адолесцената (61.7% женског пола), узраста од 13 до 18 година ($M = 15.99$, $SD = 1.64$), са територије Војводине. Испитаници су подељени у групе према самопроцени о броју блиских пријатељских односа: више блиских пријатеља (37.6%), неколико блиских пријатеља (53.8%), један близак пријатељ (6.9%) и ни један близак пријатељ (1.7%). За индикаторе менталног здравља узети су: перципирани стрес (Perceived Stress Scale – PSS; Cohen, et. al, 1983), самопоштовање (Rosenberg Self Esteem Scale – RSE; Rosenberg, 1965), задовољство животом (Satisfaction With Life Scale – SWSL; Diener, et. al, 1985), самоефикасност (The General Self-Efficacy Scale – GSE; Jerusalem & Schwarzer, 1981), оптимизам и песимизам (О-Р скала; Penezić, 2002), као и соматизација, депресивност, анксиозност и социјална дисфункција (General Health Questionnaire – GHQ; Goldberg, 1992). Резултати једносмерне анализе варијансе показују да постоје статистички значајне разлике између адолесцената који имају више блиских пријатеља и оних који немају блиске пријатеље у свим испитиваним индикаторима менталног здравља: перципирани стрес ($F_{(3,1474)} = 18.82$, $p < .01$), самопоштовање ($F_{(3,1416)} = 22.44$, $p < .01$), задовољство животом ($F_{(3,1499)} = 28.39$, $p < .01$), самоефикасност ($F_{(3,1438)} = 10.34$, $p < .01$), оптимизам ($F_{(3,1466)} = 15.78$, $p < .01$), песимизам ($F_{(3,1449)} = 3.16$, $p < .05$), соматизација ($F_{(3,1521)} = 13.13$, $p < .01$), депресивност ($F_{(3,1477)} = 10.59$, $p < .01$), анксиозност ($F_{(3,1517)} = 14.74$, $p < .01$) и социјална дисфункција ($F_{(3,1482)} = 18.38$, $p < .01$). Пријатељски односи у адолесценцији имају вишеструку улогу: развој и унапређење социоемоционалних вештина, истраживање и формирање идентитета, али и као заштитни фактор менталног здравља у периоду великих развојних захтева и промена. Резултати овог истраживања воде ка закључку да адолесценти који су успешно успоставили пријатељске дијаде имају нижи степен перципираног стреса, оптимистичнији су, имају доживљај самоефикасности и задовољства животом, али су и мање склони соматизацији, анксиозности и депресивности. Имајући у виду неуједначеност испитаника по категоријама пријатељских дијада, добијене резултате треба узети као полазну основу за даља истраживања.

Кључне речи: пријатељска дијада, интерперсонални односи, адолесценција, ментално здравље

РЕЛАЦИЈЕ ЗАДОВОЉСТВА ИЗГЛЕДОМ И ЗАДОВОЉСТВА ЖИВОТОМ У АДОЛЕЦЕНЦИЈИ

Мирјана Беара, Заједнички студијски програм Психологија, Универзитет у Крагујевцу,
mirjana.beara@filum.kg.ac.rs

Јована Трбојевић Јоцић, Заједнички студијски програм Психологија, Универзитет у Крагујевцу,
jovana.trbojevic88@gmail.com

Марија Зотовић Костић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
zotovic@ff.uns.ac.rs

Адолесценција представља период бројних промена, како социоемоционалних и когнитивних, тако и физичких попут телесног и полног сазревања. Интеракција ових промена доприноси да телесни изглед постаје једна од најважнијих брига адолесцената која може имати неадаптивне исходе по даљи развој и здравље адолесцента. Формирање идентитета као и успостављање интерпсоналних односа и припадање групи, током адолесценције представљају развојне задатке које адолесцент тежи да савлада. Преокупација или незадовољство сопственим изгледом тако може утицати на процес формирања идентитета и негативне слике о себи, што на даље може имати последице по ментално здравље адолесцената и успостављање интерпсоналних односа, али и задовољство како собом тако и својим животом. Стога, ово истраживање има циљ да испита релације између задовољства изгледом и задовољства животом код адолесцената оба пола и различитог узраста. Узорак се састојао од 1576 адолесцената (61.7% женског пола), узраста од 13 до 18 година ($M = 15.99$, $SD = 1.64$), са територије Војводине. Задовољство животом је мерено упитником Satisfaction With Life Scale (SWSL; Diener, et. al 1985), а задовољство изгледом једним ајтемом где су адолесценти на десетостепеној скали оцењивали у којој мери су задовољни сопственим изгледом. Резултати регресионе анализе показују да пол, узраст и задовољство изгледом представљају статистички значајан предикторски модел ($F_{(3, 1489)} = 114.138$, $p < .01$) који објашњава 18.7% варијансе задовољства животом. Задовољство изгледом ($\beta = .421$, $p < .01$) се издвојило као значајан индивидуални предиктор задовољства животом, као и узраст али са малим коефицијентом ($\beta = -.068$, $p < .05$). Добијени резултати говоре у прилог значају слике о сопственом телу у адолесценцији као фактору који доприноси задовољству животом адолесцената – адолесценти који су задовољнији сопственим изгледом имаће веће задовољство животом и обрнуто. Имајући у виду значај физичког селф-концепта у адолесценцији, ови резултати позивају на разматрање психосоцијалних програма усмерених ка адолесцентима у циљу превенције неадаптивних исхода физичког селф-концепта на формирање идентитета и ментално здравље адолесцената, прихватању сопственог физичког изгледа, као и развоју самопоштовања и самопоуздања примарно кроз вештине и способности, а не физички изглед.

Кључне речи: адолесценција, задовољство изгледом, задовољство животом, идентитет, слика о себи

ДЕТЕРМИНАНТЕ НАМЕРЕ ЗА ВАКЦИНИСАЊЕМ ПРОТИВ ВИРУСА КОРОНА МЕЂУ АДОЛЕСЦЕНТИМА: ПРИМЕНА ПРИСТУПА ПРОМИШЉЕНЕ АКЦИЈЕ⁹

Милица Лазих, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
milica.lazic@ff.uns.ac.rs

Основни циљ овог истраживања је био тестирање претпоставки Приступа промишљене акције у контексту вакцинације против вируса корона међу младима. У складу са тим, постављена су два истраживачка питања: 1) у којој мери ставови (инструментални и искуствени), субјективне норме (обавезујућа и дескриптивна нормативна веровања) и перципирана бихејвиорална контрола предвиђају намеру за вакцинисањем против коронавируса; 2) у којој мери претходно искуство вакцинисања против коронавируса предвиђа будуће понашање; односно у којој мери детерминанте вакциналне намере из Приступа промишљене акције предвиђају вакциналну намеру и поврх варијансе објашњене претходним понашањем. У истраживању је учествовало 803 младе особе (59.2% женског пола) са територије Војводине, старости између 15 и 24 године ($M = 18.23$, $SD = 2.66$). За потребе овог истраживања, конструисани су упитници за мерење кључних конструката Приступа промишљене акције, према препорукама Седига и сарадника и Лука и Спирса. Применом моделовања структуралним једначинама, тестирана су два структурална регресиона модела, која су имала прихватљиве вредности индикатора фита. У првом моделу, којим су тестиране претпоставке Приступа промишљене акције, инструментални ставови ($\beta = .561$, $p < .01$) и обавезујућа нормативна веровања ($\beta = .288$, $p < .01$) значајно предвиђају намеру за вакцинисањем против вируса корона. У другом моделу, у ком је као предиктор додат вакцинални статус, регистровано је да су значајни предиктори вакциналне намере инструментални ставови ($\beta = .493$, $p < .01$), обавезујућа нормативна веровања ($\beta = .221$, $p < .01$), и претходно понашање (вакцинални статус) ($\beta = .254$, $p < .01$). Искуствени ставови, дескриптивна нормативна веровања и опажена бихејвиорална контрола нису значајни предиктори намере младих да се вакцинишу против вируса корона. О резултатима овог истраживања биће дискутовано у светлу важности примене теоријских модела заснованих на оквиру промишљене акције у креирању јавноздравствених политика за повећање обухвата вакцинисаних међу младима.

Кључне речи: Приступ промишљене акције, вакцинација против вируса корона, ставови, субјективне норме, перципирана бихејвиорална контрола

⁹ COVID-19 vaccine hesitancy among adolescents: determinants and implications for public health (contact number: 142-451-2303/2022-01/01)

БАЗИЧНЕ ПСИХОЛОШКЕ ПОТРЕБЕ КАО ПРЕДИКТОРИ САМОХЕНДИКЕПИРАЈУЋЕГ ПОНАШАЊА

Михајло Илић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
mihajlo.ilic.kgg@gmail.com

Душана Шакан, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
dusanasarcevic@gmail.com

Циљ овог истраживања био је да се испитају утицаји базичних психолошких потреба на различите форме самохендикепирајућег понашања. Узорак се састојао од 814 испитаника (84% испитаница) старости од 18 до 25 година. Примењени су мерни инструменти: Упитник за мерење базичних психолошких потреба (*BPNSFS*) који садржи 6 супскала: задовољење потребе за аутономијом ($\alpha = .73$), компетенцијом ($\alpha = .85$), и повезаношћу ($\alpha = .79$), као и фрустрације истих ($\alpha = .80, .86, .70$), и Упитник за процену самохендикепирања (*SH*) који мери: самохендикепирање спољашњим ($\alpha = .68$) и унутрашњим ($\alpha = .87$) узроцима у интерперсоналним односима, као и самохендикепирање спољашњим ($\alpha = .67$) и унутрашњим ($\alpha = .67$) узроцима у ситуацијама постигнућа. Такође, сумирањем скорова све четири супскале добија се укупан скор ($\alpha = .89$). Ради предвиђања самохендикепирајућег понашања спроведена је вишеструка хијерархијска регресиона анализа. У првом кораку, уведени су предиктори пол и старост, затим задовољење потреба, и у последњем фрустрације потреба. Коначни модел објашњава 48% варијансе укупног скорa самохендикепирања ($R^2 = .48$, $F_{(8, 805)} = 91.19$, $p < .001$). Пол и старост су статистички значајни ($\beta = .05, -.07$), а највеће парцијалне доприносе имају фрустрације потреба за компетенцијом, повезаношћу и аутономијом ($\beta = .29, .28, .25$) чијим се уносом у последњи блок остварује највећи проценат објашњене варијансе критеријума ($\Delta R^2 = .22$, $p < .001$). Када је критеријум самохендикепирање у интерперсоналним односима, фрустрација потребе за повезаношћу издваја се као најјачи предиктор у оба случаја ($\beta = .29$ за унутрашње, а $\beta = .23$ за спољашње узроке). Код самохендикепирања у ситуацијама постигнућа, главне доприносе преузимају фрустрације потреба за аутономијом ($\beta = .29$, за спољашње, $\beta = .30$ за унутрашње узроке) и компетенцијом ($\beta = .22$ за спољашње, $\beta = .29$ за унутрашње узроке). Фрустрације свих потреба показују се као значајни и релативно стабилни предиктори широког спектра самохендикепирајућег понашања, док потреба за повезаношћу на јединствен начин превиђа самохендикепирање у интерперсоналним односима, а потребе за аутономијом и компетенцијом у ситуацијама постигнућа. Добијени резултати доприносе проширењу схватања опсега утицаја фрустрације базичних психолошких потреба у контексту самохендикепирајућих стратегија и могу служити у практичне сврхе у развоју интервенција за превенцију таквих стратегија.

Кључне речи: Теорија самоодређења, базичне психолошке потребе, самохендикепирајуће понашање

САМОПОШТОВАЊЕ СТУДЕНАТА РАЗЛИЧИТИХ ПРОФЕСИОНАЛНИХ ОРИЈЕНТАЦИЈА У КОНТЕКСТУ ПОРОДИЧНИХ ОДНОСА И ЕМОЦИОНАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ¹⁰

Душан Тодоровић, Филозофски факултет Универзитет у Нишу,
dusan.todorovic@filfak.ni.ac.rs

Марија Тодоровић, Визија организације, Ниш,
smarija85@gmail.com

Петар Митић, Факултет спорта и физичког васпитања Универзитет у Нишу,
petar@fsfv.ni.ac.rs

Студенти, као део будуће елите друштва у различитим доменима – од интелектуалног до професионалног, представљају популацију младих људи која пролази развојни период који неретко доводи до слабења мотивације и пада воље, те губитка самопоштовања. Основни циљ истраживања представља испитивање постојања разлика у самопоштовању, емоционалној компетенцији и димензијама породичног функционисања између студената различитих професионалних оријентација (техничке, медицинске и друштвено-хуманистичке). Поред тога циљ је и провера могућности предикције самопоштовања студената на основу сета предикторских варијабли које чине димензије породичног функционисања и различитих аспеката емоционалне компетенције. Инструменти коришћени у овом истраживању јесу: Скала породичне адаптивности и кохезије (Olson et al., 2006), Упитник емоционалне компетенције (Такшић, 2000), Розенбергова скала самопоштовања (Rosenberg, 1965) и Упитник за прикупљање социо-демографских података конструисан за потребе истраживања. Узорак овог истраживања је чинило 390 студената Универзитета у Нишу (по 78 студената са Факултета спорта и физичког васпитања, Економског, Електронског, Медицинског и Филозофског факултета). Резултати истраживања указали су да се на основу димензија породичног функционисања може обијаснити апроксимативно 12% варијабилитета самопоштовања студената ($R = .346$, $R^2 = .119$, $p < .01$), а када се уз то као предиктори узму у обзир и различити аспекти емоционалне компетенције, проценат обијасњене варијабилности је 35.9% ($R = .600$, $R^2 = .359$, $p < .01$). С друге стране, нису нађене разлике изражености основних варијабли истраживања у односу на припадност факултетима, те професионалне оријентације студената. Занимљиво је да су самопоштовање, али и способност изражавања и разумевање емоција, нешто израженији код студенткиња у односу на колеге мушког пола. Показало се да је хаотичност као димензија породичних односа израженија код студената који су слабије задовољни материјалним статусом примарне породице, те да су балансирана кохезија, задовољство породицом и породична комуникација израженији код студената који су задовољнији материјалним стањем примарне породице. Дугорочна стратегија развоја једног друштва треба да укључује могућност јачања индивидуалних капацитета младих људи, а посебно студената као

¹⁰ Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-47/2023-01/ 200165). Припремљено у оквиру пројекта *Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике*, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 300/1-14-6-01).

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

будућих професионалаца и експерата у свим значајним животним сферама, што оправдава значај истраживања која могу унапредити разумевање, али и потенцијално јачати њиховог самопоштовања.

Кључне речи: студенти, самопоштовање, породични односи, емоционална компетенција

МУЗИКА КАО СРЕДСТВО ПРЕВЕНЦИЈЕ КОД ДЕЦЕ И АДОЛЕСЦЕНАТА

Миодраг Павловић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
psihologoszabalj@gmail.com

Предмет овога рада је да да преглед историје, развоја музичких интервенција у терапијске сврхе, научних и клиничких објашњења и модела уз метааналитички приступ литератури. Разматрају се интервенције засноване на музици са циљем редуковања интернализујућих симптома код деце и адолесцената као и технике ових интервенција као предиктора промене у оквиру бриге о менталном здрављу. На крају, следе размишљања у вези са даљим развојем као и закључна разматрања. Стога, даљим разматрањем ове области, може се констатовати да више пажње треба посветити једној битној подобласти која се може назвати „превенција музиком”. Наиме, ако се узме у обзир благотворни утицај музике потребно је реализовати добро осмишљена и методолошки исправна испитивања која могу издвојити главне смернице за пилот-превентивне програме. Ти програми треба да превенирају развој нежељених понашања и психопатологије код деце и адолесцената. Из њих се могу, на основу резултата лонгитудиналних истраживања, уобличити дугорочнији програми превенције. Наравно, битно је узети у обзир и социокултурни контекст јер се тиме утврђују прецизније смернице. Може се констатовати да је капацитет музике у области превенције велик и да је стога мултидисциплинарни приступ веома битан и он свакако треба да укључи и нове истраживачке парадигме. Примена музике у едукативном и пословном контексту може допринети смањењу све присутније „друштвене анксиозности” те је и то одлична научна подлога за даља академска истраживања.

Кључне речи: музика, музичке интервенције, деца, адолесценти, превенција

МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ И ПСИХИЧКИ ПРОБЛЕМИ МЛАДИХ НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА СОМБОРА

Саша Стојшић, Центар за индивидуални развој и унапређење друштва – ПСИХОЗОН,
sasastojsic@yahoo.com

Иако се о менталном здрављу последњих неколико година све више говори и све више препознаје значај ове теме, питања и проблеми који се тичу менталног здравља младих су комплексни и бројни и захтевају пуну пажњу, добро промишљање и планирање. Посебно захтевају предузимање конкретних корака, активности и програма, које ће допринети очувању, заштити и унапређењу менталног здравља ове популације у нашој средини. Период током трајања пандемије вируса корона, а нарочито период који је уследио, посебно је осветлио значај психолошке подршке и психолошких интервенција за све, за младе посебно. Циљ овог рада је да се представе запажања, резултати и закључци, као и препоруке, које се тичу психичке проблематике младих на територији Града Сомбора, настале на основу дугогодишњег директног рада и искуства са младима, те остварених контаката са сарадницима из институција система, родитељима и др. Рад се базира на снимању стања, потреба и проблематике младих које смо сагледали реализујући програме, пројекте и различите активности за младе током дужег низа година, а које се тичу психолошке проблематике и психолошке подршке младима, првенствено кроз програме психолошког саветовалишта за младе. На основу досадашњег непосредног рада са младима, уочава се разноврсна и веома комплексна проблематика са којом се млади суочавају, а на коју неизоставно морамо обратити пажњу, како би предупредили развој даљих проблема. На основу нашег искуства и резултата, проблематика са којом се млади на територији Града Сомбора суочавају, тиче се како превенције, тако и третмана, што се у раду ближе представља. У раду се бавимо и статистиком везаном за ментално здравље младих и психолошке проблеме, односно заступљеношћу наведене проблематике код младих на наведеном узорку. Резултати говоре у прилог важности постојања ванинституционалне, стручне психолошке подршке младима у заједници. Потребне за психолошком подршком су велике, али са друге стране се сусрећемо и са разним проблемима. Проблематика везана за нарушавање психичког здравља младих растућа је. Таква ситуација све нас ставља у позицију још интензивније међуструковне и међуресорне сарадње и повезивања, али свакако нас и усмерава ка успостављања нових услуга, сервиса и програма за младе, на свим нивоима.

Кључне речи: ментално здравље, психички проблеми младих, психолошка подршка

САМОПОШТОВАЊЕ, ПСИХОЛОШКА ФЛЕКСИБИЛНОСТ И САМОЕФИКАСНОСТ КАО ПРЕДИКТОРИ ПОРЕМЕЋАЈА УПОТРЕБЕ ИНТЕРНЕТА КОД СРЕДЊОШКОЛАЦА

Маја Станојевић Ристић, Војна академија, Универзитет одбране, Београд,

majastanojevic25@gmail.com

Милош Ристић, Војска Србије, Београд,

milos87ristic@gmail.com

У раду је приказано истраживање које се бави испитивањем значајних предиктора поремећаја употребе интернета код средњошколаца. У бројним истраживањима добијено је да су ниско самопоштовање, опажена ниска самоефикасност и психолошка нефлексибилност и искуствено избегавање важни фактори зависности од интернета и поремећаја везаних за прекомерну употребу интернета. Истраживање је спроведено задавањем упитника онлајн. Узорак је чинило 180 средњошколаца (57 младића и 123 девојке), узраста од 14 до 19 година. На узорку су примењени *Розенбергова скала самопоштовања* (RSS), *Упитник прихватања и акције* (AAQ-II), *Скала опште самоефикасности* (GSE) и *Скала поремећаја употребе интернета* (PUI). Релације су испитиване применом униваријантне регресионе анализе, где је критеријум био укупан скор на *Скали поремећаја употребе интернета*, а предиктори скорови на димензијама самопоштовања, психолошке флексибилности и самоефикасности. Резултати су показали да су сви постављени модели статистички значајни, као и да су самопоштовање ($\beta = .237$; $p < .001$), психолошка флексибилност ($\beta = .520$; $p < .001$) и самоефикасност ($\beta = -.265$; $p < .001$) значајни предиктори поремећаја употребе интернета. Процент варијансе поремећаја употребе интернета који објашњава психолошка флексибилност је највећи и износи 27.1%, за самоефикасност износи 7%, док за самопоштовање износи 5.6%. Резултати су потврдили полазне претпоставке да су психолошка нефлексибилност и ниска самоефикасност предиктори поремећаја употребе интернета. Будућа истраживања треба фокусирати на утврђивање односа самопоштовања и поремећаја употребе интернета, уз коришћење медијатор варијабли. Практичне импликације истраживања односе се на саветодавни, ментално-хигијенски и радионичарски рад школских психолога у циљу превенције прекомерне употребе интернета спровођењем бихејвиоралних механизма постављања граница употребе интернета, уз рад на јачању самоефикасности, самопоштовања и психолошке флексибилности адолесцената.

Кључне речи: самопоштовање, психолошка флексибилност, самоефикасност, поремећаји употребе интернета

КАРАКТЕРИСТИКЕ ЛИЧНОСТИ АДОЛЕСЦЕНАТА СА ПРОБЛЕМОМ ЗАВИСНОСТИ ОД ИНТЕРНЕТА

Анђелија Димовић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
andjelijadimovic@yahoo.com

Иако је појам ‘зависност’ историјски повезан с патолошком употребом психоактивних супстанци, истраживања током последњих неколико деценија указују да су различита понашања такође део спектра зависности. Сходно томе, зависности о психоактивним супстанцама и бихејвиоралне зависности преклапају се у више сегмената, али постоје и одређене разлике. Узимајући у обзир ове наводе, предмет овог истраживања је анализа структуре личности адолесцената са проблемом зависности од интернета, са циљем да се провери да ли постоје специфичне разлике на одређеним димензијама личности између адолесцената зависних од интернета и адолесцената који злоупотребљавају психоактивне супстанце, као и адолесцената из неклиничке популације. Укупан узорак је чинило 125 испитаника, од тога 74 из неклиничке популације (узраст 13–24, 50% Ж), 27 у групи оних који су се на лечење јавили услед прекомерног коришћења интернета (узраст 13–24, 50% Ж), и 24 из клиничке популације зависника од психоактивних супстанци (узраст 13–24, 50% Ж). У истраживању су примењени упитници за прикупљање социодемографских карактеристика испитника, за процену зависности од интернета (*Young’s Internet Addiction Test – IAT*), за процену личности адолесцената (*Belgrade Adolescent Personality Inventory – BAPI*), за процену депресивности, анксиозности и стреса (*DASS–21*) и процену степена дисоцијације (*DELTA 1*). Резултати мултиваријатне анализе варијансе показују да зависници од интернета имају значајно нижу истраживачку радозналост од остале две групе, значајно нижу перзистентност и самоусмереност од неклиничке популације, али не и од зависника од психоактивних супстанци, док се зависници од психоактивних супстанци показују импулсивнијим само од неклиничке популације, али не и од интернет зависника. Интернет зависници се показују као депресивнији од неклиничке популације, али не и од зависника од психоактивних супстанци. Разлике између група на супскалама анксиозности и стреса се нису показале значајним. Клиничка и неклиничка популација значајно се разликују по нивоу дисоцијације. ($p = .038$ за групу зависника од психоактивних супстанци, $p = .007$ за групу интернет зависника). Резултати указују на то да се не може говорити о специфичном профилу који диференцира испитанике зависне од интернета, али упућују на извесне дискрепанце између група адолесцената са интернет зависношћу, зависношћу од психоактивних супстанци и неклиничке популације. Ниска истраживачка радозналост, слабо развијена истрајност и усмереност ка циљу, висок степен депресивности и дисоцијације играју значајну улогу у етиопатогенези интернет зависника. Добијени резултати могу имати значајну улогу у решавању актуелне дилеме да ли поремећај зависности од интернета треба сматрати примарним поремећајем зависности или секундарним поремећајем због других психијатријских болести.

Кључне речи: зависност од интернета, зависност од психоактивних супстанци, адолесценти, димензије личности, депресивност, дисоцијација

Насиље у физичком и дигиталном окружењу

**КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПРЕВЕНЦИЈА ФЕМИЦИД–СУИЦИД
СЛУЧАЈЕВА УЧИЊЕНИХ ВАТРЕНИМ ОРУЖЈЕМ
У ИНТИМНОЈ ПАРТНЕРСКОЈ РЕЛАЦИЈИ¹¹**

Тања Павлов, независна истраживачица, Београд,

tanja.pavlov.01@gmail.com

Тања Игњатовић, Аутономни женски центар, Београд,

tanja@azc.org.rs

Ведрана Лацмановић, Аутономни женски центар, Београд,

vedrana@azc.org.rs

Нада Половина, Институт за педагошка истраживања, Београд,

npolovina24@gmail.com

Предмет истраживања су случајеви фемицид–суицида у интимној партнерској релацији учињени ватреним оружјем. Циљ је утврдити карактеристике ове врсте фемицида у Србији и мапирати институционалне потешкоће у њиховом препознавању и процесуирању како би се дале препоруке за унапређење институционалне праксе. Методологија укључује анализу садржаја медијских чланака за 16 таквих случајева у периоду 2019–2022. године, транскрипата са три фокус групне дискусије одржане са професионалцима у систему заштите жена од насиља и интервјуа са две жене које су преживеле насиље/претњу ватреним оружјем. Резултати су показали специфичност ове врсте фемицида – дешавају се у ванбрачним и бившим везама у којима најчешће нема заједничке деце, присутан је знатан јаз у годинама међу партнерима, убиства су планирана, постоји историја насиља, љубоморе и различите врсте контролишућег понашања, као и конзумирање алкохола и извесне менталне тешкоће. Раздвајање партнера представља „тачку прелома” за учиниоца, али је пре ње постојала узлазна линија насиља. Овакви случајеви се не пријављују институцијама, а када се пријаве, не постоји међуинституционална усаглашеност у процени ризика и одређивању мера заштите. Стога би требало изградити пирамиду превенције у процесном сагледавању феномена и деловању. Основу пирамиде чинила би примарна превенција којом се испитују претпоставке, услови и узроци феномена ради спречавања ризико фактора у општој популацији, обухвата деловање медија и образовног система. Средњи део пирамиде чинила би секундарна превенција којом се настоји спречити продубљивање проблема координираним деловањем полиције, тужилаштва, здравствених установа, служби за ментално здравље, центра за социјални рад, организација цивилног друштва и служби безбедности. На врху пирамиде налазила би се терцијарна превенција, процес(уирање) везано за тешке претње или за већ учињено дело насиља, а укључила би деловање тужилаштва, суда, судских вештака, као и унапређење законских одређења и стварање спецификованог оквира за рад.

¹¹ Истраживање је резултат пројекта *Смањи ризик – повећај безбедност II*, који реализује Програм Уједињених нација за развој у Србији (УНДП).

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

Кључне речи: фемицид–суицид, интимна партнерска релација, ризико фактори, институционални одговор, пирамида превенције

ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ НАД ДЕЦОМ СА СМЕТЊАМА И БЕЗ СМЕТЊИ У РАЗВОЈУ: ПЕРЦЕПЦИЈА РОДИТЕЉА¹²

Нина Бркић Јовановић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
nina.brkic-jovanovic@mf.uns.ac.rs

Бојана Перић Пркосовачки, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
bojana.peric-prkosovacki@mf.uns.ac.rs

Војин Јованчевић, Покрајински секретаријат за образовање, прописе,
управу и националне мањине – националне заједнице, Нови Сад,
vojinjovancevic@gmail.com

Јелена Тривуновић, ОШ „Херој Пинки”, Бачка Паланка,
jjradosevic@gmail.com

Информационе и комуникационе технологије (ИКТ) постале су интерактивни контекст у којем се одвијају слободно време, забава и учење. ИКТ доносе многе предности, као што је тренутни приступ великој количини информација или могућност тренутне комуникације са било ким. Међутим, ове технологије такође носе ризике и представљају нове изазове и за школско образовање и за укључивање и усмеравање породице. У истраживањима је утврђен већи број жртава вршњачког дигиталног насиља међу децом са сметњама у развоју, чак и до 7.6% више жртава вршњачког насиља у односу на ученике без сметњи. У овом истраживању, циљ је био утврдити јасну слику о заступљености насиља на интернету и типовима насиља у популацији деце са сметњама у развоју и деце типичне популације. Испитани су и ставови родитеља деце са сметњама у развоју и родитеља деце типичне популације о насиљу на интернету, као и могућностима заштите од истог. Истраживање је спроведено у оквиру пројекта Покрајинског секретаријата за образовање, прописе, управу и националне мањине – националне заједнице, у оквиру пројекта „Насиље на интернету: Како спречити и борити се против насиља на интернету?”. Узорак је чинило 7035 родитеља ученика основношколског узраста (од петог до осмог разреда). За потребе овог истраживања сачињен је упитник за родитеље који се састојао из дела који се односи на социодемографске податке и дела који се односио на искуства са насиљем на интернету и ставове родитеља о тој врсти насиља, као и о могућностима заштите од насиља на интернету. Резултати показују да је 311 родитеља, што чини 4.4% нашег узорка, одговорило позитивно на питање о томе да ли је њихово дете доживело неки облик насиља на интернету. Нису утврђене разлике у учесталости насиља код деце са сметњама и без сметњи у развоју. Старији родитељи мушког пола ређе извештавају о постојању насиља на интернету над њиховом децом. Деца родитеља који су навели да су њихова деца проводила више времена на интернету имају више искуства са насиљем на интернету. Родитељи немају довољно знања о начинима деловања и заштите деце у ситуацији дигиталног насиља. Према овим налазима, дигитално насиље је проблем који једнако погађа сву децу са сметњама и без сметњи у развоју те је важно

¹² Подаци прикупљени у оквиру пројекта „Насиље на интернету: Како спречити и борити се против насиља на Интернету?” финансираног од стране Покрајинског секретаријата за образовање, прописе, управу и националне мањине – националне заједнице.

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

подржати све родитеље и развити њихове родитељске капацитете да би успешније деловали и подржали децу у ситуацији насиља на интернету.

Кључне речи: дигитално насиље, родитељи, основна школа, сметње у развоју

ТИПОЛОГИЈА ПОНАШАЊА МЛАДИХ У КОНТЕКСТУ ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА: ИЗМЕЂУ НАСИЛНИКА И ЖРТВЕ¹³

Ивана Новаков, Факултет за спорт и психологију – ТИМС, Универзитет EDUCONS, Нови Сад,
ivana.novakov@tims.edu.rs

Александар Матковић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
al.matkovic@gmail.com

Вања Глишин, Институт за политичке студије, Београд,
glisinvanja2@gmail.com

Насиље у дигиталном простору представља један од најактуелнијих изазова данашњице. С обзиром на велику распрострањеност и озбиљне последице ове појаве, циљ нашег истраживања био је да се испита типологија понашања младих одраслих у контексту дигиталног насиља, те да се ова појава истражи у релацији са психопатским особинама личности, које су се показале као важан предиктор агресивног понашања. Истраживање је спроведено на узорку од 312 испитаника, старости 18–25 година ($M = 19.23$, $SD = 1.66$), од чега је 210 испитаника (67.3%) женског пола. За потребе овог истраживања конструисан је Упитник за процену присуства дигиталног узнемиравања који се састоји од 29 ајтема формулисаних да испитају вршење, односно изложеност различитим врстама дигиталног насиља. Такође, примењен је упитник за процену психопатије (PAQ; Нововић и сар., 2009) који мери четири димензије: антисоцијално понашање, психопатски афекат, интерперсонални односи и животни стил. У циљу изоловања група испитаника на основу скорова на Упитнику за процену присуства дигиталног узнемиравања спроведена је хијерархијска кластер анализа (Ward's method) на матрици квадрираних еуклидских дистанци. Добијени резултати указали су на прихватљиво решење са три кластера. У другом кораку, спроведена је нехијерархијска (k-means) кластер анализа, те се показало да први кластер чине испитаници који извештавају да нити врше, нити доживљавају дигитално насиље ($N = 224$), други кластер чине испитаници који су претежно жртве ($N = 61$), док трећи кластер чине особе које истовремено и врше и доживљавају дигитално насиље ($N = 27$). MANOVA је показала да се између три кластера региструју значајне разлике на индикаторима психопатије: $F_{(8,612)} = 11.32$, $p < .001$, Wilk's $\Lambda = .76$, $\eta_p^2 = .13$. Испитаници који истовремено и врше и доживљавају насиље остварују статистички значајно више скорове од остала два кластера на димензијама антисоцијално понашање, $F_{(2,309)} = 18.86$, $p < .001$ и интерперсонални односи, $F_{(2,309)} = 34.34$, $p < .001$, док на димензији животни стил остварују статистички значајно више скорове само у поређењу са испитаницима који нити врше, нити доживљавају насиље, $F_{(2,309)} = 7.08$, $p = .01$. Дакле, између испитаника који су претежно жртве и оних који насиље истовремено и врше и доживљавају, нема статистички значајних разлика на димензији животни стил, која подразумева потребу за стимулацијом и низак ниво одговорности. Такође, нису регистроване статистички значајне разлике између три кластера на димензији психопатски афекат. Резултати овог истраживања релативизују јасне границе између извршилаца и жртава дигиталног насиља и указују на знатно

¹³ Капацитети информационог друштва за одрживи развој на подручју АПВ

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

комплекснију слику. О добијеним налазима дискутовало се у светлу смерница за превенцију насиља у дигиталном окружењу, те могућности за оснаживање младих за одговоран и безбедан боравак у виртуелном простору.

Кључне речи: дигитално насиље, психопатија, виктимизација, млади, одрасли

ПСИХОЛОШКЕ ПОСЛЕДИЦЕ СЕКСУАЛНОГ УЗНЕМИРАВАЊА НА ИНТЕРНЕТУ: ПРОТЕКТИВНА УЛОГА СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕИ САМОЕФИКАСНОСТИ¹⁴

Милица Лазих, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
milica.lazic@ff.uns.ac.rs

Бојана Бодрожа, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
bojana.bodroza@ff.uns.ac.rs

Јасмина Пекић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
jasmina.pekic@ff.uns.ac.rs

Јована Шкорич, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
jovana.skoric@ff.uns.ac.rs

Ивана Јаковљев, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
ivana.jakovljevic@ff.uns.ac.rs

Иако су до сада спроведена бројна истраживања о психолошким последицама сексуалне виктимизације и сексуалног насилништва на интернету, малобројне су студије које су испитивале ефекте ових искустава у зависности од различитих могућих улога особе у овом облику сексуалног узнемиравања (жртва, починилац или починилац/жртва). Основна претпоставка ове студије је да се очекују различите последице сексуалне виктимизације у зависности од тога у којој мери је особа и сама учествовала у слању туђих експлицитних сексуалних садржаја без сагласности жртве, као и у којој мери су јој доступни лични и интерперсонални ресурси. Ово истраживање је имало за циљеве да испита: 1) интеракцијске ефекте сексуалне виктимизације и насилништва на интернету на емоционални дистрес и самопоштовање; 2) потенцијалну протективну улогу социјалне подршке и самоефикасности у моделима из првог циља. Истраживање је спроведено на квотном узорку од 2950 ученика првих и трећих разреда средњих школа (53.7% женског пола). Батерија инструмената представља превод оригиналне батерије креиране у оквиру *deSHAME* пројекта, спроведеног у неколико европских земаља. За потребе овог истраживања коришћене су мере сексуалне виктимизације и сексуалног насилништва на интернету, као и мере емоционалног дистреса, самопоштовања, самоефикасности и социјалне подршке. За проверу првог циља спроведене су две хијерархијске регресионе анализе у којима је мера сексуалне виктимизације имала улогу предиктора, сексуално насилништво улогу модератора, док су критеријумске варијабле биле дистрес и самопоштовање. Са порастом сексуалне виктимизације долази до раста дистреса, само код особа са ниским скором на мери сексуалног насилништва. У условима високог сексуалног насилништва испитаници имају стабилно висок ниво самопоштовања, без обзира на ниво виктимизације, док у условима ниског сексуалног насилништва самопоштовање опада са порастом виктимизације. Да би се испитала потенцијална протективна улога социјалне подршке и самоефикасности, трестиране су њихове троструке интеракције са сексуалном виктимизацијом и сексуалним насилништвом на дистрес и самопоштовање, путем четири хијерархијске регресионе анализе. Најјача повезаност

¹⁴ Истраживање је спроведено у сарадњи са *Центром за несталу и зостављану децу*.

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

између сексуалне виктимизације и дистреса региструје се у условима ниског сексуалног насилништва и ниске социјалне подршке, односно самоефикасности. Са друге стране, особе са високом самоефикасношћу имају генерално високо самопоштовање, с тим да оно опада са порастом виктимизације у условима ниског сексуалног насилништва. Дискутоваће се о теоријским и практичним импликацијама.

Кључне речи: сексуално узнемиравање на интернету, сексуална виктимизација, сексуално насилништво, социјална подршка, самоефикасност

Психологија рада

**МОТИВ ПОСТИГНУЋА И ЛОКУС КОНТРОЛЕ
КАО ПРЕДИКТОРИ САМОЕФИКАСНОСТИ
У КОНТЕКСТУ ПРЕДУЗЕТНИЧКЕ
СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ АДОЛЕСЦЕНАТА¹⁵**

Мирјана Францешко, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

mirjanafrancesko@gmail.com

Јасмина Недељковић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

jasmina.nedeljkovic@gmail.com

Владимир Његомир, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

vladimir.njegomir@flv.edu.rs

Циљ рад је да утврди предикторске реалције општег мотива постигнућа и локус контроле у односу на самоефикасност код адолесцената, и то у контексту разлика у предузетничкој социјализацији. Основни предмети мерења су психолошки конструкти који су директно или индиректно имплементирани у активности засноване на постизању резултата односно успеха, као што је предузетништво. Предикторске релације ипитиване су у контексту разлика присутности, односно одсутности елемената предузетничке социјализације адолесцената, дијагностификованих упитом да ли је неко од чланова породице предузетник. За мерење мотива постигнућа примењен је инструмент МОР20. За мерење локуса контроле примењен је инструмент ЛКА-20. За мерење самоефикасности примењен је инструмент SGSE. Узорак је чинило 242 адолесцента узраста од 17 до 19 година. Мод је 18 година. Узорком је обухваћено 110 адолесцената из предузетничких породица и 132 оних који то нису. Постављена је хипотеза да су мотив општег постигнућа и локус контроле статистички значајни предиктори самоефикасности код адолесцената и да се могу уочити извесне разлике у њиховом предиктивном значењу у зависности од присутности елемената предузетничке социјализације. Резултати су потврдили главну претпоставку истраживања. Добијени регресиони модел на узорку у целости је статистички значајан и објашњава 36.1% варијансе. Однос предиктора и критеријума је такав да више вредности на мотиву општег постигнућа и унутрашњи локус контроле доводе до више самоефикасности код адолесцената. Слични резултати добијени су и у подузорцима. У оба подузорка регресиони модел је статистички значајан. Постотак објашњења варијансе у подузорку адолесцената из предузетничких породица је 33.8%, док у другом подузорку износи 37.4%. Разлике су у релативној

¹⁵ Рад је настао у оквиру пројекта „Изаови младих у COVID-19 и пост COVID-19 периоду: Насиље или развој друштва у духу предузетништва” финансираног од стране Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност, број: 142-451-2587/2021.

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

висини предикторских вредности мотива постигнућа и локуса контроле у два посматрана подузорка, што отвара нова питања и усмерава даља истраживања. Истраживање има теоријски и практичан значај. Сагледавање предиктивних вредности изабраних варијабли на самоефикасност у контексту разлика предузетничке социјализације, осветљава природу повезности ових конструката, услед чињенице да су оваква испитивања реткост. Добијени резултати имају и практичан значај као оријентација у социјализацији адолесцената усмереној на развоју потенцијала значајних за већи степен вероватноће постизања позитивног постигнућа нарочито у оним активностима у којима је то императив.

Кључне речи: мотив постигнућа, локус контроле, самоефикасност, предузетничка социјализација, адолесценти

ПРОВЕРА ДУАЛНОГ МОДЕЛА БАЗИЧНИХ ПСИХОЛОШКИХ ПОТРЕБА НА ПОСЛУ¹⁶

Радојка Шолак, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

radojka.solak@flv.edu.rs

Душана Шакан, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

dusana.sakan@flv.edu.rs

Жељка Бојанић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

zeljka.bojanic@gmail.com

У истраживањима базичних психолошких потреба, актуелан је дуални модел који заговара засебно мерење задовољења и осујећења потреба. Ово истраживање спроведено је са циљем провере заснованости оваквог модела у пословном контексту. Поред тога, тестиран је однос базичних психолошких потреба са социодемографским карактеристикама запослених. Узорак је чинило 640 испитаника, различитог пола (65.8% жена) и позиције у организацији (81.6% извршилаца), већином у сталном радном односу (68%) и у услужној индустрији (74.4%), просечне дужине радног стажа 11.8 и просечне старости 35.3 година. Скалу базичних психолошких потреба (Chen et al., 2015; Шакан, 2020) прилагођену пословном контексту (BPNS) чине 24 ставке равномерно груписане у шест димензија: задовољење потребе за аутономијом, компетенцијом и повезаношћу, и њихово осујећење. На основу резултата експлораторне факторске анализе задржана су четири Ргомах-фактора који објашњавају 55% варијансе: Осујећење и Задовољење потребе за аутономијом (ОА, ЗА; $\alpha = .64$; $\alpha = .71$), Задовољење потребе за повезаношћу (ЗП; $\alpha = .88$) и Задовољење потребе за компетенцијом (ЗК; $\alpha = .86$). Ставке осујећења потребе за компетенцијом и повезаношћу лоцирале су се на факторе ЗК и ЗП само у супротном смеру, док се потреба за аутономијом реплицирала у два фактора – задовољење и осујећење, вероватно због неподударне садржине између опозитних ајтема. Скала је даље валидирана у односу на скалу мотивације за рад MSMW (Gagné et al., 2015) која мери амотивацију, контролисана (екстерну и интројектовану) и аутономне облике мотивације (идентификовану и унутрашњу). Задовољења свих потреба позитивно корелирају са аутономним облицима мотивације за рад (од $r = .36$ до $r = .62$, $p < .01$), а негативно са контролисаним и са амотивацијом (од $r = -.13$ до $r = -.62$, $p < .01$), док обрнуто важи за ОА. Регистроване су веома слабе повезаности дужине радног стажа, старости и задовољења све три потребе (од $r = .09$ до $r = .15$, $p < .05$), као и статистички значајне разлике, тако да је код жена израженије ЗП и ЗК ($t_{(638)} = -2.80$; $t_{(638)} = -2.29$, $p < .05$), код руководилаца ЗА ($t_{(638)} = 4.69$, $p < .01$) и ЗП ($t_{(638)} = 2.05$, $p < .05$), код запослених у услужној индустрији ЗА ($t_{(638)} = -2.37$, $p < .05$), а код запослених у производној и прерађивачкој ОА ($t_{(638)} = 3.80$, $p < .01$). Може се закључити да је структура базичних

¹⁶ Рад је настао у оквиру пројекта „Изаови младих у COVID-19 и пост COVID-19 периоду: Насиље или развој друштва у духу предузетништва” финансираног од стране Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност број: 142-451-2587/2021.

психолошких потреба на послу другачија у односу на очекивану, указујући на потенцијални статистички артефакт у дуалном моделу, те да су четири изолована фактора смислена, задовољавајуће поузданости и валидности.

Кључне речи: базичне психолошке потребе, дуални модел, запослени

АФЕКТИВНА ВЕЗАНОСТ КАО ПРЕДИКТОР ЗАДОВОЉСТВА ПОСЛОМ: МЕДИЈАТОРСКА УЛОГА СОЦИЈАЛНОГ ПОРЕЂЕЊА

Никола Цоцић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
alokinmorena@gmail.com

Циљ ове студије био је испитати могућност предикције задовољства послом на основу димензија афективне везаности (избегавајући и анксиозан), и медијаторске улоге социјалног поређења у том односу. У студији је учествовало 325 запосленика који раде у предузећима. За процену димензија анксиозно и избегавајуће везаних особа коришћен је Упитник за процену афективне везаности одраслих SCM-EC-R. За процену димензије социјалног поређења коришћен је инструмент Скала склоности упоређивања с другима – SSUD. За процену димензије задовољства послом коришћена је скраћена верзија инструмента Минесота упитника задовољства послом MSQ. Прикупљање података обављено је у децембру 2022. и јануару 2023. године. Добијени резултати обрађени су у SPSS-у. Сви коришћени инструменти показали су задовољавајући ниво кронбакове поузданости интерне конзистенције (изнад .70). Резултати корелационе анализе показују статистички значајне корелације између свих варијабли које су садржане у студији. Избегавајућа димензија афективне везаности негативно и статистички значајно корелира са димензијом анксиозне афективне везаности ($r = -.57; p < .01$), позитивно и статистички значајно корелира са задовољством посла ($r = .26; p < .01$) и позитивно и статистички значајно корелира са варијаблом социјалног поређења ($r = .20; p < .01$). Анксиозна димензија афективне везаности је позитивно и статистички значајно повезана са социјалним поређењем ($r = .23; p < .01$) и са варијаблом задовољство послом ($r = .17; p < .01$). Напослетку, добијена је позитивна и статистички значајна корелација између социјалног поређења и задовољства послом ($r = .68; p < .01$). Добијени резултати медијационе анализе сугеришу да је на основу избегавајуће димензије афективне везаности могуће директно предвидети задовољство послом ($c' = .13; p < .01$), где социјално поређење има значајну, иако делимичну медијациону улогу ($c' = .19; p < .01$). Што се анксиозне димензије афективне везаности тиче, она није остварила статистички значајан директан ефекат ($c' = .01; p > .05$) већ у комбинацији са социјалним поређењем остварује тотални ефекат који је статистички значајан ($c = .10; p < .01$), што потврђује да социјално поређење има улогу медијатора у том односу. Добијени резултати су дискутовани у смислу постављених теоријских претпоставки, практичног утицаја студије те су напослетку наведене и лимитације студије као и смернице за будућа истраживања и начине на који би се те лимитације могле превазићи.

Кључне речи: афективна везаност, социјално поређење, задовољство послом

ПСИХОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РАДА И ИЗВОРИ СТРЕСА ФРИЛЕНСЕРА И ДИГИТАЛНИХ РАДНИКА У САЈБЕР ОКРУЖЕЊУ

Миланко Чабаркапа, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
cabarkapa.milanko@gmail.com

Teodora Safiye, Факултет медицинских наука, Универзитет у Крагујевцу,
teodoras0306@gmail.com

Појава и примена информационо-комуникационих технологија, нарочито компјутера, интернета, мобилних телефона и дигиталних платформи, унела је значајне промене у савремено радно окружење и начин обављања многих послова. Као резултат тих промена појавила се посебна врста послова и радника запослених у сајбер окружењу – тзв. дигитални радници и фриленсери, који своје радне задатке обављају самостално, или у радним тимовима, ван формалног организационог контекста преко одговарајућих дигиталних платформи. У овом раду, фокус нашег интересовања је на организационим и психолошким карактеристикама њиховог рада, изворима стреса, задовољства и незадовољства, као и мерама које се могу предложити за унапређења квалитета живота и добробити запослених у овој области. Истраживање је спроведено као дескриптивна пилот студија, коришћењем неколико извора података и мултиметодског приступа – применом онлајн анкетног испитивања са 12 питања отвореног и затвореног типа, у коме је учествовало 35 запослених особа оба пола (20 мушкараца и 15 жена), затим путем непосредног разговора у форми циљаног интервјуа са две фокус групе 3–5 чланова које су нам биле доступне у академском и пословно-привредном окружењу, као и коришћењем података из јавно доступних извора са интернета и службених докумената који се односе на информатичка занимања и проблеме запослених у процесу дигитализације у Србији. Добијени подаци су обрађени на нивоу дескриптивне статистике (за сложеније анализе је ограничење мали узорак испитаника), али су добијени подаци из различитих извора сумирани и међусобно компарирани, укључујући и нека поређења са подацима у другим земљама у окружењу. Резултати истраживања показују да постоји убрзани тренд раста броја запослених који раде у дигиталном, тј. сајбер или веб окружењу, било да раде као организациони запослени, или као слободни дигитални радници, тј. фриленсери. Већина испитаних (75%), који раде као фриленсери, наводе да су присутне одређене предности у односу на класичне послове када су били везани за радно место и радну организацију, али исто тако истичу и да су присутни значајни и специфични извори стреса и незадовољства, који умањују квалитет живота и добробит запослених. Пре свега, реч је о несигурности посла, везаности за пројектне задатке, одсуству јасне перспективе и подршке, проблемима са одређеним платформама и провајдерима са којима раде, конфликтима са клијентима, као и недовољној законској регулативи. На основу добијених налаза могу се сагледати доминантни извори стреса и незадовољства, као и предложити индивидуални и организациони програми подршке, професионалног саветовања и обезбеђења бољих услова рада запослених у дигиталном окружењу.

Кључне речи: веб радно окружење, сајбер пословање, дигитални радници, фриленсери

Психологија образовања

**ПРЕДИКТОРИ УВЕРЕЊА СТУДЕНАТА - БУДУЋИХ
НАСТАВНИКА О ЕФЕКТИВНОСТИ РАЗЛИЧИТИХ
СТИЛОВА УПРАВЉАЊА РАЗРЕДОМ¹⁷**

Гордана Ђигић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
gordana.djigic@filfak.ni.ac.rs

Милош Стојадиновић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
milos.stojadinovic@filfak.ni.ac.rs

Управљање разредом односи се на професионално деловање наставника усмерено на изградњу сигурне и подстицајне климе за учење. У доминантном начину поступања наставника, препознају се различити стилови управљања разредом (у моделу прихваћеном у овом истраживању: интервенишући, интеракционистички и неинтервенишући). Истраживања показују да је најнефективнији интеракционистички стил, као и да је склоност наставника ка одређеном стилу управљања разредом повезана са његовом личношћу. У овом истраживању, испитивана су уверења студената – будућих наставника о ефикасности ових стилова управљања разредом, као и могућност њиховог предвиђања мерама особина личности и неких социоемоционалних карактеристика личности. Испитано је 119 студената треће и четврте године факултета на којима се образују будући наставници. Примењени су инструменти: *Протокол за процену стилова наставника у управљању разредом*, *Инвентар Великих пет*, *Скала емпатијског коефицијента*, *Упитник емоционалне компетентности*, *Скала комуникационе компетентности*, *Скала опште самоефикасности*, *Скала самодетерминације* и *Скала локуса контроле*. Испитаници у 84.37% случајева бирају интеракционистички стил као најадекватнији у описаним ситуацијама, интервенишући бирају у 12.27% случајева, а неинтервенишући у 3.36% случајева. Стандардном вишеструком регресијом испитана је могућност предвиђања склоности студената да изаберу сваки од три стила управљања разредом као најнефективнији у описаним ситуацијама. Модел предвиђања интервенишућег стила мерама димензије отворености, емпатичности, емоционалне, комуникационе компетентности, самоефикасности и аутономије као аспекта самодетерминисаности, објашњава значајан део варијансе критеријума ($R^2 = .166$, $F = 3.715$, $p = .002$), а значајан појединачни допринос остварује емпатичност ($\beta = -.288$, $p = .041$). Из модела предвиђања склоности студената да бирају неинтервенишући стил мерама димензије отворености, емпатичности, емоционалне, комуникационе компетентности и локуса контроле ($R^2 = .159$, $F = 4.270$, $p = .001$), као значајан појединачни предиктор издвојио се локус контроле ($\beta = .254$, $p = .005$). Предвиђању склоности ка избору интеракционистичког стила значајно доприносе димензија отворености ($\beta = .215$, $p = .027$), емпатичност ($\beta = .276$, $p = .042$) и локус

¹⁷ Припремљено у оквиру пројекта *Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике*, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 300/1-14-6-01).

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

контроле ($\beta = -.226, p = .020$) као појединачни предиктори, а у модел ($R^2 = .240, F = 5.007, p < .001$) су још биле укључене мере емоционалне, комуникационе компетентности, самоефикасности и аутономије као аспекта самодетерминације. Описани налази указују на потребу да се у оквиру образовања будућих наставника посвети пажња унапређивању социјалноемоционалних компетенција.

Кључне речи: стилови управљања разредом, студенти наставничких факултета, особине личности, социоемоционалне карактеристике личности

МЕНТАЛИЗАЦИЈА НАСТАВНИКА КАО ПРЕДИКТОР СТИЛОВА УПРАВЉАЊА РАЗРЕДОМ

Даница Николић Весковић, Природно-математички факултет, Универзитет у Нишу,
danica.nikolic@pmf.edu.rs

Ранија истраживања показују да је склоност наставника ка одређеним стилевима у управљању разредом повезана са појединим карактеристикама личности. Циљ овог истраживања је да утврди да ли ментализација, године живота и дужина радног стажа доприносе склоности наставника ка одређеном стилу управљања разредом. Узорак чини 100 наставника разредне наставе, 86 женског и 14 мушког пола, старости од 28 до 64 година ($M = 51.20$; $SD = 8.08$) и радним стажом од 1 до 39 година ($M = 24.06$; $SD = 9.30$). Примењени су инструменти: *Инвентар за самопроцену стилова наставника у управљању разредом* који разликује три стила: интервенишући, интеракционистички и неинтервенишући; *Упитник за испитивање ментализације* који мери укупни капацитет за ментализацију, као и три димензије: ментализацију себе, ментализацију других и мотивацију за ментализацију. Регресионом анализом тестирана је предиктивна моћ ментализације, година живота и година радног стажа за сваки од три стила управљања разредом. Предиктивни модели стилова укључивали су оне димензије ментализације које су у претходној провери показале значајну корелацију са конкретним стилем. Резултати показују да предиктивне варијабле (године старости и радног стажа, ментализација себе и мотивација за ментализацију) објашњавају близу 40% варијансе неинтервенишућег стила ($R^2 = .392$; $F = 15.287$; $p < .001$), а ментализација себе представља значајни појединачни предиктор овог стила ($\beta = -.540$; $t = -5.947$; $p < .001$): мањи капацитет за ментализацију себе доприноси већој склоности ка неинтервенишућем стилу управљања разредом. Мањи капацитет за ментализацију себе представља значајни предиктор склоности и ка интервенишућем стилу управљања разредом ($\beta = -.473$; $t = -5.174$; $p < .001$). Предиктивни модел који укључује године старости и радног стажа, као и ментализацију себе, објашњава око 24% варијансе интервенишућег стила управљања разредом ($R^2 = 0.237$; $F = 9.966$; $p < .001$). Предиктивни модел интеракционистичког стила управљања разредом (године старости и радног стажа, ментализација других и мотивација за ментализацију) објашњава око 13% варијансе интеракционистичког стила ($R^2 = 0.132$; $F = 3.603$; $p = .009$), а међу појединачним предикторима већи капацитет за ментализацију других доприноси већој склоности ка интеракционистичком стилу управљања разредом ($\beta = .240$; $t = 2.207$; $p = .030$). Закључак је да ментализација значајно доприноси склоности ка одређеном стилу управљања разредом, док године живота и радног стажа не доприносе предикцији. Резултати овог истраживања указују да би конструисање интервенција за јачање способности за ментализацију, нарочито ментализацију других, допринело капацитетима наставника за ефективно управљање разредом и развоју склоности ка интеракционистичком стилу управљања.

Кључне речи: стилови управљања разредом, ментализација, наставници

ЗАДОВОЉСТВО ПОСЛОМ У ПОПУЛАЦИЈИ НАСТАВНИКА ТОКОМ ПРВОГ ТАЛАСА ПАНДЕМИЈЕ КОВИД 19¹⁸

Исидора Мицић, Институт за педагошка истраживања, Београд,
isidora.jazz@gmail.com

Смиљана Јошић, Институт за педагошка истраживања, Београд,
smiljana.josic@gmail.com

Пандемија изазвана вирусом корона у осетном је паду у 2023. години, али сама пандемија донела нам је бројне увиде о функционисању различитих актера образовног система. Велики терет током пандемије поднели су наставници. Циљ овог истраживања усмерен је на испитивање задовољства наставничким послом током ванредних околности и наставе на даљину. Истраживање је спроведено у првом таласу ковид 19 пандемије у периоду од марта до јуна 2020. године. У истраживању је учествовало 1400 наставника који раде у Републици Србији, од чега је 87% било жена. Просечне године радног стажа испитаника јесу: $M = 10.49$, $SD = .23$. Узорак је пригодан и чинило га је 36% учитеља/ица, 40% предметних наставника/ца запослених у основним школама, 15% наставника/ца запослених у средњим школама и 6% наставника/ца који раде у гимназијама. Испитаници су попунили електронски упитник који је садржао скалу задовољства на послу преузету из упитника за наставнике из TALIS 2018 истраживања која се односила на њихова осећања током припрема и организације наставе на даљину. На Ликертовој скали од 1 до 4, наставници/це су процењивали учесталост јављања одређених емотивних стања (од 1 = никад до 4 = веома често). Резултати истраживања су показали да су испитаници у нашем узорку најчешће били преплављени новим обавезама и захтевима ($M = 3.22$, $SD = .87$). Са друге стране, најмање су осећали отпор и одлагали активности које су везане за њихов посао ($M = 1.41$, $SD = .65$), што је податак који говори о наставничкој спремности и посвећености раду у ванредним околностима. Значајан је податак да су се наставници осећали исцрпљено и уморно ($M = 2.73$, $SD = .94$), али и фрустрирано у вези са изазовима са којима се суочавају ($M = 2.59$, $SD = 1.03$). У исто време, сличан број наставника у оваквим околностима је био повишеног активитета и осећао се ентузијастично и оптимистично ($M = 2.57$, $SD = .83$). Резултати су показали и да није било значајних разлика у емотивним доживљајима између наставника у односу на тип школе (основна или средња школа) у којој раде: преплављеност новим обавезама и захтевима – $F_{(1, 1397)} = 1.04$, $p = .307$; отпор и одлагање обавеза – $F_{(1, 1397)} = .58$, $p = .446$; осећај исцрпљености и умора – $F_{(1, 1397)} = 3.97$, $p = .068$; фрустрирано изазовима – $F_{(1, 1397)} = .67$, $p = .411$; ентузијастично и оптимистично – $F_{(1, 1397)} = 3.42$, $p = .064$. Резултати овог истраживања пружају драгоцене податке важне за образовне импликације усмерене на наставничку професију и говоре о емотивним капацитетима и изазовима са којима се суочавају наставници у ванредним околностима.

Кључне речи: задовољство послом, наставници, пандемија, ковид 19

¹⁸ Реализацију овог истраживања финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (бр. уговора 451-03-47/2023-01/ 200018).

СТАВОВИ ВАСПИТАЧА ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ У ВЕЗИ СА ЗАШТИТОМ ДЕЦЕ ОД ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА¹⁹

Александра Спасојевић, Центар за социјални рад, Шабац,
novisad.aleksandra@gmail.com

Марија Зотовић Костић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,
zotovic@ff.uns.ac.rs

Како је прошло више од десет година од усвајања националних протокола за заштиту деце од насиља, спроведено истраживање је имало за циљ да испита поједине ставове васпитача предшколске установе у вези са породичним насиљем над децом узраста од три до седам година и повезаност ових ставова са професионалним искуством и завршеним едукацијама. За потребе истраживања сачињен је онлајн упитник од 18 питања који је попунило 100 васпитачица Предшколске установе „Радосно детињство” у Новом Саду, током јануара и фебруара 2023. године. Просечна старост испитаница је 45.5 година ($SD = 9.5$), а највише испитаница је било у категорији оних са више од 20 година радног стажа (45%). Искуство у раду са децом, која су доживела насиље у породици, имало је 40% васпитачица. Скоро половина испитаница (46%) није имала ниједну акредитовану едукацију у периоду од 2010. године, а ипак из те категорије њих 14 сматра да поседује довољно знања у вези са применом поменутих протокола. Применом CatReg анализе показало се да професионално искуство и број едукација значајно објашњавају критеријумску варијаблу *Самопроцена познавања поступања по националним протоколима* ($F = 6.249, p = 0.001$). Овим предикторима је објашњено ипак само 13% варијансе критеријума. При избору законски прописане процедуре пријаве насиља, тачан одговор је дало 63% испитаница, међу којима је највише било оних које нису имале ниједну едукацију (60.9%). Као најчешћи разлог за неиспуњавање професионалних и законских обавеза у погледу реаговања и пријављивања насиља, изабрана је недовољна упућеност у процедуре поступања (41%), а нешто мање фреквентни одговор је био изостанак препознавања насиља (25%). Половина испитаница сматра да је међусекторска сарадња неопходна, али није добро организована и не функционише адекватно на локалном/градском подручју. Најчешћи предложен начин за унапређење међусекторске сарадње је већа повезаност и отворенија међусекторска комуникација. Дакле, перципирани су системски проблеми у заштити деце, почев од недовољне едукованости, непоштовања постојећих прописа, преко едукације родитеља, до потребе за организовање специјализованог међусекторског тима за заштиту деце. Добијени налази су значајни као полазна основа за сагледавање актуелног стања у вези са овом темом у предшколским установама, за испитивање фактора који су од значаја за формирање појединих ставова у вези са насиљем над децом, али и за планирање унапређења усавршавања запослених у предшколским установама, с обзиром на то да је већина васпитачица заинтересована за додатне едукације (73%).

Кључне речи: породично насиље над децом, ставови, васпитачи, предшколска установа

¹⁹ Истраживање спроведено у оквиру докторских студија ауторке.

САМОПРОЦЕНА ПОСТУПАКА У ЗАЈЕДНИЧКОМ РАЗВИЈАЊУ ПРОГРАМА ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА „ГОДИНЕ УЗЛЕТА”

Тања Недимовић, Висока струковна васпитачка и медицинска школа, Вршац,
nedimovic.tanja@gmail.com

У заједничком развијању програма у Основама програма предшколског васпитања и образовања – „Године узлета” посебан значај даје се стратегијама развијања реалног програма у раду са децом предшколског узраста који се заснивају на холистичком приступу. Предмет овог истраживања је самопроцена васпитача о поступцима у заједничком развијању реалног програма: подупирање, проширивање, моделовање, охрабривање иницијативе деце и консултовање, а који су саставни део нових Основа програма. Циљ истраживања је утврдити које од наведених поступака васпитачи најчешће примењују у развијању реалног програма, а које процењују као најзначајније. Истраживање је реализовано током 2022. године на узорку од 229 васпитача. За потребе овога истраживања креиран је анониман упитник, дизајниран у онлајн формату на платформи Гугл формс. Добијени резултати показују да васпитачи извештавају да у значајној мери у свом свакодневном раду користе све наведене поступке (у категоријама увек и често, на четворостепеној скали Ликертовог типа), и то: подупирање (94,74%), затим охрабривање иницијативе деце (93,86%), проширивање (92,99%), консултовање (92,10%) и моделовање (91,67%). Резултати, такође, показују да постоје одређене разлике по групама (образовни ниво и стручно усавршавање) када је реч о процени васпитача колико често користе поједине поступке. Добијени резултати указују да васпитачи у заједничком развијању програма негују позитиван емоционални однос према деци, кроз комуникацију која се заснива на подршци и охрабрењима, кроз већи степен флексибилности и уважавања индивидуалности деце, кроз креирање подстицајне атмосфере и остваривање добрих интерперсоналних односа и позитивних интеракција, кроз примену кооперативног учења у структурисаној средини. Циљ овог истраживања је био и да се испита како васпитачи процењују значај наведених поступака у раду са децом. Резултати показују да је у категорији најзначајнији (на четворостепеној скали Ликертовог типа) највећа процентуална заступљеност одговора који истичу моделовање (47,37%) и проширивање (46,49%), док су консултовање (37, 72%) и охрабривање иницијативе деце (31,58%) најмање заступљени. Речју, васпитачи процењују моделовање и проширивање као најзначајније, а консултовање и охрабривање (у посматраној категорији) као најмање значајне поступке у заједничком развијању програма. Добијени налази могу бити полазиште даљим истраживањима с обзиром на комплексност и значајност испитиваног поља, као и актуелним променама у предшколству.

Кључне речи: холистички приступ, поступци у заједничком развијању програма, Основе програма предшколског васпитања и образовања – „Године узлета”

ИНТЕРНЕТ КАО РЕСУРС У САРАДНИЧКОМ РЕШАВАЊУ ПРОБЛЕМА: ПРИКАЗ ТРЕНИНГА²⁰

Тијана Никитовић, Институт за педагошка истраживања, Београд,
tijana.nikitovic@f.bg.ac.rs

Смиљана Јошић, Институт за педагошка истраживања, Београд,
smiljana.josic@gmail.com

Кристина Мојовић Здравковић, Институт за психологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду,
kristina.mojovic@f.bg.ac.rs

Ксенија Крстић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
kkrstic@f.bg.ac.rs

Драгица Павловић Бабић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
dpavlovi@f.bg.ac.rs

У овом раду, изложићемо један аспект тренинга креираног у оквиру пројекта „Сарадњом до решења: PEER модел оснаживања младих за конструктивни дијалог и тимски рад” који се реализује у оквиру програма *Идеје*, Фонда за науку Републике Србије. Циљ рада је представљање тренинга намењеног унапређењу вештина младих у коришћењу интернета као ресурса у сарадничком решавању проблема. С обзиром на то да су дигиталне компетенције препознате као вештине од изузетне важности у будућности, наше интересовање је било усмерено на оснаживање ове вештине код средњошколаца. Тренинг је имао неколико циљева: а) подстаћи коришћење дигиталних ресурса за решавање проблема, пре свега у виду трагања за информацијама; б) упознати учеснике са могућностима које пружа интернет као метаизвор информација; ц) развити критички однос учесника према доступним информацијама, пре свега у погледу њихове поузданости. Тренинг је реализован током марта 2023. године у шест средњих школа из Београда (три гимназије и три средње стручне школе). Укупно 126 ученика другог разреда средње школе је завршило тренинг у целости (55% женског пола). Део тренинга усмерен ка дигиталним компетенцијама реализован је у оквиру једног дана, у трајању од три сата. У првом делу тренинга учесници су, кроз вођене групне активности, дошли до заједничког одређења појма ресурса и њихове улоге у сарадничком решавању проблема. Уз то, кроз обуку и заједнички рад упознати су са адекватним стратегијама претраживања информација на интернету. У другом делу, учесници су обучени за примену критеријума процене релевантности и тачности информација добијених путем заједничке интернет претраге. Потом, учеснике смо упознали са популарном алатком за интернет претрагу – ChatGPT, уз наглашавање његове предности у односу на уобичајене претраживаче, али и ограничења која се тичу праћења извора информација. Завршна активност тичала се примене наученог, кроз тимски рад, на друштвено и научно релевантном проблему. Резултати евалуације учесника о квалитету обуке о дигиталним ресурсима биће искоришћени као важан извор података за даље унапређење тренинга. Такође, ефекте тренинга

²⁰ Истраживање спроведено уз подршку Фонда за науку Републике Србије, број пројекта #7744729, The PEER model of collaborative problem solving: Developing young people’s capacities for constructive interaction and teamwork - PEERSolvers

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

проценићемо накнадним анализама квалитета сарадње и продуката групног рада ученика укључених у пројекат.

Кључне речи: дигитални ресурси, тренинг, адолесценти, интернет претрага, PEER модел

САРАДЊОМ ДО БОЉЕГ РЕШЕЊА, А ВЕЖБОМ ДО УСПЕШНЕ САРАДЊЕ: PEER ТРЕНИНГ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ ВЕШТИНА КОЛАБОРАТИВНОГ РЕШАВАЊА ПРОБЛЕМА У СРЕДЊОШКОЛСКОЈ ПОПУЛАЦИЈИ²¹

Истраживачки тим пројекта PEERSolvers

(Александар Бауцал, Драгица Павловић Бабић, Ана Алтарас Димитријевић, Ксенија Крстић, Зорана Јолић Марјановић, Ивана Степановић Илић, Марина Виденовић, Смиљана Јошић, Тијана Никитовић, Кристина Мојовић Здравковић, Милана Рајић, Јован Ивановић)

Одељење за психологију и Институт за педагошка истраживања, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,

aaltaras@f.bg.ac.rs

Овај рад представља први приказ садржаја и резултата евалуације једног програма за подстицање вештина сарадње и тимског решавања проблема код младих. Реч је о тренингу који је осмишљен у оквиру пројекта PEERSolvers (<https://peersolvers.f.bg.ac.rs>), а заснован на PEER моделу успешне сарадње, који је већ представљен нашој научној и стручној јавности. Сходно поставкама тог модела, истоимени (PEER) тренинг има четири основна сегмента. Први сегмент посвећен је формулисању и утврђивању правила конструктивног дијалога и размене идеје; други подразумева рад на препознавању и уважавању особина личности односно индивидуалних разлика у тимском раду; трећи сегмент тиче се вештина из области емоционалне интелигенције и подстиче правилно уочавање, разумевање и регулисање емоција током сарадње; најзад, четврти део тренинга бави се умешношћу чланова тима да користе спољне ресурсе – превасходно дигиталне изворе података – који су од помоћи у решавању проблема с којим се тим суочава. Сваком сегменту посвећен је по један трочасовни блок, с тим што првом сегменту претходи и кратка уводна сесија (која служи узајамном упознавању и упознавању учесника са програмом рада), док се последњи улива у завршну рекапитулацију и евалуацију тренинга. Целокупан тренинг одвија се у четири дана и састоји од низа групних вежби и интерактивних задатака. Тренинг је први пут реализован у марту текуће године, а полазници су били ученици другог разреда из шест београдских средњих школа (три гимназије, три средње стручне школе), при чему је у свакој школи тренингом обухваћена по једна група величине $N = 21$. Искуства тренера потврђују да тренинг може успешно да се изведе према предвиђеном сценарију; истовремено, евалуације учесника указују на то да је садржај тренинга за њих релевантан (просечне оцене релевантности четирију сегмената износе 3,39–3,58, на скали од 1 до 4) и да су њиме стекли одговарајуће вештине (просечне оцене самоопажене компетентности су у распону 3,61–3,80). Ипак, уочен је и простор за даље унапређивање тренинга, пре свега у смислу диференцијације материјала и начина рада с обзиром на образовни профил, те на ниво зрелости и заинтересованости ученика.

Кључне речи: PEER модел, сарадња, тимски рад, средњошколци, тренинг

²¹ Истраживање спроведено уз подршку Фонда за науку Републике Србије, број пројекта #7744729, The PEER model of collaborative problem solving: Developing young people's capacities for constructive interaction and teamwork - PEERSolvers

Развојна психологија

**СТАРИ У ВОЈВОДИНИ:
ЕЈЦИЗАМ И ЊЕГОВИ КОРЕЛАТИ²²**

Марија Зотовић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,

zotovic@ff.uns.ac.rs

Јелица Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду,

jelica.petrovic@ff.uns.ac.rs

Концепт ејцизма описује систематске стереотипе и дискриминацију на основу старости. После расизма и сексизма, ејцизам се сматра трећом по значајности, а по некима и најокрутнијом врстом предрасуда. Поред бројних карактеристика заједничких за расизам, сексизам и ејцизам, ејцизам има једну специфичност у односу на претходна два: ако живимо довољно дуго, сви можемо постати његове жртве. Две основне компоненте ејцизма су предрасуде и дискриминација. У случају ејцизма, оне подразумевају истицање у први план негативних карактеристика старих људи, као што су физичка неспособност, недруштвеност, незадовољство животом. Актуелно истраживање спроведено је на узорку од 198 старих одраслих особа из Војводине, узраста 56 до 93 године, 68 мушкараца и 130 жена. За испитивање је употребљена батерија инструмената, а за ово истраживање коришћени су подаци о социодемографским варијаблама, резултати прикупљени скалом за процену доживљаја изложености дискриминацији на бази година, тј. ејцизму (Choi et al., 2020) као и Инвентаром за (само)процену егзекутивних функција код одраслих и старих (Adult Executive Functioning Inventory, ADEXI, Holst & Thorell, 2016). Добијени резултати указују на то да више од 50% испитаника никада није имало доживљај да је изложено ејцизму. На бази ових резултата формиране су две групе испитаника. Прву су чинили поменути испитаници који нису имали доживљај да су дискриминисани на бази година ($N = 100$), а другу сви они који су имали овај доживљај, изражен у различитој мери ($N = 98$). Формиране групе испитаника нису се разликовале ни по једној социодемографској варијабли (пол, старост, место становања, образовање, брачно стање). Међутим, разлике су биле изражене и статистички значајне на скали самопроцене егзекутивних функција, такве да су испитаници који су перципирани да су били изложени ејцизму имали више проблема са когнитивним функционисањем, у поређењу са групом која није имала доживљај дискриминације. Корелација међу резултатима на скали за процену доживљаја изложености ејцизму и скали за самопроцену егзекутивних функција била је умерена и статистички значајна ($r = .328$, $p < .001$), а смер је такав да је већа перцепција ејцизма повезана са више проблема у когнитивном функционисању. Резултати сугеришу да се перципирана дискриминација старих особа не повећава са њиховим бројем година, него се везује за когнитивну (не)функционалност, а вероватно и друге регресивне промене у старости. У раду се разматрају теоријске и практичне импликације добијених резултата.

²² Стари у Војводини: чиниоци успешног старења, финансиран од стране ПОКРАЈИНСКОГ СЕКРЕТАРИЈАТА ЗА ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ И НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКУ ДЕЛАТНОСТ Број: 142-451-2665/2021-01/2.

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

Кључне речи: дискриминација, еџизам, старији одрасли

ПРЕДИКТОРИ УСПЕШНОГ СТАРЕЊА

Валентина Нинић, Општа болница, Врбас,

valentina.ninicv@gmail.com

Ана Давидов, Општа болница, Врбас,

ana.verena.davidov@gmail.com

Јована Милатовић, Институт за мајку и дете, Нови Сад,

jovana.milatovic.ns@gmail.com

Циљ истраживања био је испитати да ли постоји статистичка повезаност самопроцене успешног старења са родитељском улогом и генеративношћу у односу на пол, образовање, године старости и брачни статус. У истраживању је учествовало 110 испитаника (88 особа женског пола и 22 особе мушког пола) узраста од 49 до 92 године ($M = 66.16$, $SD = 11.4$). За потребе испитивања коришћени су следећи инструменти: Лојола скала генеративности (McAdams & de St. Aubin, 1992) која садржи 17 тврдњи. Затим, Скала самопроцене успешног старења (Phelan et al., 2004) са 20 тврдњи које се односе на различите аспекте успешног старења. Испитаници су процењивали задовољство родитељском улогом одговором на три питања (задовољство собом као родитељем, својом децом и односима са њима). Испитаници су давали одговоре на петостепеној Ликертовог типа. За испитивање разлика у односу на брачно стање коришћена је једнофакторска анализа варијансе (ANOVA) која указује да постоји статистички значајна разлика у односу на брачно стање. Подаци добијени post-hoc тестом указују да разведене особе показују мањи степен задовољства родитељском улогом када се пореде са удовцима/удовицама и особама које су у брачном односу. Вишеструка линеарна регресија је примењена за предвиђање самопроцене успешности старења на основу задовољства родитељском улогом и генеративношћу. Добијени модел је статистички значајан на основу чега се може рећи да самопроцена успешности старења може да се предвиди на основу задовољства родитељском улогом и генеративности. Уочава се повезаност задовољства родитељском улогом и самопроцене успешног старења док генеративност има значајнији утицај на самопроцену успешног старења. По питању пола, образовања и старости у вези са самопроценом успешног старења, задовољства родитељском улогом и генеративношћу не постоје статистички значајне разлике. Испитаници описују себе као особе које успешно старе и задовољни су родитељством. Анализе указују да постоји средња позитивна повезаност између самопроцене успешног старења и задовољства родитељском улогом и висока повезаност између самопроцене успешног старења и генеративности. Брачни статус се показао као значајан фактор у изражавању степена задовољства родитељском улогом. Без обзира на нижи степен задовољства улогом родитеља од група које су у браку или су удовци, степен генеративности и самопроцена успешног старења је и даље висока и у складу са другим групама и узорком у целини.

Кључне речи: генеративност, родитељство, старење

ЕФЕКТИ ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ НА ФОРМИРАЊЕ ИДЕНТИТЕТА МЛАДИХ

Бинаса Шабановић, Интернационални Универзитет у Новом Пазару,
binasasabanovic@gmail.com

Семрија Смаиловић, Интернационални Универзитет у Нови Пазар,
semrija.smailovic@uninp.edu.rs

Ирма Тутић, Интренационални Универзитет у Новом Пазару,
irma.t@uninp.edu.rs

Психологија, као и друге друштвене науке, посебну пажњу посвећује проблему формирања идентитета младих, очувању и неговању вредности које ће имати позитиван утицај на лични и колективни идентитет. Идентитет појединца представља свеукупну организацију емоционалних и когнитивних карактеристика које утичу на формирање слике о себи као различитом бићу, одвојеном од других, што показује релативну доследност у понашању и доживљају себе. Овакво виђење идентитета везује се за одраслу особу од које се очекује стабилност особина, афекта, мотива, ставова и понашања које представљају наш идентитет. Социјална мрежа, као психолошки простор, несумњиво утиче на формирање слике о себи, утиче на свакодневне навике, понашање људи и утиче на формирање личног идентитета. Досадашња истраживања утицаја информационалних технологија и друштвених мрежа показала су да друштвене мреже негативно утичу на квалитет комуникације код младих људи, али и да друштвене мреже не представљају издвнни вентил за све негативне емоције сакупљене у реалном окружењу, као и да је идентитет младих динамичан те га коришћење интернета не може значајно угрозити. Стога смо се ми у овом раду бавили утицајем интернета и информационалних технологија на идентитет младих. Основни циљ овог рада је испитивање теоријског значаја утицаја коришћења интернета и информационе технологије на идентитет младих. Такође, рад може бити полазна основа за даља практична истраживања утицаја информационалних технологија на идентитет младих. Формирање идентитета младих је под утицајем непосредног опажања себе и опажања од стране других што можемо сматрати ризиком ефеката интернета и информационе технологије на формирање идентитета младих. Негативан утицај се огледа кроз могућност утицаја на ставове, понашање корисника, стварање баријера у интерперсоналним односима и ниским самопоуздањем. Позитиван утицај се огледа кроз олакшану комуникацију без обзира на физичку удаљеност и могућност упознавања нових пријатеља.

Кључне речи: интернет, информациона технологија, идентитет, млади

ПРЕДИКТИВНА МОЋ ДИМЕНЗИЈА ПРИВРЖЕНОСТИ У ОДНОСУ НА МОТИВАЦИЈУ ЗА НЕВЕРСТВОМ У ПАРТНЕРСКИМ ВЕЗАМА

Тамара Ђорђевић, Академија васпитачко медицинских струковних студија за васпитаче, Крушевац,
tamara.djordjevic@vaspks.edu.rs

Циљ истраживања био је утврђивање предиктивне моћи димензија привржености, анксиозности и избегавања на мотивисаност за емоционалним и сексуалним неверством у партнерским хетеросексуалним везама. Основна претпоставка истраживања је гласила да се на основу обе димензије привржености може предвидети мотивација за неверством. Истраживање је спроведено путем онлине упитника и у њему је учествовало 521 испитаника оба пола (411 жена и 110 мушкараца), рођених између 1960. године и 2004. године, који су у тренутку испитивања били у партнерским хетеросексуалним везама. Коришћена је Модификација Бренановог инвентара искустава у блиским везама за испитивање привржености, као и Скала за испитивање мотива неверства у љубавним везама, која мери мотивацију за емоционалним и сексуалним неверством. Резултати регресионе анализе на женском подзору показују да димензије привржености објашњавају укупно 13.7% варијансе емоционалног неверства ($R^2 = .137$; $F = 32.484$; $df = 2$; $p < .01$). Моделу већи јединствени допринос даје димензија анксиозност ($\beta = .184$) од димензије избегавања ($\beta = .165$). Када је у питању мотивација за сексуалним неверством, на женском подзору, резултати показују да димензије привржености објашњавају укупно 11% варијансе сексуалног неверства ($R^2 = .110$; $F = 25.196$; $df = 2$; $p < .01$). Мањи јединствени допринос моделу даје димензија анксиозност ($\beta = .095$) од димензије избегавања ($\beta = .169$). Резултати регресионе анализе на мушком подзору показују да димензије привржености објашњавају укупно 17.1% варијансе емоционалног неверства ($R^2 = .171$; $F = 11.063$; $df = 2$; $p < .01$). Већи јединствени допринос даје димензија избегавања ($\beta = .366$) од димензије анксиозност ($\beta = .200$). Приликом тестирања мотивисаности за сексуалним неверством мушкараца, утврђено је да димензије привржености објашњавају укупно 18.4% варијансе сексуалног неверства ($R^2 = .184$; $F = 12.090$; $df = 2$; $p < .01$). Међутим, утврђено је да јединствени допринос предикцији даје димензија избегавања ($\beta = .081$) док димензија анксиозност не даје значајан допринос моделу ($\beta = .074$). Иако је утврђено да димензије привржености имају значајан допринос у предикцији мотивисаности за неверством, неопходно је укључити у анализе и друге варијабле које дају свој допринос у објашњењу сложеног феномена неверства. Добијени резултати пружају теоријски допринос кроз обухватније разумевање феномена неверства, док се практични допринос огледа кроз могућност примене у психотерапијском третману.

Кључне речи: сексуално неверство, емоционално неверство, приврженост

Социјална психологија

**СОЦИОМЕТРИЈСКО ИСПИТИВАЊЕ
КАО МЕТОД ПРОЦЕНЕ У МИНИСТАРСТВУ ОДБРАНЕ
И ВОЈСЦИ СРБИЈЕ**

Милош Ристић, Војска Србије, Београд,
milos87ristic@gmail.com

Маја Станојевић Ристић, Војна академија, Универзитет одбране, Београд,
majastanojevic25@gmail.com

У овом теоријском раду, приказан је начин примене социометријске технике као методе процене социјалне прилагођености припадника Министарства одбране и Војске Србије. Творац социометријског поступка је Јакоб Морено. Социометрија представља посебан поступак за мерење интерперсоналних односа у малим групама. Важан је алат за утврђивање социјално неприлагођених појединаца, постојања дисфункционалних интерперсоналних односа и кохезивних колектива. Оцена на социометрији је значајан предиктор академске успешности студената у војном школству. Да би се применила социометријска техника и добили корисни подаци за рад психолога, нужно је да буде испуњено неколико услова: да субјекте испитивања повезује простор у коме постоји међусобно опажање, да испитивач поседује довољно поверење свих субјекара процене, као и да субјекти који чине колектив сарађују и комуницирају. За социометријско испитивање бирају се критеријуми који представљају конкретну активност важну за све субјекте и целину. Након реализације испитивања, следи унос података у базу и израчунавање индекса социометријског статуса (ИСС) и индекса афективне атмосфере (ИАА). Индивидуални индекс социјалног статуса (ИСС) служи за процену објективне прилагођености субјекта колективу: негативан предзнак и висина индекса говоре о објективној неприлагођености субјекта. Групни индекс афективне атмосфере (ИАА) одражава приврженост појединаца колективу, колективну солидарност, понос због припадности колективу, групни морал, спремност да се сарађује у извршавању борбених задатака представља меру кохезије колектива. Психолог организационе целине у Министарству одбране и Војсци Србије који је реализовао социометријско испитивање израђује извештај са социограмом и доставља га руководиоцу/команданту. Социометријска техника је најобјективнији поступак за вредновање међуљудских односа у малим групама. Примењује се у циљу процене тимова за реализацију сложених задатака, процену кохезивности јединице, процену усклађености неформалне структуре односа са формалном структуром, као и у циљу превенције интерперсоналних конфликта.

Кључне речи: социометријска техника, Министарство одбране, Војска Србије

МЕДИЈАЦИЈА – КАПАЦИТЕТИ ЛИЧНОСТИ УЧЕСНИКА И ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА РАД МЕДИЈАТОРА²³

Тамара Цамоња Игњатовић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
tamara.dzamonja@gmail.com

Данијела Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
dspetrov@f.bg.ac.rs

Медијација, као поступак посредовања између страна у сукобу у циљу налажења заједничког, обострано прихватљивог решења, уведена је у судску и приватну праксу у Србији пре готово две деценије. Ослањајући се на позитивна искуства других земаља које су примењивале медијацију, успостављена је законска регулатива, акредитоване обуке за посреднике, а њена примена се постепено ширила на многе области живота и рада, од решавања породичних спорова, привредних спорова, у кривичним поступцима, у случајевима мобинга, дискриминације, до примене у школама, здравству, итд. Ипак, насупротив очекивањима да ће поступак који помаже странама у сукобу, да без дугих и скувих судских процеса, дођу заједно до решења које свим странама подједнако одговара бити широко прихваћен и распрострањен, то се није догодило. Наравно, поред објективних препрека да држава подржи формирање локалних центара за медијацију, као и недовољне обучености самих медијатора, препознате су и препреке које се тичу самих сукобљених страна. Постоје бројне контраиндикације за укључивање сукобљених страна у медијацију, које се првенствено односе на способност страна да поступају у свом интересу и доносе одлуке услед тежих менталних поремећаја, интелектуалних ограничења и слично, као и на ризике по безбедност страна услед насиља, различитих манипулација, злоупотреба, итд. Поред тога, постоје и велики изазови за успех медијације услед јаких емоција или дисбаланса моћи између страна у сукобу. У овом раду, дискутује се о оним изворима препрека у медијацији који се обично превиђају, јер не спадају у релативно лако препознатљиве контраиндикације, али могу да представљају озбиљне изворе неуспешних исхода. Пре свега, ради се о карактеристикама личности и поремећаја личности, због чега је психологија, односно психолошка процена једна од кључних области која може унапредити разумевање понашања сукобљених страна, као и психолошких и комуникацијских процеса током поступка медијације. Ослањајући се на дугогодишње искуство у области медијације, процене личности и поремећаја личности, као и истраживања о повезаности црта личности и стилова решавања конфликта, у раду се дискутује о препрекама конструктивном решавању сукоба и примене медијације. Полазећи од ментализације као капацитета за препознавање сопствених и туђих намера и осећања која леже у основи и мотивишу одређена понашања, неуспех медијације се доводи у везу са тешкоћама ментализације која најчешће остаје непрепозната од стране медијатора.

Кључне речи: медијација, конструктивно решавање сукоба, црте личности, ментализација

²³ Program DIJASPORA, 6504146, ICARS

ИСПОЉАВАЊЕ КОГНИТИВНЕ ПРИСТРАСНОСТИ У СПОРТСКОМ ИЗВЕШТАВАЊУ

Ања Митић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд
anjamitich@gmail.com

Isidora Wattles, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд
isidorawattles@gmail.com

При интерпретацији успеха и неуспеха спортских националних тимова и појединачних представника, јавни дискурс Србије обилује различитим облицима когнитивне пристрасности и грешкама процене. Међу њима, веома лако се уочавају фундаментална атрибуцијска грешка, праћена наглашеним унутрашњим локусом контроле при интерпретацији спортских победа, односно спољашњим локусом контроле при интерпретацији пораза, као и веома разноврсне стратегије очувања позитивне слике колективног идентитета. Паралелно, противнички играчи и тимови се такође перципирају са елементима емоционалне и когнитивне пристрасности, у зависности од тока или исхода утакмице. Спортска штампа и електронски медији усвајају и развијају специфичан стил извештавања, који прожима спортску публику и комплетан јавни дискурс Србије. Стога смо у овом истраживању применили мултидисциплинаран и мултиметодски приступ – психолошки и лингвистички, при анализи интерпретација победа и пораза националног фудбалског тима Србије, служећи се квалитативним (когнитивно-лингвистичка анализа корпуса) и квантитативним методама (примена χ^2 -теста за испитивање разлика у фреквенцијама одабраних лингвистичких индикатора пристрасности између корпуса извештаја о победама и корпуса извештаја о поразима. Поред тога, спроведено је и анкетно истраживање у оквиру кога је применом t -теста за независне узорке испитивана разлика између интерпретативних тенденција испитаника. За когнитивно-лингвистичку анализу интерпретативних стилова користили смо корпус медијског извештавања о репрезентацији током Светског првенства у фудбалу одржаног у Катару 2022. Идентификовали смо језичка средства која обликују интерпретативне тенденције у спортским медијима: агенсност субјекта, стилске фигуре, придеве, инклузивну употребу заменица. На основу учесталости њихове употребе, препознати су елементи когнитивне пристрасности – пристрасност очувања, унутрашња атрибуција и висока афективна инволвираност у интерпретацији победа, док се у интерпретацији пораза појављују и одбрамбени механизми кроз одбрамбену атрибуцију, екстернализацију, дистанцирање и пасивизацију националног тима. Анкетно истраживање утврдило је постојање међугрупних (полних и старосних) разлика у интерпретативним тенденцијама спортске публике. Поредили смо учесталост унутрашњег и спољашњег локуса контроле у интерпретацијама ситуација победа и пораза (2×2 нацрт). Особе мушког пола су склоније интернализацији при интерпретацији победа од испитаница ($\chi^2_{(1, 161)} = 5.980$, $p = .014$), док су старији испитаници склонији интернализацији при интерпретацији пораза ($M_1 = 32.986$, $SD_1 = 10.893$, $M_2 = 21.261$, $SD_2 = 2.241$, $t_{(159)} = 11.190$, $p < .001$).

Кључне речи: когнитивна пристрасност, спољашњи и унутрашњи локус контроле, критичка анализа дискурса, интерпретација спортских успеха и пораза

О НОВОЈ ОБЛАСТИ АИ ЕТИКЕ²⁴

Милош Стојадиновић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,

milos.stojadinovic@filfak.ni.ac.rs

Последњих неколико година у формирању је савремена област етике вештачке интелигенције (енг. artificial intelligence (AI) ethics). Последњих неколико деценија, вештачка интелигенција се у мањој или већој мери имплементира у готово све поре људског друштва, почевши од свакодневних потрошачких одлука, преко медицинске дијагностике, па све до важних државних и међудржавних процеса одлучивања. Данас, готово да нема сфере друштвеног функционисања где на овај или онај начин није присутан неки облик вештачке интелигенције. Такође, функционална аутономија коју ови интелигентни системи поседују увећава се огромном брзином. Чињеница је да вештачка интелигенција увелико добија на значају када су у питању наши животи, наше одлуке и наши односи са другим људима, а све говори у прилог томе да ће се такав тренд наставити, и највероватније појачати у блиској будућности. У том процесу сасвим је природно да се јаве важна питања која завређују темељну филозофску, али и психолошку анализу, а правовремено бављење овим питањима могло би предупредити многе потенцијалне несугласице и нежељене исходе. Циљ овог рада, стога, јесте кратак увод у настајућу област АИ етике, односно приказ проблема и питања којима се савремено поље АИ етике бави, полазећи притом од нераскидивости сваке етичке дискусије са њеним психолошким антецедентима и консеквентима. У овом раду, најпре ћемо се осврнути на одређење вештачке интелигенције, као и одређење АИ етике и њеног предмета бављења. Осврнућемо се на најважнија питања и проблеме АИ етике (по ургентности): аутономне системе; машинску пристрасност; проблем непрозирности (односно, проблем „црне кутије”); машинску свест; технолошки сингуларитет; друге битне теме којима се АИ етика бави. На крају, осврнућемо се на то који све истраживачи и стручњаци се баве АИ етиком, на то какво је интересовање психолога за АИ етику, као и улогу психолога у овој новонастајућој научној области.

Кључне речи: вештачка интелигенција, етика, етика вештачке интелигенције, АИ етика

²⁴ Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (уговор бр. 451-03-47/2023-01/200165).

НАРАТИВНИ ПРИСТУП КАО ОКВИР ЗА РАЗУМЕВАЊЕ РАЗВОЈА ЕТНИЧКОГ ИДЕНТИТЕТА – ТЕОРИЈСКИ И ПРАКТИЧНИ ДОПРИНОСИ²⁵

Наталија Игњатовић, Филозофски факултет, Унверзитет у Београду,
natalija.ignjatovic@f.bg.ac.rs

Јован Радосављевић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду,
radosavljevic.jvn@gmail.com

Етнички идентитет је сржни аспект селфа који подразумева доживљај чланства одређеној етничкој групи, укључујући ставове и осећања који прате припадност. Формирање стабилног етничког идентитета представља важан развојни задатак у току периода адолесценције и потоње транзиције у одрасло доба. Ослањајући се на Ериксонovu теорију, етнички идентитет се у области развојне психологије примарно разуме и истражује у оквиру модела који имају дефинисане стадијуме развоја. Циљ овог рада је приказ алтернативног, наративног приступа концептуализацији етничког идентитета и разматрање његових доприноса за истраживања и праксу. У оквиру традиционалних модела, развој етничког идентитета креће се секвенцијално: од неистраженог идентитета, преко стадијума активне експлорације и преиспитивања, закључно са прихватањем сопственог етничког идентитета и доживљајем поноса у вези са истим. За разлику од схватања етничког идентитета појединца као статичног, наративни приступ заступа идеју да је формирање етничког идентитета динамични, флуидни процес у интерперсоналном и културолошком контексту. Идентитет се конструише кроз повезивање прошлих и садашњих догађаја, као и очекивања од будућности, у кохерентну животну причу. Нарација омогућава увид у садржај етничког идентитета и специфичне начине на које млада особа истражује, осмишљава, преиспитује и потенцијално мења доживљај свог етничког идентитета, на бази значења које приписује догађајима у којима учествује. На тај начин, наративни приступ пружа детаљно и нијансирано сагледавање комплексне и динамичке структуре етничког идентитета, која се у истраживањима може користити комплементарно са традиционалним моделима стадијума идентитета. Поред тога, приступ етничком идентитету има и значајне импликације у различитим практичним дисциплинама. На пример, у психотерапијском контексту, одређени аспекти наратива клијената (попут кохерентности и прагматичне вредности наратива) представљају важне смернице за процену и пружање интервенција усмерених на развој стабилног етничког идентитета.

Кључне речи: етнички идентитет, наративни приступ, идентитет, статус идентитета

²⁵ Narrativization of ethnic identities of adolescents from culturally dominant and minority backgrounds, and the role of school context - NIdEA, Grant No 1518

Личност и индивидуалне разлике

**ПОЛОЖАЈ ХИПЕРСЕНЗИТИВНОСТИ НА КОНТИНУУМУ
ПСИХОСЕКСУАЛНОГ РАЗВОЈА**

Александар Васић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
aleksandarvasic1966@yahoo.com

Исидора Рајић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
isidorarajic5995@gmail.com

Једна од ранијих хипотеза о природи хиперсензитивности јесте и она из изворне психоаналитичке теорије. Према тој хипотези, хиперсензитивност је заправо реактивност (насупротив катексичности) која почива на неинтегрисаним резидуалима либида из периода раног психосексуалног развоја од полиморфно перверзне инфантилне сексуалности до едипалног конфликта. У истраживању усмереном пре свега на израду психометријски побољшане скале хиперсензитивности – СХС, примењен је и упитник фиксација либида - FREE. То је упитник који је настао ревизијом и проширењем упитника FR2 аутора Игњатовића и сарадника (1995). Упитник FREE мери релативно чисте димензије оралних фиксација, фалусних фиксација, едипалног хостилитета и интегрисане сексуалности, као и клајнијанске амалгаме оралних, уретралних и аналних фиксација. Упитници СХС и FREE примењени су на узорку од 700 испитаника оба пола (60% испитаница) и просечног узраста око 22 године. Подаци генерисани применом ових упитника анализирани су путем вишеструке регресионе анализе и вишедимензионалног скалирања ради разматрања односа хиперсензитивности и димензија фиксација либида. Претходно су основне варијабле у овим анализама дефинисане као прве главне компоненте одговарајућих узорака честица. Хиперсензитивност са димензијама фиксација либида дели готово четвртину варијансе ($R^2 = ,23$; $F/6,692/=34,81$). Значајни корелати хиперсензитивности су оралне фиксације ($\beta = ,15$; $p \leq ,001$), орално-уретралне фиксације ($\beta = ,29$; $p \leq ,001$) и едипални хостилитет ($\beta = ,20$; $p \leq ,001$). У дводимензионалном простору, хиперсензитивност се јасно лоцира на страни димензија које сажимају индивидуалне разлике у раним фиксацијама либида до едипалног хостилитета наспрам интегрисане, опште сензуалности. На основу оваквих налаза може се закључити да изворна психоаналитичка хипотеза о природи хиперсензитивности (још увек) држи воду.

Кључне речи: хиперсензитивност, фиксације либида, регресиона анализа, мултидимензионално скалирање

ОСОБИНЕ ЛИЧНОСТИ И МЕНТАЛИЗАЦИЈА²⁶

Јелисавета Годоровић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,

jelisaveta.todorovic@filfak.ni.ac.rs

Миљана Николић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,

gc.miljana.nikolic@filfak.ni.ac.rs

Марина Хаџи Пешић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,

marina.hadzi.pesic@filfak.ni.ac.rs

Ментализација се односи на ментални процес током кога појединац експлицитно или имплицитно тумачи своје или туђе поступке као смислене, на основу интенционалних менталних стања као што су жеље, потребе, намере и осећања. Концепт ментализације често је истраживан у спреси са афективним везивањем и у контексту очувања менталног здравља деце и младих. У овом раду, циљ истраживања био је испитати да ли је помоћу особина личности (активитет, агресивност, импулсивно тражење сензација, неуротицизам/анксиозност, социјабилност) могуће предвидети капацитет за ментализацију (ментализација себе, ментализација других, мотивација за ментализацију) адолесцената. Наиме, оправдано је повезати развојни концепт ментализације са диспозицијама личности, као урођеном основом која може поспешити или омести успешан развој ментализације. Узорак је био пригодан и сачињен од 291 испитаника (М = 27.5%; Ж = 72.5%), просечне старости 19.19 ($SD = 1.37$). У истраживању су коришћени упитник који операционализује базичне особине личности (ZKPQ) и упитник за мерење ментализације. Статистички значајни предиктори ментализације себе су активитет ($\beta = .12, t = 1.94, p < .05$), агресивност/хостилност ($\beta = -.19, t = -2.71, p < .01$) и неуротицизам/анксиозност ($\beta = -.40, t = -6.38, p < .01$). Значајан предиктор ментализације других је агресивност/хостилност ($\beta = .19, t = 2.54, p < .01$), која је такође и једини значајан предиктор мотивације за ментализацију ($\beta = .15, t = 2.02, p < .05$). Агресивност је значајан предиктор ментализације себе, ментализације других и мотивације за ментализацију, активитет и неуротицизам су значајни предиктори ментализације себе, док се импулсивност и социјалбилност нису показали као значајни предиктори ниједне компоненте ментализације.

Кључне речи: особине личности, ментализација

²⁶ Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-47/2023-01/ 200165). Припремљено у оквиру пројекта *Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике*, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 300/1-14-6-01).

МРАЧНА ТРИЈАДА И ЉУБОМОРА КАО ПРЕДИКТОРИ ПРЕЉУБЕ

Дуња Мраовић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
dunjaamraovic@gmail.com

Весна Гојковић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
vesna_gojkovic@vektor.net

Прељуба је нарушавање ексклузивности дијаде у романтичним односима, увођењем треће особе кроз контакт уживо (offline) или путем интернета (online). Упркос томе што прељуба често узрокује емоционалну дестабилизацију партнера и физичко насиље, ради се о учесталом понашању. Истраживањем смо проверавали да ли су особине мрачне тријаде – нарцизам, макијавелизам и психопатија, као и особине љубоморе, значајни предиктори прељубе код мушкараца и код жена. Онлајн је тестирано 234 испитаника, 162 жене и 72 мушкарца, просечно старих 43 године, упитницима: Скалом офлајн прељубе (ITIS); Упитником онлајн прељубе (SIP) који мери три димензије мотива употребе интернета: сексуални контакт са непознатим особама, размена забавних садржаја и прељуба са бившим партнерима; Мултидимензионалном скалом љубоморе (MJS) која мери емоционалну, когнитивну и бихејвиоралну, и Упитником мрачне тријаде (SD3). На подзорку мушкараца ($R = .62$; $F_{(9,62)} = 4.13$; $p < .01$) позитивни предиктори офлајн прељубе су макијавелизам ($\beta = .31$; $t = 2.23$; $p = .03$) и психопатија ($\beta = .30$; $t = 2.01$; $p = .04$), док је нарцизам ($\beta = -.32$; $t = -2.55$; $p = .013$) негативни предиктор. Код жена су позитивни предиктори офлајн прељубе ($R = .56$; $F_{(9,152)} = 7.64$; $p < .01$) макијавелизам ($\beta = .43$; $t = 4.63$; $p < .01$) и у нешто слабијој мери когнитивна ($\beta = .23$; $t = 2.77$; $p = .006$) и бихејвиорална љубомора ($\beta = .21$; $t = 2.37$; $p = .019$), док су нарцизам ($\beta = -.13$; $t = -1.69$; $p = .094$) и емоционална љубомора ($\beta = -.157$; $t = -2.14$; $p = .034$) негативни предиктори. Каноничка дискриминативна анализа ($R = .45$; $\lambda = .26$; $\chi^2_{(10, N = 234)} = 51.55$; $p < .01$) утврдила је да мушкарце одликује склоност ка прељуби офлајн, психопатија и онлајн прељуба са бившом партнерком, док жене одликује бихејвиорална и емоционална љубомора. Особине мрачне тријаде и љубоморе су значајни предиктори оба типа прељубе, иако имају различитом деловање у зависности од пола. Мушкарци са израженим особинама психопатије и макијавелизма су склони прељуби, било уживо или преко интернета, који користе ради прељубе са бившом партнерком. Жене склоне прељуби чине то из макијавелистичког прорачуна и сумње да им је партнер неверан, али само уколико не постоји ризик губитка емоционалне везе. Нарцизам је код оба пола протективни фактор прељубе офлајн. Два типа прељубе укључују неке заједничке особине, али на различите начине, што указује на неопходност даљих истраживања.

Кључне речи: прељуба онлајн, прељуба офлајн, мрачна тријада, љубомора

АДАПТАЦИЈА СКАЛЕ ИЗБЕГАВАЊА ГАЂЕЊА (DISGUST AVOIDANCE QUESTIONNAIRE, DAQ) НА СРПСКИ ЈЕЗИК: ПИЛОТ СТУДИЈА

Никола Роквић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,

nikolamrokvic@gmail.com

Тамара Јовановић, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду,

jtamara@uns.ac.rs

Гађење представља универзалну емоцију која изазива повлачење од стимулуса који ју је изазвао. Наводе се два основна аспекта гађења а то су склоност према гађењу и осетљивост на гађење који су основне компоненте гађења као црте личности. Новија истраживања указују на то да индивидуалне разлике у избегавању саме сензације гађења такође могу допринети бољем разумевању овог феномена. У нашем раду представљамо адаптацију скале избегавања гађења (Disgust Avoidance Questionnaire, DAQ) који се састоји од четири субскеале: Бихејвиорална превенција (пример ставке „Избегавам да радим нешто што ме подсећа на одвратне ствари.”, БП), Когнитивна превенција (пример ставке „Покушавам да не размишљам о одвратним ситуацијама.”, КП), Бихејвиорално бежање (пример ставке „Брзо напустим било какву ситуацију која чини да осетим гађење/одвратност-”, ББ) и Когнитивно бежање (пример ставке „Када ми наиђу мисли о одвратним стварима јако се трудим да не размишљам о њима.”, КБ). Узорак се састојао од 208 испитаника од којих се 141 (67.8%) изјаснило да су женског пола док је просечна старост испитаника била 31 година (min=18; max=72; SD=10.75). Како бисмо утврдили одрживост оригиналне структуре упитника, извршили смо Конфирматорну факторску анализу и вредности индекса фита су: TLI=.938, CFI=.949 а RMSEA=.084. Унутрашња стабилност DAQ субскеала мерена Кронбаховом алфом се креће од.85 до 96. Постоје значајне полне разлике на свим субскеалама DAQ где женски испитаници имају очекивано виши степен избегавања гађења. DAQ смо дали испитаницима у батерији са скалом склоности и осетљивости на гађење (DPSS) која има две субскеале, Осетљивост на гађење (ОГ) и Склоност ка гађењу (СГ). Њихове корелације са субскеалама DAQ су очекивано позитивне и значајне: БП (rОГ=.26 и rСГ=.53), КП (rОГ=.33 и rСГ=.39), ББ (rОГ=.41 и rСГ=.31) и КБ (rОГ=.34 и rСГ=.44). Закључујемо да је пилот адаптација успешно извршена и да се може приступити даљој валидацији упитника, односно да се упитник може користити у даљим истраживањима.

Кључне речи: избегавање гађења, адаптација скале, конфирматорна факторска анализа, пилот студија

ИЗРАДА И ПРОВЕРА СКАЛЕ ХИПЕРСЕНЗИТИВНОСТИ ЗА МЛАДЕ - СХС

Исидора Рајић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
isidorarajic5995@gmail.com

Александар Васић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
aleksandarvasic1966@yahoo.com

На основу искустава насталих применом постојећих инструмената за мерење хиперсензитивности на узорцима из домаће популације, могло се закључити да ти инструменти нису довољног квалитета. Један од основних проблема, који је регистрован и у истраживањима обављеним на испитаницима из других популација, јесте сложеност предмета мерења супротно очекивању просте, једнодимензионалне структуре. С тога је учињен покушај да се сачини нови инструмент упитничког типа, али бољих психометријских карактеристика. Сачињена је опитна колекција од 27 ставки којима су придружене петостепене категорије одговора у распону од 1 (потпуно нетачно) до 5 (потпуно тачно). На почетку новог инструмента СХС (Скала ХиперСензитивности) налази се стандардна инструкција којом се испитаници уводе у начин одговарања. Скала СХС је заједно са још неким инструментима упитничког типа примењена на пригодном, али по величини задовољавајућем узорку од 700 испитаника (60% испитаница) просечног узраста око 22 године. У провери интерних метријских карактеристика, обављена је стандардна ајтем анализа и анализа главних компонената. На основу процена дискриминативности, поузданости и ваљаности обављена је редукција броја ставки у скали СХС, а затим су поново на тако редукованој скали обављене исте анализе метријских карактеристика. Коначна верзија скале СХС има 15 ставки које својом садржином одражавају широк распон појма хиперсензитивности. Коефицијенти дискриминативности ставки крећу се од $R_{cit} = .27$ до $R_{cit} = .61$. Поузданост ставки процењена је у нешто ширем распону од $R^2 = .12$ до $R^2 = .45$. Ваљаност ставки, процењена на основу њихових пројекција на прву главну компоненту, креће се у распону од .34 до .73. Поузданост укупне скале је врло добра ($\alpha = .81$; $\Omega = .81$). Ако је судити на основу теста осулине или плазине, простор мерења нове скале хиперсензитивности СХС је врло вероватно просте, једнодимензионалне структуре. Дакле, ако је судити по оваквим резултатима, онда се може констатовати да је нова скала хиперсензитивности задовољавајућих метријских карактеристика.

Кључне речи: упитник, хиперсензитивност, дискриминативност, поузданост, ваљаност

НЕУРОБИОЛОШКИ КОРЕЛАТИ ЕМПАТИЈЕ

Зорица Парошки, психолог и сертифициковани психотерапеут, Београд,

zoricaparoski@yahoo.com

Емпатија, сагледана из неуробиолошког угла, отвара нова питања: може ли се савременим неуролошким техникама утврдити ниво емпатије? Шта ако особа има ограничен капацитет за емпатију услед недовољно развијених и/или активних одређених можданих регија? У раду су приказана истраживања и неуробиолошка сазнања о предиспозицијама за емпатију. Емпатија значи осећати и познавати шта други осећају, а поготово емпатисати са болом других (Кернберг, 2014). Такође, емпатија је наша способност да одговоримо на мисли и осећања других, одговарајућим осећањима (Барон – Коен, 2012). Према неуробиолошким доказима емпатија је повезана са више можданих структура, али је овде усмерена пажња само на поједине. Истраживања су показала да вентромедиални префронтални кортекс (вМПФК) игра кључну улогу код емпатије (Барон – Коен, 2012). Задужен је за развој самосвести код човека, а заједно са предњим цингулатним кортексом омогућава процену интеракција себе и других (Барон – Коен, 2012). У прилог важности вМПФК указују и налази истраживања Морана и сарадника о томе да пацијенти са оштећењем на вМПФК показују мању промену у пулсу када им се приказују слике узнемиравајућих сцена, него испитаници без оштећења на вМПФК (Моран ет ал., 2006). вМПФК и латерални кортекс заједничком активношћу су укључени у процену мисли и осећања других (Барон – Коен, 2012). По својој лоцираности вМПФК се преклапа са орбитофронталним кортексом (ОФК). Један пример активности ОФК, од важности за емпатију, је доказана висока активност ОФК у истраживањима у којима игла иде ка оној руци која неће примити анестезију, што указује да ОФК учествује у процени тога да ли је нешто болно или не (Барон – Коен, 2012). За препознавање емоција на лицима других људи задужен је инфериорни фронтални гирус (ИФГ), што је доказано истраживањем које је проучавало који део мозга је активан док испитаници гледају слике емоција на лицима људи. Потом је посматран коефицијент емпатије (EQ) и ниво активности ИФГ. Утврђено је да што је већи скор на EQ, активнији је и ИФГ (Барон – Коен, 2012). Истраживања која се баве повезаношћу гена са емпатијом показала су да постоје четири гена за емпатију, од шездесет осам тестираних. Та четири су: CYP11B1, WFSI, NTRK1 и GABRB3 (Барон – Коен, 2012). На основу наведеног, могуће је претпоставити да емпатија има неуролошке корелате и генетске корене, али не треба искључити њену блиску повезаност са афективним и когнитивним развојем, срединским контекстом и искуствима током живота.

Кључне речи: емпатија, неуробиолошки корелати, вентромедиални префронтални кортекс, орбитофронтални кортекс, коефицијент емпатије

НЕУРОБИОЛОШКЕ ОСНОВЕ СВЕСНОГ И НЕСВЕСНОГ

Зорица Парошки, психолог и сертифицивани психотерапеут, Београд,

zoricaparoski@yahoo.com

До скоро нису били познати физиолошки и неуробиолошки механизми који се налазе у основи свесног и несвесног. Данас је у савременој литератури могуће пронаћи претпоставке науке која је дефинисана као неуропсихоанализа. У клиничком смислу, несвесно се може посматрати у појавама које се срећу код пацијената који су доживели обострана оштећења на вентромедиалном квадранту чеоних режњева. Проучавајући клиничку популацију, истичу се четири функционалне карактеристике несвесног које су у складу са Фројдовим описима: необзирање на контрадикције, примарни процес, безвременост и замена спољне реалности психичком. У још неким истраживањима, постављало се питање неуролошке локализације несвесног. Гејлин је поставио хипотезу да је несвесно смештено у десној хемисфер мозга. Међутим, Гејлинова хипотеза се показала као неodrжива. Обе мождане хемисфере учествују у организацији различитих функција ега. Свест интегрише информације из спољашњости и унутрашњости нашег тела, тако што мозак посредује између наших потреба и опасности/задовољстава у спољном свету. Суштина свести је веза између наших потреба и објеката задовољења. Већина тих веза је под утицајем несвесног, имплицитног памћења. Свест се шири изван садашњости кроз „поновно одигравање” претходног искуства, запамћеног у епизодичкој меморији. Међутим, када се одлучујемо за свесно деловање, тада смо путем префронталних режњева у којима је физички локализована инхибиција понашања, способни да одложимо акцију да бисмо размислили о даљем деловању. Префронтални режњеви се најинтензивније развијају у другој и петој години живота, а и током прве деценије. На развој утиче оно што родитељи (или друге важне фигуре) чине и оно што говоре. Са неуробиолошке тачке гледишта, циљ психотерапије би морао бити проширење функционалне сфере утицаја префронталних режњева. Студије које су користиле fMRI показују да се функционална активност мозга мења психотерапијом, промене су у корелацији са психотерапијским исходом и базично су локализоване у префронталним режњевима. Психотерапија проширује функционалну сферу утицаја префронталних режњева бар на два начина: тако што користи језик, који је моћно средство за успостављање надређених и апстрактних веза између конкретних елемената опажања и памћења; а друго користи интернализацију, која вероватно може бити вештачки поново покренута регресивном природом „трансферне” везе у психотерапији.

Кључне речи: несвесно, свест, веза, психотерапија, префронтални режањ

ПОСТЕРИ

ПЕРЦИПИРАНИ НИВО СТРЕСА И НЕПОВЕРЉИВОСТ ПРЕМА ПОТРАЖЊИ ПСИХОЛОШКЕ ПОМОЋИ КОД СТУДЕНАТА МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

Милош Илић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
milos.ilic@mf.uns.ac.rs

Бојана Мамужић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
bojanamamuzic00@gmail.com

Маја Грујичић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
maja.grujicic@mf.uns.ac.rs

Будимка Новаковић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
budimka.novakovic@mf.uns.ac.rs

Студије здравствених струка подразумевају захтевне студијске програме. Хронична изложеност стресу услед повећаних захтева може довести до повећане потражње за психолошком помоћи код студената. Страх од стигматизације услед ризика од откривања личних информација и постојања евиденције о обраћању за помоћ су најчешћи узроци неповерљивости према потражњи психолошке помоћи. Циљ истраживања био је да се утврди ниво неповерљивости студената према потражњи психолошке помоћи услед постојања психичких потешкоћа са којима се сусрећу током периода студирања. Истраживање, по типу, спада у студију пресека. Анонимна онлајн анкета коришћена је као инструмент истраживања. Узорак је чинило 317 испитаника (84.5% женског и 15.5% мушког пола) студената Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду. Резултати показују да 7.3% студената тренутно посећује психолога, психијатра или психотерапеута, 26.5% је у прошлости посећивало, док 66.2% студената се никад није обратило за добијање психолошке подршке. Више од половине испитиваних студената (55.8%) навело је да је тренутно изложено високом нивоу стреса и да стрес веома утиче на њихово академско постигнуће (46.4%). Чак 71.2% студената нижих и 63.2% виших година студија навело је да би волело да добије психолошку помоћ у превазилажењу стреса са којим се тренутно сусрећу, 65.3% навело је да би психолошко саветовалиште у оквиру факултета било значајно, а 58.7% је навело да би им биле значајне вршњачке групе подршке за превазилажење стреса током студија. Студенти мушког пола су имали статистички значајно виши ниво неповерљивости према потражњи психолошке помоћи у односу на студенткиње. Испитанци нехетеросексуалне оријентације имали су значајно виши ниво неповерљивости у односу на испитанике хетеросексуалне оријентације. Студенти, који су имали високо изражен стрес, имали су значајно виши ниво неповерљивости у односу на студенте са средњим и ниским нивоом перципираног стреса. Ниво неповерљивости, код особа које никада нису посећивале психолога, био је значајно виши у односу на особе које тренутно добијају психолошку помоћ и оне који су у прошлости посећивали психолога, психијатра или психотерапута. Истраживање указује на важност креирања јавноздравствених активности и програма на нивоу Медицинског факултета кроз које би се студенти научили здраве механизме за превазилажење стреса током студија што би значајно утицало на побољшање квалитета живота и академског успеха студената кроз међусобну сарадњу и подршку.

Кључне речи: ментално здравље, студенти, студенти медицине, стрес, студије

БАРИЈЕРЕ ПРЕМА ПОТРАЖЊИ ПСИХОЛОШКЕ ПОМОЋИ КОД СТУДЕНАТА ФАКУЛТЕТА ТЕХНИЧКИХ НАУКА УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

Милош Илић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
milos.ilic@mf.uns.ac.rs

Оливера Војновић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
vvojnovvic.olivera@gmail.com

Ранко Богдановић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
ranko001.rb47@gmail.com

Маја Грујичић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
maja.grujicic@mf.uns.ac.rs

Будимка Новаковић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
budimka.novakovic@mf.uns.ac.rs

Студирање може представљати захтеван и стресан период у животу младе одрасле особе који значајно може утицати на ментално здравље. Различите студије указују да млади људи ретко траже психолошку помоћ за превазилажење стреса. Страх од стигматизације од стране породице и заједнице може бити главни разлог зашто студенти не потражују помоћ која им је потребна. Циљ истраживања је био да се утврде баријере које спречавају студенте да потраже психолошку помоћ услед постојања психичких потешкоћа са којима се сусрећу током периода студирања. Студија пресека спроведена је коришћењем анонимне онлајн анкете. Узорак је чинило 122 испитаника (45.1% женског и 54.9% мушког пола) студената Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду. Резултати показују да највећи број студената никада није посетило психолога, психијатра или психотерапеута (79.5%), док 4.9% студената тренутно посећује, а 15.6% је посећивало у прошлости. Студенти чији је просек био испод 8.5 су значајно чешће пријављивали висок перципирани ниво стреса у односу на студенте са просеком вишим од 8.5 (67.4% према 32.6%). Више од половине студената (53.3%) навело је да би волело да добије психолошку помоћ у превазилажењу стреса са којим се тренутно сусрећу. Значај постојања психолошког саветовалишта при факултету значајно чешће су истакли студенти са просеком испод 8.5 (68.4%) и студенти са високо перципираним нивоом стреса (71.9%) у односу на студенте са просеком изнад 8.5 (31.6%) и студенте који имају средњи (19.3%) и ниски ниво перципираног стреса (8.8%). Студенти, који су наводили да им тренутни стрес веома утиче на академски успех, имали су значајно израженију неповерљивост према тражењу психолошке помоћи у односу на студенте са средњим и ниским нивоом перципираног утицаја стреса на академски успех. Најизраженије баријере према потражњи психолошке помоћи биле су страх да би себе видели као слабу особу, као и да би нанели срамоту својој породици уколико би имали неки проблем са менталним здрављем због којег би морали да се обрате за психолошку помоћ, страх од стигматизације од стране заједнице и породице услед изражених стигматизујућих ставова заједнице и породице према особама са менталним проблемима. Истраживање указује на важност креирања јавноздравствених активности у студентској популацији којима би се утицало на повећање свести и дестигматизацију особа са проблемима менталног здравља што би за крајњи циљ имало смањење неповерљивости према потражњи психолошке помоћи.

Кључне речи: ментално здравље, студенти, стрес, студије, ИТ

ПРОЦЕНА ФУНКЦИОНАЛНОГ СТАТУСА ОСОБА СТАРИЈИХ ОД 60 ГОДИНА У ОДНОСУ НА ТИП ИНВАЛИДИТЕТА И ПРИСУСТВО ХРОНИЧНИХ БОЛЕСТИ

Јелена Лукић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
jelena.lukic@mf.uns.ac.rs

Мина Караман, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
mina.karaman@mf.uns.ac.rs

Нина Бркић Јовановић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
nina.brkic-jovanovic@mf.uns.ac.rs

Јелена Чутурило, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду,
cuturilo.jelena94@gmail.com

Прогресивни процеси старења у релацији су са повећаним бројем различитих врста губитака, попут ограничења у функционалним способностима и активностима свакодневног живота. Истраживањима идентификовани индикатори активног старења, добро здравље и способност бриге о себи, који воде вољној и самосталној регулацији сопствених активности (на супрот претераној спољашњој контроли), доприносе већем задовољству животом и нижем степену фрустрације. Трендови раста хроничних болести, повезаних са инвалидитетом, које несразмерно погађају особе старије од 60 година, отварају питање постојања разлика у функционалним способностима особа са хроничним болестима, као и различитих типова инвалидитета, што последично може водити оптимизацији могућности за здравље, партиципацију и сигурност, као домена активног старења. У односу на дефиницију СЗО-а, по којој се старијим особама сматрају особе изнад 60. године живота, али и на изражени демографски тренд према ком ће се до 2050. године удео светске популације старије од 60 година повећати са 11% на 22%, утврђен је старосни критеријум узорковања, у укупном броју од 246 испитаника. Као мера функционалних способности, примењен је Кацов индекс независности у свакодневном животу, уз социодемографски упитник који је прикупљао податке о присуству хроничних болести и инвалидитета. Резултати су показали да 94% испитаника показује пуну функционалност, 87% има присутну једну или више хроничних болести, а 45% неку форму инвалидности. Највећи проценат нарушене функционалности евидентиран је у категоријама покретљивости и купања (3.6%), а најмањи у категорији храњења (.4%). Разлика функционалних способности између особа од 60 до 75 година и особа старијих од 75 година значајна је у категоријама покретљивости ($\chi^2(1) = 6.06$; $p = .014$) и купања ($\chi^2(1) = 6.06$; $p = .014$). Значајна разлика функционалних способности пронађена је и у односу на тип инвалидности ($\chi^2(4) = 7.96$; $p = .019$), у категоријама телесног инвалидитета и оштећења вида ($p = .041$). Можемо закључити да присуство хроничних болести и инвалидитет не нарушавају значајно функционалне способности, као и да не постоје социодемографски чиниоци који утичу на функционалну способност код особа старијих од 60 година, док период након 75 године доноси већи ризик од непокретности и са истом повезане потребе за асистенцију приликом купања. Импликације истраживачких налаза воде функционалним стратегијама излагања у сусрет потребама старих особа, у области здравствене заштите и на нивоу заједнице.

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

Кључне речи: функционални статус, инвалидитет, хроничне болести, активно старење

ПОВЕЗАНОСТ АКАДЕМСКОГ МЕДИЈА- МУЛТИТАСКИНГА И ПОСТИГНУЋА – МЕТААНАЛИЗА²⁷

Кристина Цветковић, Филозофски факултет, Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици,

kristina.randjelovic@pr.ac.rs

Јелена Опсеница Костић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,

jelena.opsenica.kostic@filfak.ni.ac.rs

Дигитално окружење пружа могућности комуницирања, приступања, креирања и дељења бројних информација без напора, брзо и скоро свеprisутно. Последица толиког избора је подељена пажња: појединац непрестано пребацује пажњу између различитих типова информација док обавља различите врсте задатака – другим речима, ради више задатака у једном тренутку (енг. multitasking). У образовном контексту, медија мултитаскинг се односи на подељену пажњу или пребацивање пажње са активности које се тичу учења на активности које нису релевантне за учење – нпр. ученик се дописује са пријатељем док ради домаћи задатак или учи. У литератури се могу наћи бројна истраживањима која потврђују негативну повезаност медија мултитаскинга и академског постигнућа, али и она која извештавају о малим до умереним ефектима или о непостојању повезаности. Ова метаанализа имала је за циљ квантитативну интеграцију појединачних корелационих студија и извођење општих закључака о томе да ли постоји повезаност између академског медија мултитаскинга и академског постигнућа. Критеријуми за укључивање чланака у метаанализу били су да је објављен на енглеском језику у научном часопису са Clarivate Impact фактором, да студија није старија од 2010. године, да се независна варијабла односи на коришћење дигиталних алата у образовном контексту у неакадемске сврхе, да постоје коефицијенти корелације између варијабли и да зависна варијабла мора бити операционализована као просечна оцена (GPA или еквивалентна мера). Претрага литературе је вршена преко интернет база: Google Scholar, ResearchGate i ERIC. У коначну анализу укључено је 11 радова. Добијени резултати потврдили су постојање негативне корелације ниског интензитета ($r = -.252$) између дигиталног мултитаскинга и академског постигнућа, што показује добијени метастатистик. Добијени резултати приказане метаанализе указују на високу хетерогеност. Ова метаанализа отвара врата за истраживање потенцијалних посредних односа или коваријетета који су у вези са тим зашто ученици или студенти посежу за дигиталним мултитаскингом.

Кључне речи: академски медија мултитаскинг, академско постигнуће, метаанализа

²⁷ Ово истраживање подржало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор бр. 451-03-68/2022-14/200184).

РЕЛАЦИЈЕ САМОЕФИКАСНОСТИ И САМОХЕНДИКЕПИРАЈУЋЕГ ПОНАШАЊА

Михајло Илић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
mihajlo.ilic.kgg@gmail.com

Душана Шакан, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
dusanasarcevic@gmail.com

Самохендикепирајуће понашање има функцију стварања препрека ради омогућавања атрибуције нежељеног исхода отежавајућим околностима. Стога је циљ овог рада био да се утврди предиктивна вредност перципиране самоефикасности у односу на различите врсте самохендикепирајућег понашања. Узорак је чинило 518 испитаника (78.6% испитаница), од 18 до 65 година старости ($M = 35.87$, $SD = 10.36$). Њих 436 (84.2%) су запослени, а 82 (15.8%) незапослени; 179 испитаника (34.5%) је у браку, 164 (31.7%) су слободни, 111 (21.4%) су у вези, и 64 (12.4%) у ванбрачној заједници. Примењени су: Упитник за процену самохендикепирања (SH) који садржи четири субскеле: спољашњи ($\alpha = .77$) и унутрашњи хендикеп ($\alpha = .71$) у ситуацијама постигнућа, и спољашњи ($\alpha = .73$) и унутрашњи хендикеп ($\alpha = .87$) у интерперсоналним односима, а израчунат је и скор укупне скале ($\alpha = .91$); и Упитник опште самоефикасности (SGSE) ($\alpha = .91$). Спроведена је регресиона анализа са различитим врстама самохендикепирања као критеријумима. Предиктори су били самоефикасност и социодемографске варијабле: пол, старост, партнерски и радни статус. Скуп предиктора објашњава 18% варијансе укупног скорa самохендикепирања ($R^2 = .18$, $F(9, 501) = 13.16$, $p < .001$), с тим да као појединачни предиктори статистичку значајност остварују самоефикасност ($\beta = -.35$, $p < .001$), партнерски ($\beta = -.13$, $p = .004$), и радни статус ($\beta = .09$, $p = .02$). Унутрашњи хендикеп у интерперсоналним односима предвиђају самоефикасност ($\beta = -.38$, $p < .001$) и партнерски статус ($\beta = -.14$, $p < .001$), али у спољашњем хендикепирању интерперсоналних односа, партнерски статус ($\beta = -.20$, $p < .001$) и мушки пол ($\beta = .17$, $p < .001$) постају јачи предиктори него самоефикасност ($\beta = -.16$, $p < .001$). Што се тиче ситуација постигнућа, код унутрашњег хендикепирања се као предиктори издвајају старост ($\beta = -.13$, $p = .005$), радни статус ($\beta = .11$, $p = .008$) и самоефикасност ($\beta = -.29$, $p < .001$), а код спољашњег само радни статус ($\beta = .09$, $p = .03$) и самоефикасност ($\beta = -.28$, $p < .001$). Значајност партнерског статуса као предиктора указује на то да су испитаници (у већој мери мушкарци) који нису у романтичном односу склонији самохендикепирању, нарочито у интерперсоналним односима, а значајност доприноса радног статуса да су незапослени склонији оваквим обрасцима, специфично у ситуацијама постигнућа. Ниско перципирана самоефикасност се показује као конзистентан предиктор широког спектра самохендикепирајућих понашања. Ови налази потврђују претпоставку да несигурност у сопствене способности води ка самохендикепирању. Допринос овог рада огледа се у идентификовању заједничког фактора у широком спектру самохендикепирајућих понашања, као и у препознавању социодемографских карактеристика које предвиђају њихове специфичне облике.

Кључне речи: самоефикасност, самохендикепирајуће понашање, социодемографске карактеристике

ВРЕМЕНСКА ПЕРСПЕКТИВА И ЛОКУС КОНТРОЛЕ КАО ПРЕДИКТОРИ САМОЕФИКАСНОСТИ КОД АДОЛЕСЦЕНАТА

Ана Љубичић, Институт за јавно здравље Војводине, Нови Сад,
ana.ljubi98@gmail.com

Рад се бави истраживањем утицаја временске перспективе и локуса контроле на самоефикасност. Циљ овог истраживања је да се утврди да ли постоји повезаност између временске перспективе и локуса контроле са самоефикасношћу адолесцената. У анкетном истраживању, коришћен је узорак од 160 испитаника, ученика завршне године средње Медицинске школе у Новом Саду и студената почетне године Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду, од којих су 90 испитаника били женског, а 70 испитаника мушког пола. Узрасни распон је био од 17 до 19 година. За мерење временске перспективе коришћена је Зимбардова скала временске перспективе. Мерење локуса контроле извршено је помоћу Ротерове скале локуса контроле. За одређивање самоефикасности коришћена је скала за процену опште самоефикасности. Позитивна прошлост ($\beta = .011$, $p = .876$), позитивна будућност ($\beta = .111$, $p = .109$) и фаталистичка садашњост ($\beta = .060$, $p = .404$) нису били значајни предиктори самоефикасности, док су хедонистичка садашњост ($\beta = .244$, $p \geq .001$), као и негативна прошлост ($\beta = -.165$, $p = .032$) и негативна будућност ($\beta = -.329$, $p \geq .001$) били значајни предиктори самоефикасности. Помоћу Пирсоновог коефицијента корелације, утврђено је да ни једна временска перспектива није показала повезаност са локусом контроле, осим негативне прошлости ($r = -.202$, $p = .011$). Постојала је значајна корелација између локуса контроле и самоефикасности ($r = .386$, $p \geq .001$). Временска перспектива, иако је несвесна, показала је да својом прошлом или будућом страном, може имати удела у самоефикасности. То је веома корисна информација, јер сагледавање своје прошлости, садашњости или будућности може имати утицај на самоефикасност појединца. Локус контроле је показао повезаност са самоефикасношћу, указавши на то да начин на који особа сагледава разлог исхода одређеног догађаја, може диктирати ниво самоефикасности. Допринос оваквих истраживања код адолесцената је свакако веома користан, како би се што боље разумели процеси размишљања и деловања у овако специфичном развојном добу.

Кључне речи: временска перспектива, локус контроле, самоефикасност, адолесценција

СПОРТСКА МОТИВАЦИЈА УЧЕНИКА АДОЛЕСЦЕНАТА У КОНТЕКСТУ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

Лидија Јерковић, независни истраживач, Нови Сад,

likicajer@gmail.com

Јелена Лукић, Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Новом Саду,

bleki1705@hotmail.com

У истраживању које је спроведено, главно истраживачко питање је било које врсте мотивације су изражене код ученика адолесцената у контексту физичког васпитања (ФВ). Циљ физичког васпитања је омогућити ученицима остварење препоручене дозе физичке активности, али, нажалост, интересовање и учествовање у ФВ опадају са узрастом. Претходна истраживања показала су да унутрашња мотивација и друге самоодређене форме мотивације позитивно утичу на активност у ФВ, истрајност, самопоштовање и квалитет живота, док спољашња мотивација и амотивација могу бити повезане са негативним исходима као што су досада и недостатак намере за физичком активношћу у слободно време. Циљ нашег истраживања је био да се утврди структура мотивације ученика за учешће у ФВ и да ли постоје разлике између различитих типова мотивација. У истраживању је коришћена СМС-28 скала спортске мотивације којом се процењују димензије теорије самоодређења у контексту ФВ. Узорак је чинило 119 ученика узраста 17–18 година (36.1% мушког пола). Истраживање је било анонимно. Спроведено је за време часова ФВ а упитнике су ученицима задавали наставници. Подаци су обрађени статистичким програмом IBM SPSS 24. Над подацима је спроведена АНОВА за зависне узорке. Резултати указују на разлику у изражености испитаних типова мотивације код ученика ($F(6,113) = 32.383$; $p < .001$). Највише су изражене унутрашња мотивација за остварењем ($M = 20.98$, $SD = 5.68$) и спољашња мотивација интројекцијом ($M = 20.95$, $SD = 4.91$), које се међусобно не разликују ($p > .05$) док се значајно разликују од свих осталих типова мотивације (нивои значајности од $p < .05$ до $p < .001$). Најслабије су изражене спољашња мотивација екстерном регулацијом ($M = 13.39$, $SD = 6.62$) и амотивација ($M = 13.79$, $SD = 5.3$) које се међусобно не разликују ($p > .05$), а статистички се значајно разликују од свих осталих ($p < .001$). Преостале три мотивације, унутрашња мотивација за доживљавањем стимулације ($M = 19.85$, $SD = 5.74$), унутрашња мотивација за сазнањем ($M = 19.44$, $SD = 6.22$) и спољашња мотивација идентификацијом ($M = 18.86$, $SD = 5.34$) су умерено изражене. Ови резултати могу имати импликације за разумевање мотивационих фактора који утичу на учешће адолесцената у ФВ, као и за планирање адекватних интервенција и приступа у школском контексту. Даља истраживања могу се фокусирати на разумевање фактора који утичу на промене у мотивацији током адолесценције, као и на идентификовање ефикасних стратегија за унапређење мотивације за ФВ код адолесцената.

Кључне речи: теорија самоодређења, мотивација, физичко васпитање, адолесценти

ПРОЈЕКАТ InsideMe: ТЕОРИЈСКА ОСНОВА И ИСХОДИ ПРОЈЕКТА²⁸

Јелена Опсеница Костић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
jelena.opsenica.kostic@filfak.ni.ac.rs

Милица Митровић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
milica.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

Ивана Јанковић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
ivana.jankovic@filfak.ni.ac.rs

Миљана Спасић Шнеле, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
miljana.spasic.snele@filfak.ni.ac.rs

Милан Тренкић, Медицински факултет, Универзитет у Нишу,
trenkic@gmail.com

Никола Ћировић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
nikola.cirovic@filfak.ni.ac.rs

Мила Губеринић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
mila.guberinic@filfak.ni.ac.rs

Неплодност, као и репродуктивно здравље уопште, има врло изражене психосоцијалне аспекте. Европско удружење за хуману репродукцију и ембриологију (ESHRE) сагледава инфертилитет као биопсихосоцијалну кризу. Из тог разлога, укључивање стручњака за ментално здравље у процес лечења неплодности треба да буде саставни део третмана. Међутим, у многим земљама то није случај. У Републици Србији психолошко саветовање је (тренутно) обавезно и доступно у оквиру третмана само за особе/парове којима су потребне репродуктивне донације. Заједничким напорима науке и струке неопходно је проширити и унапредити рад психолога у области (ин)фертилитета. Са том идејом априла 2023. године, покренут је пројекат InsideMe - Криза идентитета жена које се суочавају са неплодношћу: мешовити методолошки приступ. Теоријску основу пројекта представља Теорија самоодређења, која постулира постојање три основне психолошке потребе: за аутономијом, за компетентношћу и за повезаношћу са другима. Из поставки теорије изводи се претпоставка да неплодност, као специфичан животни контекст, осујећује задовољење све три потребе. Особе и у овој животној ситуацији могу задржати оптимално функционисање кроз прилагођену селекцију циљева и компензацију. Међутим, могућа је и криза идентитета – криза у доживљавању себе као одрасле особе, у доживљавању партнерске везе у којој (још увек) нема деце и целокупне сврхе живота. Осујећење потреба и криза идентитета могу бити повезани са сниженим психолошким благостањем. Ове претпоставке биће тестиране кроз поређење жена које се налазе у поступку вантелесне оплодње и жена које имају бар једно дете зачето без тешкоћа. Посебан фокус пројекта биће на експлорацији новог научног конструкта: репродуктивног идентитета. У првој години пројекта биће спроведен низ квалитативних и квантитативних истраживања, уз валидацију више инструмената за мерење различитих аспеката идентитета. У другој, финалној, години пројекта биће остварен крајњи циљ: израда емпиријски заснованог програма психосоцијалне подршке женама, као и њиховим

²⁸ Истраживање се спроводи уз подршку Фонда за науку Републике Србије, број пројекта 1568, Identity Crisis in Women Facing Infertility: Mixed Methods Approach – InsideMe.

71. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Нови хоризонти (сајбер)психологије

партнерима, у превладавању неплодности. Важно је нагласити да ће те смернице за рад потицати из истраживања на домаћој популацији. Такође, значајан исход пројекта је и израда програма и материјала за едукацију медицинског особља и шире јавности. Поред доприноса усмерених на струку и едукацију, пројекат ће значајно допринети и видљивости домаће научне заједнице у интернационалним оквирима.

Кључне речи: неплодност, идентитет, психосоцијална подршка, теорија самоодређења

УЛОГА МАЈЧИНСТВА У ОТПОРНОСТИ НА СТРЕС

Александра Златковић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
zlatkovicaleksandra2@gmail.com

Весна Гојковић, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић”, Нови Сад,
Универзитет УНИОН, Београд,
vesna270165@gmail.com

Резилијентност, као ефикасан опоравак од стреса или „повратак у нормалу”, према моделу биобихејвиоралног синхронитета, проистиче из садејства неуробиолошке основе афилијативности и синхронизованог односа мајка – дете у формативном периоду. Оптимална синхронизација зависи од пластицитета мајке, њених адаптивних, емпатских капацитета, који се додатно ангажују у случају опасности за потомство (рођачки алтруизам). Међутим, неки налази указују на протективну улогу антагонистичких црта у стресу. Циљ истраживања био је испитати допринос особине емпатије и антагонистичких особина – макијавелизма, грандиозног и вулнерабилног нарцизма, у предикцији резилијентности жена, генерално. Други циљ је био испитати да ли постоје значајне разлике према овим особинама између жена које су мајке и оних које то нису. Онлајн је испитано 678 жена ($M = 31.11$; $SD = 10.44$), 336 мајки ($M = 39.6$; $SD = 8.32$) и 342 жене које нису мајке ($M = 23.61$; $SD = 4.58$). Примењени су: Кратка скала резилијентности (BRS; $\alpha = .85$), Трофакторски упитник макијавелизма (IPMF; $\alpha = .82$), који мери антагонизам, активитет и планирање; Упитник грандиозног нарцизма (NARQ; $\alpha = .76$) који мери дивљење и ривалитет; Упитник рањивог нарцизма (NVS; $\alpha = .80$); Упитник емпатије (АСМЕ; $\alpha = .88$), који мери когнитивну емпатију, афективну резонанцу и афективну дисонанцу. Вишеструком регресионом анализом на укупном узорку ($R^2 = .37$; $F(11, 799) = 32.112$; $p < .01$) утврђен је јак позитиван парцијални допринос активитета ($\beta = .50$; $p = .001$), слаб позитиван допринос когнитивне емпатије ($\beta = .07$; $p = .027$) и слаб негативни допринос антагонизма ($\beta = -.08$; $p = .052$) у предикцији отпорности на стрес. Каноничком дискриминативном анализом ($R = .25$; $\lambda = .94$; $\chi^2 = 41.38$; $df = 10$; $p < .001$) утврђено је да мајке одликује отпорност на стрес и макијавелистички активитет, док остале жене одликује примарни вулнерабилни нарцизам. Дакле, резилијентност жена примарно је одређена макијавелистичким активитетом, који ослобођен антагонистичког садржаја, подразумева проактивност, самоконтролу и циљу усмерено понашање. Емпатија је присутна само као когнитивна вештина читања емоција, док је антагонизам непожељан. На први поглед, мајчинство је протективни фактор резилијентности, јер за разлику од осталих жена, мајке одликује брз повратак „у нормалу” и стога користе ресурсе који ангажују проактивност и контролу, а инхибирају нарцистичку рањивост. Међутим, треба имати у виду да су мајке значајно старије, па добијену разлику можемо приписати и процесу психофизичког сазревања, што би требало проверити новим истраживањима.

Кључне речи: резилијентност, мајчинство, емпатија, макијавелизам, грандиозни и вулнерабилни нарцизам

СУЈЕВЕРЈЕ И АУТОМАТСКЕ МИСЛИ КАО ПРЕДИКТОРИ ХОМОФОБИЈЕ

Миљана Николић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу,
gc.miljana.nikolic@filfak.ni.ac.rs

Александра Миладиновић, Психолошко саветовалиште за студенте
Студентског културног центра, Ниш,
aleksismiladinovic@gmail.com

Истраживања показују да су хомофобији склоније конзервативније и религиозније особе, особе са нижом отвореношћу за искуства и израженије савесности, агресивније особе, као и оне склоније сексизму. Како није пронађено истраживање које се бави односом сујеверја, аутоматских мисли и хомофобије, циљ истраживања био је испитати да ли је помоћу сујеверја и аутоматских мисли предвидети ставове према особама хомосексуалне оријентације. Сујеверје представља ирационално, неосновано веровање праћено страхом од непознатог, док аутоматске мисли указују на специфичну когнитивну шему појединаца. Узорак је био пригодан, сачињен од 179 испитаника (М = 17.9%, Ж = 82.1%), просечне старости 21.37 (SD = 1.96). 87.2% процената испитаника се изјаснило као хетеросексуално, 10.1% као бисексуално, 1.1% као асексуално, док 1.2% испитаника није желело да се изјасни о својој сексуалној оријентацији. За операционализацију поменутих конструката коришћени су следећи мерни инструменти: Скала сујеверја, Упитник аутоматских мисли и Тест хомофобије. Резултати су обрађени мултиплом регресијом. Предиктори су сујеверје и аутоматске мисли, док је критеријумска варијабла хомофобија. Модел сачињен од сујеверја и аутоматских мисли није статистички значајан ($p > .05$), док су се као значајан предиктор издвојиле аутоматске мисли ($\beta = -.17, t = -2.24, p < .05$). Сујеверје не остварује значајну повезаност са хомофобијом. Може се закључити да израженије аутоматске мисли указују на позитивније ставове према особама хомосексуалне оријентације.

Кључне речи: сујеверје, аутоматске мисли, хомофобија

Индекс аутора

Алексић, И.	22	Кнежевић, М.	21, 22	Радосављевић, Ј.	102
Алтарас Димитријевић, А.	92	Ковачевић, И.	25, 40, 41	Рајић, И.	103, 107
Анђелковић Лабровић, Ј.	40	Коларевић, Д.	28, 30	Рајић, М.	92
Анђелковић, А.	31	Колунџија, К.	29	Рангелов, А.	26
Бауцал, А.	92	Крстић, К.	90, 92	Ранисављевић Ковачев, С.	17
Беара, М.	17, 60, 61	Крстић, Н.	19	Ратковић, Д.	54
Бјекић, Ј.	19	Кужег, И.	41	Ристић, М.	68, 98
Богдановић, Р.	112	Кузмановић, Д.	6	Рогошић, Ј.	48
Богићевић, М.	25, 39, 43	Лазић, М.	62, 76	Роквић, Н.	106
Бодрожа, Б.	76	Лалатовић, С.	19	Рокић, М.	19
Бојанић, Ж.	80	Лацмановић, В.	70	Роловић, Ј.	12, 24
Бркић Јовановић, Н.	72, 113	Лукић, Ј.	113, 117	Safiye, T.	83
Бугарски Игњатовић, В.	19	Љубичић, А.	116	Симић, Г.	19
Васић, А.	103, 107	Мајсторовић, Н.	14	Симоновић, А.	51
Wattles, I.	100	Мамужић, Б.	111	Смаиловић, С.	96
Виденовић, М.	92	Манојловић, М.	41	Спасић Шнеле, М.	118
Видић, Ј-	29	Матић, В.	51	Спасојевић, А.	88
Влачић, А.	31, 57	Матковић, А.	74	Станков, Н.	21
Војводић, П.	34, 36, 37	Миладиновић, А.	121	Станојевић Ристић, М.	68, 98
Војновић, О.	112	Миладиновић, П.	55	Старчевић, В.	8
Вујадиновић, С.	21, 22	Миладовић, Ј.	95	Степановић Илић, И.	92
Вукелић, М.	42	Мирковић, В.	29	Стојадиновић, М.	84, 101
Вукотић Одаловић, М.	30	Митић, А.	100	Стојановић, Д.	30
Вукчевић Марковић, М.	50	Митић, П.	64	Стојановић, Ж.	25
Гаврилов Јерковић, В.	17	Митровић, М.	26, 118	Стојнић, С.	34, 36, 37
Глигоријевић, Ј.	51	Мицић, И.	87	Стојшић, С.	67
Глишин, В.	74	Мојовић Здравковић, К.	90, 92	Суботић Кривокапић, Ј.	45
Гојковић, В.	105, 120	Мол, С.	10	Тафра Роквић, В.	21, 22
Голубовић, В.	25	Мраовић, Д.	105	Тишма, Б.	21, 22, 30, 31
Грујичић, М.	111, 112	Недељковић, Ј.	78	Тодоровић, Б.	46
Губеринић, М.	118	Недимовић, Т.	89	Тодоровић, Д.	64
Давидов, А.	95	Никитовић, Т.	90, 92	Тодоровић, Ј.	58, 104
Даничић, Т.	24	Николић Весковић, Д.	86	Тодоровић, Ј.	17
Димовић, А.	69	Николић, Миа	34, 36, 37	Тодоровић, М.	64
Димоски, Ј.	50	Николић, Миљ.	58, 104, 121	Трбојевић Јоцић, Ј.	60, 61
Достанић, Ј.	25, 36, 37	Нинић, В.	95	Тренкић, М.	118
Ђигић, Г.	31, 84	Новаков, И.	74	Тривуновић, Ј.	72
Ђорђевић, Т.	97	Новаковић, Б.	111, 112	Тутић, И.	96
Жегура, И.	29	Његомир, В.	78	Ћировић, Н.	118
Живковић, И.	40	Опачић, Г.	56	Ћурић Дражић, М.	25, 42
Златковић, А.	120	Опсеница Костић, Ј.	26, 114, 118	Fedrigolli, E.	54
Зорић, А.	56	Павлов, Т.	70	Францешко, М.	78
Зотовић Костић, М.	17, 60, 61, 88	Павловић Бабић, Д.	90, 92	Хаџи Пешић, М.	104
Зотовић, М.	93	Павловић, В.	19	Цветковић, К.	114
Ивановић, Ј.	92	Павловић, Ма.	21, 22, 30	Цоцић, Н.	82
Игњатовић, Н.	102	Павловић, Ми.	47, 66	Чабаркапа, М.	83
Игњатовић, Т.	70	Павловић, Н.	49	Чечен, Б.	51
Илић, М.	17, 63, 111, 112, 115	Павловић, Т.	26	Чигоја, Н.	39
Јаковљев, И.	76	Панић, З.	28	Чорто, В.	30
Јанковић, И.	118	Папић, С.	30	Чутурило, Ј.	113
Јанковић, М.	51	Паројчић, А.	19	Џамоња Игњатовић, Т.	24, 28, 51, 99
Јерковић, И.	30	Парошки, З.	108, 109	Шабановић, Б.	96
Јерковић, Ј.	117	Пекић, Ј.	76	Шајиновић, Н.	34, 37
Јовановић, Т.	106	Перић Пркосовачки, Б.	72	Шакан, Д.	63, 80, 115
Јованчевић, В.	72	Петровић, Д.	99	Шапић, Д.	50
Јовишевић, Д.	17	Петровић, И.	25, 33, 42	Шкорич, Ј.	76
Јолић Марјановић, З.	92	Петровић, Ј.	93	Шолак, Р.	80
Јошић, С.	87, 90, 92	Петровић, Н.	28, 45	Шормаз Динчић, Д.	24
Калембер, С.	53	Половина, Н.	70		
Караман, М.	113	Поповић, А.	31		
Кликовац, Т.	28	Радовановић, Ј.	24		

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

159.9(497.11)(048)(0.034.2)

КОНГРЕС психолога Србије (71 ; 2023 ; Палић)

Нови хоризонти (сајбер) психологије [Elektronski izvor] : књига резимеа / 71. Конгрес психолога Србије, Палић, 24–27. мај 2023. ; [уредници Гордана Ђигић, Милош Стојадиновић]. - Београд : Друштво психолога Србије, 2023 (Београд : Центар за примењену психологију). - 1 elektronski optički disk (CD- ROM) : текст ; 12 cm

Системски захтеви: Нису наведени. - Насл. са насловне стране документа. - Текст на срп. и енгл. језику. - Тираж 20. - Регистар.

ISBN 978-86-8937-756-9

а) Психологија -- Србија -- Апстракти

COBISS.SR-ID 120762121